insan • düşünce • kültür

insicam 62

İnsanı ve Toplumu İnşa Eden Amel: İNFAK

Ahmet Poçanoğlu:
İnfak Etmek Tohum Ekmek Gibidir

Fatma Sümer:
Roger Garaudy'nin Görüşlerinde İktisadi Sistem ve İnfak

Mucahid Yıldız:
İnsanlığın Tezahürü İnfak

Mahmut Osmanoğlu:
İran - İsrail Savaşının Anatomisi

Bilal Kemikli İnfak Kültürünü Anlattı

İbrahim Özcoşar ile *Kudüs* ve *Filistin Dersleri* Üzerine

SAYI 62• Nisan • 2026

Hilal Özder • Cemal Balıbey / Vefa Sandığa Sığmaz • Mustafa Eser / Mümkünlükten Muteberliğe • Sevgül Çevik Gülmez / İnfakın Sessiz Devrimi • Nihal Pakırdaşı / Kapitalizmin Panzehiri: İnfak • Öznur Görür Kısar / Muhabbetimiz Ziyade Olsun • Rabia Şekerci Güler / Sahip Olma Yanılgısına İtiraz • İbrahim Halid Aldemir / Click Sadakası • Tuğba Öncü'ye İnfak Etmenin Psikolojik Etkilerini Sorduk • Aslan Balcı / İsrail/ABD İran'a Saldırarak Küresel Kriz Başlattı • Fatih Toktaş / Cemil Meriç ve Hint Dünyasının Keşfi • Hüseyin Aydoğdu / Cemil Meriç'in Modernleşme ve Batılılaşma Eleştirisi -II- • Yusuf Yazar / 70'lerden Bugüne - Sosyal, Kültürel ve Siyasî Gelişmeler Ortamından Kesitler -I- • Kâmil Yeşil / Samiha Ayverdi'nin Başörtüsüzlük Mücadelesi • Elif Atabaş / Filistin Topraklarının İşgali: Nedir Bu Transfer Meselesi? • Zübeyir Şekerci / İstanbul-Tiran Arasında Kardeşlik Köprüsü

GAZZE'YE SICAK YEMEK

Açlıkla mücadele eden Gazze halkı
için **sıcak yemek** çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

İNSAN VAKFI
İNSAN EĞİTİMİ KÜLTÜR VE YARDIMLAŞMA VAKFI

insanvakfi.org.tr
ONLINE BAĞIŞ

0212 534 41 61
ÇAĞRI MERKEZİ

YEMEK BEDELİ
1 KİŞİ BEDELİ 250₺

insicam
insan • düşünce • kültür

İMTİYAZ SAHİBİ
İnsan ve Medeniyet Hareketi Adına
Kemal Özden

GENEL YAYIN YÖNETMENİ
Mustafa Özel

YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Mehmet Bulayır

EDİTÖR
Şehnaz Fındık İnan

SON OKUMA
Reyhan Özsoy
Betül Bayındır
Medine Erol

KAPAK GÖRSELİ
Şifa Yaratılmış Küçüker

YAYIN KURULU
Ahmet Geçer
Cemal Balıbey
Ebubekir Dilekçi
Fatih Büyükkara
Haluk Nas
Mustafa Özel
Mehmet Bulayır
Raif Nas

ISSN: 2757-9271

GRAFİK UYGULAMA
Hanne Nur Özden

YAYIN TÜRÜ
Ayda bir yayınlanır.
Yerel Süreli Yayın.
Ücretsizdir.

Yazı ve reklamların içerik sorumluluğu sahiplerine aittir. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Dergimize, www.insicam.net adresinden erişebilirsiniz.

Kerîm olanın adıyla.

Sosyo-ekonomik muhtevalı bir dosyayla, *infak* dosyasıyla karşınızdayız. Dinimiz İslam'ın müntesiplerine kazandırmak istediği anlayış ve davranışlardan biri, *diğergâmlık*tır. Müslüman, kendi huzur ve rahatının, birlikte ve beraber yaşadığı insanların huzur ve rahatına bağlı olduğunun bilincinde olandır. Bunun göstergelerinden biri, toplumda ekonomik dayanışma ve yardımlaşmadır. İnsanlar kabiliyet ve imkân bakımından farklı olduklarından, ihtiyaçlarını gidermek için birbirlerine muhtaçtırlar.

Malum olduğu üzere ibadetlerimizden biri de, mali ibadetlerdir; zekât, sadaka-i fıtır, fidye, kefaret vb. Bilindiği gibi zekât ibadetinin şartları vardır, kimlerin ne zaman, ne kadar vereceği fıkıh ve ilmihal kitaplarında kâfi derecede izah edilmiştir. İnfak ekonomik, mali yardımda bulunmakla ilgili kavram ve konuların üstünde, üst ve kapsayıcı bir kavramdır. Aynı zamanda bir eğitim ve terbiye aracıdır infak. O bakımdan infakı bir okul gibi görmek, bu okuldan iyi dereceyle mezun olmak lazım.

İnfak eden, hayır hasenat yapan kaybeden değil kazanandır; Allah'ın rızasını kazanan. Dünyada ve elbette ahirette Allah'ın rızasını elde etmekten daha büyük bir devlet, daha kıymetli bir kazanç var mıdır!

Bölgemizi ve bütün dünyayı derinden sarsan ABDİsrail'in komşumuz ve kardeş ülke İran'a yaptığı hukuk ve insanlık dışı saldırganlık, son bir ayın en mühim gündem maddesi. Bunun bugün görünen sonuçları, yarın ortaya çıkacak olan sonuçlarının yanında devede kulak kalacaktır. Dünya siyasetinin ve ekonomisinin, muhtemelen I. Dünya Savaşı ve II. Dünya Savaşı'nın sonuçlarından daha derin, daha etkin ve daha kapsamlı neticelere doğru gittiği bir hakikattir. Saldırganların, öngöremedikleri bir durumla karşı karşıya oldukları da başka bir hakikattir. Bu emperyalist saldırının, önce İslam ümmetinin sonra da bütün insanlığın lehine sonuçlanmasını, Rabbimizden bütün varlığımızla niyaz ediyoruz.

Söz konusu saldırı, Filistin'de; Gazze Şeridi'nde ve Batı Şeria'da yaşananları, terör devletinin Lübnan'daki katliamlarını perdeledi. Siyonazilerin en son aldıkları "Filistinli mahkûmların idam edilmesi" yolundaki karar, hem yerel hem de uluslararası kamuoyunda maalesef yeterince yer bulamadı. Sivil toplum kuruluşları, insan hakları örgütleri ve benzeri teşkilatların gösterdiği tepki, çok cılız kaldı. Bu da siyonazilerin pervasızlığını artırdı. Bardağın taşmasına az kaldı. Evet, az kaldı.

Baharın ilk günlerini yaşadığımız şu vakitlerin, bütün bir insanlık için bahar olmasını temenni ederek siz kıymetli okurlarımızı, *Kerîm* olana emanet ediyoruz.

Mustafa ÖZEL
Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

5 *Çizgi* Hilal ÖZDER

6 *Vefa Sandığa Sığmaz*
Cemal BALIBEY

8 *Mümkünlükten Muteberliğe*
Mustafa ESER

10 *İnfak Etmek Tohum Ekmek Gibidir*
Ahmet POÇANOĞLU

14 *İnfakın Sessiz Devrimi*
Sevgül ÇEVİK GÜLMEZ

16 *İmam Gazâli Düşüncesinde İnfâkın Hakikati: Kalbin Arınma Yolu*
Mülayim Sadık KUL

20 *Roger Garaudy'nin Görüşlerinde İktisadi Sistem ve İnfak*
Fatma SÜMER

26 *Bilal Kemikli İnfak Kültürünü Anlattı*
İNSİCAM

30 *Kapitalizmin Panzehiri: İnfak*
Nihal PAKIRDAŞI

32 *Muhabbetimiz Ziyade Olsun*
Öznur GÖRÜR KISAR

34 *İnsanlığın Tezahürü İnfak*
Mucahid YILDIZ

36 *Sahip Olma Yanılgısına İtiraz*
Rabia ŞEKERCİ GÜLER

38 *Click Sadakası*
İbrahim Halid ALDEMİR

40 *Uzm. Psikolog Tuğba Öncü'ye İnfak Etmenin Psikolojik Etkilerini Sorduk*
İNSİCAM

44 *İran - İsrail Savaşının Anatomisi*
Mahmut OSMANOĞLU

48 *İsrail/ABD İran'a Saldırarak Küresel Kriz Başlattı*
Aslan BALCI

54 *Bir Diriliş Marşı Lazım...*
Bilal KEMİKLİ

56 *İbrahim Özcoşar ile Kudüs ve Filistin Dersleri Üzerine*
İNSİCAM

62 *Cemil Meriç ve Hint Dünyasının Keşfi*
Fatih TOKTAŞ

66 *Cemil Meriç'in Modernleşme ve Batılılaşma Eleştirisi -II-*
Hüseyin AYDOĞDU

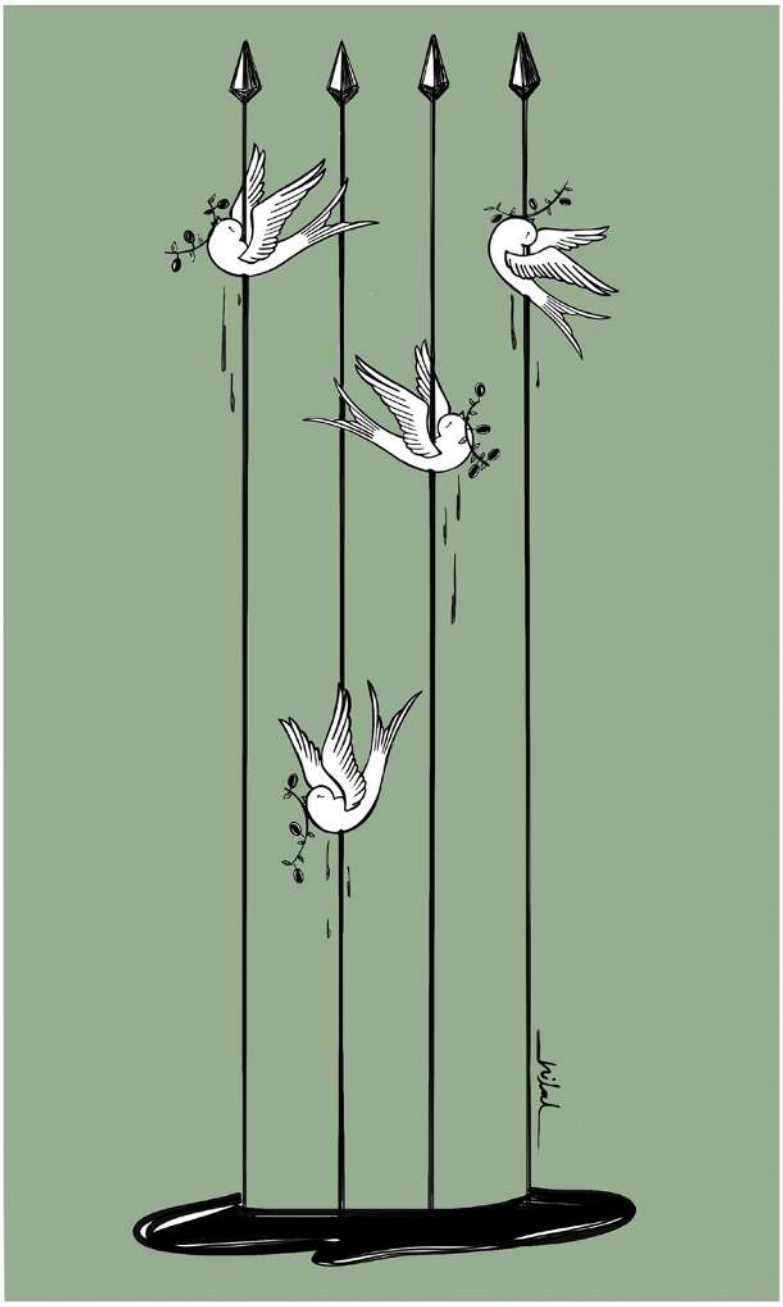
72 *70'lerden Bugüne Sosyal, Kültürel ve Siyasî Gelişmeler Ortamından Kesitler -I-*
Yusuf YAZAR

78 *Samiha Ayverdi'nin Başörtüsüzlük Mücadelesi*
Kâmil YEŞİL

88 *Filistin Topraklarının İşgali: Nedir Bu Transfer Meselesi?*
Elif ATABAŞ

92 *ABD ve İsrail'in İran'a Saldırısıyla Bombalanan Bir Ölçüde Bizim Tarihimizdir ve Bir Seyahatname*
Yusuf SELMAN

96 *İstanbul-Tiran Arasında Kardeşlik Köprüsü*
Zübeyir ŞEKERCİ

Çizgi: Hilal Özder

Vefa Sandığa Sığmaz

Cemal BALIBEY

Orman Mühendisleri Odası, Kahramanmaraş şubemizin seçimine destek olmak ve dostlarımızla hasbihal etmek için İstanbul'dan Mustafa kardeşimle birlikte yola çıktık. Bu güzel şehre gidişimiz, sadece seçim için değildi; daha çok hatır içindi, vefa içindi, gönül bağı içindi.

Oy kullanmaya gelecek arkadaşlarımıza şehre vardığımızı ve ertesi gün görüşebileceğimizi akşamdan mesajla bildirmiştim.

Ertesi gün seçim vardı. Gece saat 22.00 sularında telefonum çaldı. Arayan, İstanbul Orman Fakültesi 1978 mezunu, Adıyamanlı Şevket Tuncer abiydi. Yorgun ve hüzünlü bir sesle:

"Cemal kardeşim," dedi, "arkadaşlara seçime geleceğimi söylemiştim ama Alzheimer hastası olan yengeni bırakacak kimsem yok. Bakıcı kadın da evini taşıyor. Çok istememe rağmen sanırım gelemeyeceğim…"

İnsanın en çok zorlandığı an, vazife ile vefa arasında kaldığı andır. O gece Şevket abi tam da bu yerdeydi. Bana düşen ise dert sahibi, vefalı bir ağabeyi teselli etmekti. Biraz konuştuk, dua ettik ve telefonu kapattık.

Ertesi gün seçim alanında arkadaşlarla sohbet ederken Şevket abinin geldiğini söylediler. Hemen kapıya yöneldim. Gördüğüm manzara beni derinden sarstı: Şevket abi, kendi başına yürüyemeyen refikasının koluna girmiş, bir orman mühendisi hanım kardeşimizin yardımıyla ağır ağır salona giriyordu.

Duygulandım, gözlerim buğulandı. Sıkıca sarıldık. Hanımı ise kalabalığın içinde, nerede olduğunu anlamaya çalışan şaşkın bakışlarla etrafına bakıyordu. Bakışları dalgındı; sanki mekânı değil, zamanı arıyordu.

İki elimle teyzemin ellerini tuttum, hürmetle öptüm. O hengâmede ayakta kalmışlardı; hemen bir sandalye bulup oturmasına yardımcı olduk. Yüzünde, uzun zamandır evden çıkmamış bir insanın mahzun ifadesi vardı.

İşte o an, salonun ortasında yalnızca bir abimiz ve hanımı yoktu. Bir duruş, bir inanç, bütün zorluklara rağmen kardeşliğin hakkını verme iradesi vardı. Vefa, samimiyet ve kardeşlik uzun nutuklarla değil, işte böyle sessiz, vakur ve derinden gelen anlarla anlatıyordu kendini.

Yanlarına getirilen sandalyelerden birine Şevket abi, diğerine ben oturdum. Arkalarında ise onlara refakat eden orman mühendisi hanım kardeşimiz ayakta duruyordu. İki yaşlı yol arkadaşına gösterdiği ihtimam ve içtenlik görülmeye değerdi. Öyle tabii, öyle sahiciydi ki onları tanımayan biri, yakın akrabaları zannedebilirdi. Oysa aralarında kan bağı değil; meslektaşlık, hürmet ve insanlık bağı vardı.

Adıyaman'ın Gölbaşı ilçesinden Kahramanmaraş'a, yalnızca oy vermek için gelmişlerdi. Şevket abi, yavaş ama vakur bir sesle şöyle dedi:

«Cemal kardeşim, siz İstanbul'dan kalkıp bizleri görmek ve Birliğe Çağrı'ya destek olmak için buralara geldiniz. Bu düşünce gece içimi kemirdi, duramadım. Yengen emekli bir öğretmen. Anne babası vefat edince böyle oldu. Evlendiğimizden beri hep yanımdaydı. Şimdi benim onun yanında olmam gerekiyor. Onu yalnız bırakamıyorum. Hava da yağmurlu değildi. Sabah namazını kıldık, birlikte çıktık ve geldik.»

O an anladım ki bazı yolculuklar kilometreyle ölçülmez. Bazı gelişler bir sandığa atılan oy değildir; bir ömrün vefasına atılan imzadır.

Yaklaşık bir ay önce İstanbul'da Filistin mitingine giderken yanından geçtiğim yaşlı teyze geldi aklıma. Yaşını sormuş, ama elini öpemeden geçip gitmiştim. O günden beri içimde kalan bir ukteydi.

Bu kez fırsatı kaçırmamıştım. Değerli bir meslek büyüğümün, evde yalnız bırakamadığı için büyük bir fedakârlıkla seçime getirdiği hanımefendinin elini öpmüştüm. Bir ömrün yükünü sessizce omuzlayan o zarif yüreğin...

Bir kez daha anladım ki vefa sandığa sığmaz; kalpten kalbe taşınır. O gün sandığa atılan yalnızca bir oy değildi; yılların vefasıydı.

Bazı anlar vardır; kelimeler kifayetsiz, cümleler eksik kalır. Bu da onlardan biriydi.

Bu kez fırsatı kaçırmamıştım. Değerli bir meslek büyüğümün, evde yalnız bırakamadığı için büyük bir fedakârlıkla seçime getirdiği hanımefendinin elini öpmüştüm. Bir ömrün yükünü sessizce omuzlayan o zarif yüreğin...

Mümkünlükten Muteberliğe

Mustafa ESER

"Ey Derviş! Her kim taharet-i nefsi tahsil etmezse emir-i şehvettir ve mal ve canın bendesidir."
Azizüddin Nesefi, İnsan-ı Kamil, Dördücü Risale

Almak ve vermek bir dengenin ve dolayısıyla bir ahengin taraflarıdır. İnsan nefes alır, sevdiğini toprağa verir; hediye alır, güzel bir sese ya da söze kulak verir; tabağına yemek alır, küçülen kıyafeti üzerine olacak birine verir; bir meselede bir bilenden fikir alır, hak eden kişinin hakkını avucuna verir. Hasılı insan alır verir, verir alır ve bu döngü biteviye devam eder.

Almaların da vermelerin de tamamı insanın uhdesinde değildir. İnsan uhdesinde olanlardan mesuldür. Uhdesinde olmayanlardan değildir: ama onlar isabet ettiğinde onlar karşısında göstereceği tavrından mesuldür. İnsan bu mesuliyeti dolayısıyla insandır ya o yüzden mesuliyetten kaçış yoktur. İstense de aslında kaçılmaz, kaçılamaz. Kaçılacak bir şey gibi kabullenilirse insandan geriye insani bir şey kalmaz. İnsanın var olan uzvunu in kâr etmesi kadar varoluşsal bir arızadır bu.

Alan ve veren, veren ve alan insan, almalar ve vermeler esnasında kendini inşa eder. İnsanın aldığı nedir, aldığını ne yapmaktadır, aldığına ne demektedir, nereye almaktadır, niçin/neden almaktadır, nasıl almaktadır? Hakeza verdiği nedir, verdiğini ne yapmaktadır, verdiğine ne demektedir, verdiğini nereye ve nereden vermektedir, niçin/neden vermektedir, nasıl vermektedir? Dibace derekesindeki bu suallere verilecek cevaplar ile insan ömrünün ve özünün neliğini epeyce bilebilir. Bu suallerin zemini insanın ömrünün ve özünün ne üzerine inşa edildiğini de gösterecektir.

Almak ve vermek, hayat faaliyetlerinin tamamını ifade edecek kudrettedir. Bu kudretleri dolayısıyla insanın üzerinde almak ve vermenin ciddi bir tesiri bulunmaktadır. İnsanın her katmanına dair almak ve vermek bir imtihana dönüşür. En edna derecedeki beşeri katmanından en ulvi insanî derecelere kadar almanın ve vermenin kudreti ile insan türlü türlü sınanır. Almanın, alma çabasının ya da almadan sakınmanın sınayışlarını tecrübe eder insan. Haset eder mesela ötekine almak isteği dolayısıyla. Buğzeder bazen alamayınca. En erdeme yakın olanı gıpta etmektir ki o da gıpta ettiğinden olmasa da başka bir yerden bir şeyleri almak istemenin adıdır. Bütün bu duraklarda nasıl davranmaktadır insan? Nereden nereye varabilmektedir? Varabilmekte midir?

İnsan küçücük yaşlarda almanın çıkarını sezinler ve daimî bir edinme içgüdüsü ile alır. Bütün vakitleri almaya ayarlıdır. Zira henüz biyolojik yetkinliği tahkim olmadığından tabiatı ona bunu vazeder. Sonra vermeyi deneyimler. Öncesinde verdiyse de ne yaptığını bilmeden vermiştir. Vermeyi deneyimledikçe sosyalleşmeyi öğrenir küçük insan. Vermenin, hem dahili dünyasında hem de harici dünyasında nasıl bir faydaya dönüştüğünü yaşayarak öğrenir. Bu öğrenme ile müsavi bir kelime ve tecrübe girmiş olur belleğine: paylaşmak. Almanın beşeri, teknik ve ilkel neticelerinin yanında vererek paylaşmanın ruhani, şifalı ve medeni lezzetlerini yudumlar. Bazıları pek çok sebepten bu evreyi göremeden yetişir ve yetişkin olur. Bazıları ise bu makamı doya doya yaşar ve bu donanımı ile erişkin olur. Bu iki ademoğlundan etrafınızda pek çok örnek görürsünüz ama biz etrafımıza bakmayalım da kendimizi muhasebe edelim, biz bu süreci deneyimledik ve paylaşma denen mukaddes eylemin lezzetine bulandık mı yoksa hep alıcı derekesinde düşe kalka bu yaşa mı geldik?

Vermenin de almanın da esasında sınırları fludur. Zira her alma aslında bir vermeye her verme de bir almaya bulaşır. Daha net bir ifade ile her alma ve verme ne yalnızca almadır ne de verme. Her durum ve şartta alışveriş söz konusudur taraflar arasında. Alan verir bir şekilde veren de alır. Alma vermeye, verme almaya saridir. Haliyle alan verene, veren de alana sari olacaktır. Yalnızca alan ademoğlunu düşünelim: her alışında; mesuliyetinin yükünü, çalışma sorumluluğunu, edinme emeğinin tadını vermiş olur. Ama aldığına ama ağyara. Her alma; yani ahlaki ve hukuki hak olan almadan tutun da ahlaksızca ve hukuksuzca almaya kadar, batını ya da zahiri bir verme ile mümkün olur. Salt alma mümkün değildir. Her verme de aynı şekilde muhakkak bir alma ile mümkün olacaktır. Olan her zaman ve daima bir alışverişstir neticede. Burada alan için de veren için de sorulması gereken soru şu olmalıdır: bu aldığım/verdiğim beni nerden nereye getirdi? Zira iki günü denk olan ziyandadır. Mekanlardan mekanlara taşınmalıdır insan, makamlardan makamlara erebilsin diye. Her alışveriş; bir taşınma, göç ve hicrettir diyebiliriz burada. Bu hicrette insan ne ile göç eder ve göç ederken ona ne eşlik eder? İnerken de çıkarken de insan ne taşır heybesinde?

İnsana ait ne var? İnsan neye ait? Yani insan ne alıyor gerçekten ve ne veriyor hakikaten? İnsan, cebindeki kasasındaki kesesindekini kendinin mülkü zannediyorsa yanılıyor. Maddiyat için durum böyle. Peki nazari, manevi edimlerde durum nasıl? Kalbi, akli ve ruhi birikimler insana mı ait? Mesela akli kanaatleri, kalbi hissiyatları, ruhi makamları insanın öz malı mıdır? Mesele karmaşıklaşıyor değil mi? Ben, zannı galib ile zannediyorum ki insanın kendisinin zannettiği her ne varsa ister maddi ister manevi, işte o, Allah'ın mülküdür. Ve fakat insan onu öz serveti yapmak isterse onun üzerinde bir tasarrufta bulunmalıdır. Bu tasarruf sayesinde pek hassas ölçü aletleri ile yapılan ölçümlerle sarfının insanı nereye taşıdığı belli olur. Ya rızaya yaklaşmış olur ya da gazaba. Ama neticede artık onun olan bir sarfı vardır. Belki bu sarfı onun masrafıdır belki de israfıdır. Haddizatında insan maddeyi ve manayı sarf eder görünür de sarf ettiği kendisidir. İster tasarruf etmiş olsun ister israf etmiş olsun isterse de masraf, durum değişmez. Tekrar edelim: madde de mana da Allah'ındır. İnsan bu madde ve mananın kendisini değil onlar üzerindeki muamelesini mülk edinebilir. Muamelesi, insanın öz servetidir. Muamelesi insanın ya vebali ya da salihatıdır. Muamelesi ya cehennem azabı ya da cennet azığıdır. Dolayısıyla muamelesi, Allah'a sunacağı yegâne sunaktır. Namaza muamelesi, elbisesine muamelesi, denize muamelesi, ilme muamelesi, hayvana muamelesi, bedenine muamelesi, aşka muamelesi… Bu muameleler dışında kalan her şey ama her şey asla insanın değildir, olamaz.

İnsana ait olan şey sarf etmek ise insan neyi nereye ne ölçüde ve niçin sarf etmektedir? İlmini ya da bedenini ya da malını, hasılı kendisini nereye, niçin sarf etmektedir ve etmelidir insan? Bu bağlamda almak bir tasarruf vermek bir başka tasarruftur. Yani alışveriş bir sarf ise insan bu alışverişten ne elde eder? İnsan bütün bu muamelesinden ve bu muamelesi ile kendini mümkünlükten muteberliğe taşır. Kemalata doğru yol alır. Alması ve kendinden alınması; vermesi ve kendine verilmesi onun için müsavi olmaya başlar. Almanın fıkhında mahcubiyetle izzeti aynı tezgâhta dokur. Vermenin fıkhında ise zarafetle minneti aynı elekten geçirir. Elindekinin de gönlündekinin de din gününün hatta kendisinin de maliki Allah'tır; bunu bilir. Malik olana meftun olur ve sıyrılır bütün yüklerin tapularından.

İnfak Etmek Tohum Ekmek Gibidir

Ahmet POÇANOĞLU
Emekli Konya İl Müftüsü

"Bu, kendisinde şüphe olmayan kitaptır. Muttakiler için yol göstericidir. Onlar gayba inanırlar, namazı dosdoğru kılarlar ve kendilerine rızık olarak verdiğimizden Allah yolunda infak ederler." *(Bakara 2–3)*

Bu ayetler, varlığın akışını nizama koyan bir anlayışı ortaya koyar. Bize insanın hem iç dünyasını hem de dış dünyayla kurduğu ilişkiyi kökten dönüştüren bir çerçeve sunar.

Bu çerçevede; İlk nitelik: **gayba iman.**

Gayba iman eden insan, varlığın mekanik değil, anlam yüklü bir süreç olduğunu kabul eder. Bu iman, insanın bilgi anlayışını belirler; onu yalnızca deney ve gözleme hapsolmuş dar bir gerçeklik algısından kurtarır. Böylece varlık alemi derinlik kazanır.

İman; bilgi, hikmet ve marifet üzerine bina edilir. Bu temeller üzerine kurulan İslam medeniyeti ise aynı zamanda bir **infak medeniyetidir.** Müslüman, kâmil imana sahip olmak için; yardımlaşmayı ve

paylaşmayı hayatın merkezine alır. Çünkü Peygamber Efendimiz (SAV), ümmeti bir binanın tuğlaları, bir bedenin azaları gibi tasvir etmiştir. Bu tasvir, bireysel değil, kardeşlik üzerine kurulu bir hayat anlayışını ifade eder. Bu bilinçle mümin, sahip olduğu imkânları sadece kendisi için değil; ailesi, akrabası, komşusu ve insanlık için kullanır. Onun hayatında infak, arızi bir davranış değil, sürekli bir akıştır:

"Mallarını gece ve gündüz, gizli ve açık infak edenler için Rableri katında mükâfat vardır." *(Bakara 274)*

İkinci nitelik: **namazı ikame etmek.**

"İkame" kelimesi, namazı sadece kılmak değil; onu hayatın merkezine yerleştirmek anlamına gelir. Namaz, zamanı bölmek için değil; zamana anlam kazandırmak içindir. Günde beş vakit namaz, insanın zaman algısını dönüştürür. Zaman artık sadece geçip giden bir süreç değil; hesap verme anlayışı ve kulluk bilinciyle örülmüş bir akış hâline gelir. Böylece iman, soyut bir kabul olmaktan çıkar; zamanın içine yerleşir.

Üçüncü nitelik: **infak.**

"Kendilerine verdiğimiz rızıktan infak ederler" ifadesi, mülkiyet anlayışını kökten değiştirir. Çünkü ayet "kazandıklarından" değil, "verdiğimiz rızıktan" der. Bu ifade bize şu hakikati öğretir: Malın gerçek sahibi Allah'tır; insan ise sadece emanetçidir. Bu nedenle infak, insanın kendi malını vermesi değil; kendisine emanet edilen nimeti, sahibinin rızasına uygun şekilde harcamasıdır.

Ayetlerde geçen "يُنْفِقُونَ" fiili ise infakın sürekliliğini ifade eder. Yani infak, ara sıra yapılan bir yardım değil; müminin hayatına yayılan bir yaşama biçimidir.

İnfakın Üç Mertebesi

1. Mal ile infak

Zekât, sadaka ve toplumsal harcamalar bu kapsamdadır.

2. Beden ile infak

Yardım etmek, hizmet etmek, yük taşımak, yol göstermek gibi eylemler bu gruba girer.

3. İlim ile infak

"Kendilerine verdiğimiz rızıktan infak ederler" ifadesi, mülkiyet anlayışını kökten değiştirir. Çünkü ayet "kazandıklarından" değil, "verdiğimiz rızıktan" der. Bu ifade bize şu hakikati öğretir: Malın gerçek sahibi Allah'tır; insan ise sadece emanetçidir.

En yüksek mertebedir. İnsanlara hakikati öğretmek, rehberlik etmek sadaka-i câriyedir.

Kâmil mümin, bu üç alanın tamamında infak eder.

Hz. Peygamber (SAV) bu hakikati şöyle ifade eder:

"Her iyilik sadakadır."

Bu anlayışa göre infak: Sadece mal ile değil, bedenle, sözle, ilimle de gerçekleşir.

İki kişi arasında adaletle hükmetmek, birine yol göstermek, yoldaki eziyeti kaldırmak, güzel söz söyleme, tebessüm etmek... Bunların tamamı sadaka olarak kabul edilmiştir. Bu yönüyle infak, zenginlere mahsus bir ibadet değil; herkesin her gün yaşayabileceği bir ahlâktır.

Tohum Meseli

Kur'ân, infakı somut bir temsil ile anlatır:

"Allah yolunda infak edenlerin durumu, yedi başak bitiren bir tohuma benzer; her başakta yüz tane vardır." (Bakara 261)

"Allah yolunda infak edenlerin durumu, yedi başak bitiren bir tohuma benzer; her başakta yüz tane vardır." (Bakara 261) Bu benzetme son derece çarpıcıdır. Çünkü Kur'ân infakı bir ticaret değil, bir ziraat olarak anlatır. Ticarette hesap vardır. Ziraatta ise sabır...

Bu benzetme son derece çarpıcıdır. Çünkü Kur'ân infakı bir ticaret değil, bir ziraat olarak anlatır. Ticarette hesap vardır. Ziraatta ise sabır...

Tohum toprağa atıldığında görünürde kaybolur. Fakat hakikatte çoğalmanın başlangıcıdır. İnfak da böyledir: Verilen şey azalmaz; aksine çoğalır.

- Bir iyilik:
- Bir duaya,
- Bir gönül dirilişine,
- Bir hayatın değişmesine dönüşebilir.

İnfakın Ahlâkı: Tehlikeler ve İncelikler

İnfakı değersizleştiren iki büyük tehlike vardır:

- Menn (başa kakma)
- Eza (incitme)

Kur'ân bu durumu, toprağı kaybolmuş kayaya benzetir (Bakara 264). Görünüşte bir şey vardır; fakat gerçekte bereket yoktur. Aynı şekilde riya ile yapılan infak

da bereketsizdir. Çünkü infakın kökü ve aslı ihlâstır.

Kur'ân'ın infak anlayışı, sadece ihtiyaç fazlasını dağıtmakla sınırlı değildir. Asıl sınav, insanın: sevdiği şeyle, bağ kurduğu şeyle, hatta bazen kendisinin de ihtiyaç duyduğu şeyle imtihanıdır. Bu hakikat, Kur'ân'ın şu temel ilkesinde ifadesini bulur:

لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ
"Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe birr'e (gerçek iyiliğe) ulaşamazsınız." (Ali İmran Suresi; 92. Ayet)

İnfakın en yüksek mertebelerinden ise de îsâr, yani kişinin kendisi ihtiyaç içinde olsa bile başkasını tercih edebilmesidir. Kur'ân, bu ahlâkî zirveyi şöyle tasvir eder:

"Kendileri muhtaç olsalar bile, onları kendilerine tercih ederler." (Haşr Suresi; 9)

Bu ayet, infakın sadece fazlalıktan vermek olmadığını; aksine, insanın kendi ihtiyaçlarına ve nefsine rağmen başkasını tercih edebilmesi olduğunu ortaya koyar. Burada infak, ekonomik bir paylaşımın ötesine geçerek ahlâkî bir yüceliş hâline gelir. Bu ise kalpteki bencilliğin çözülmesi, yerine merhamet merkezli bir varlık anlayışının yerleşmesi demektir.

İnfakın Psikolojisi: Fakirlik Korkusu

İnsanın infak etmesinin önündeki en büyük engel, kaybetme korkusudur:

"Şeytan sizi fakirlikle korkutur..." (Bakara 268)

Oysa ilâhî vaat açıktır:"Ne infak ederseniz Allah onun yerine başkasını verir." (Sebe 39)

İnfak, sadece vermek değil; **Allah'a güvenmektir,** tevekkül-dür.

Geleceği Korumak, Malı Korumak

Kur'ân, insanın geleceğini biriktirmekle değil; doğru vermekle güvence altına alacağını bize öğretir *(Bakara 266).*

İnfak; malı eksiltmez-korur ve çoğaltır, kalbi genişletir, toplumu dengeler, geleceği korur. Çünkü hakikat şudur: **Tohum saklanarak değil, toprağa atılarak çoğalır.** Ve infak, insanın ektiği en değerli tohumdur.İnfakın en temel ilkelerinden biri **akıştır.** Çünkü varlık, özü itibariyle **durağan değil, akışkan bir düzendir.** Kur'ân'da servetin belli ellerde dolaşması eleştirilir İnfak bu akışı insanın eliyle vererek sürdürmesidir.

- Su akarsa temizlenir.
- Kan dolaşırsa hayat sürer.
- Servet dolaşırsa toplum dengelenir ve adalet hâkim olur.

İnfak, bu evrensel akış yasasının ahlâkî karşılığıdır. Cimrilik ise bu akışı keser; varlığı daraltır ve bozar.

Tohum saklanarak değil, toprağa atılarak çoğalır. Ve infak, insanın ektiği en değerli tohumdur. İnfakın en temel ilkelerinden biri akıştır. Çünkü varlık, özü itibariyle durağan değil, akışkan bir düzendir.

İnfakın Sessiz Devrimi

Sevgül ÇEVİK GÜLMEZ

İnsanoğlu, varlık alemine adım attığı andan itibaren biriktirme dürtüsüyle tanışır. Sahiplenmek, "benim" demek ve korumak fıtratın bir parçası gibi görünse de; ruhun asıl huzuru "bırakabilmekte" saklıdır. Verdikçe hafifleyen, paylaştıkça büyüyen bir ruhun sahibi olmak dünyanın en büyük servetidir. Modern dünyanın "kazan ve biriktir" dayatmasına karşı kadim geleneğimiz, insanın bu sancısına reçeteyi sunar: Paylaş ve hafifle. Kur'an-ı Kerim, bu cömertliğin bereketini sarsıcı bir metaforla müjdeler:
"Mallarını Allah yolunda harcayanların durumu, yedi başak bitiren ve her başakta yüz tane bulunan bir tek tohumun durumu gibidir. Allah dilediğine kat kat verir." (Bakara, 2/26 samimiyetin sınırını da net bir şekilde çizer:

"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz." (Âl-i İmrân,3/92)

İnfak, sadece fazlalıkları elden çıkarmak değil, insanın sevip kıymet verdiği şeyleri paylaşabilmesidir. Çünkü insan ancak sevdiğinden Allah için vazgeçebildiği ölçüde asalet ve olgunluğa ulaşır. Diyebiliriz ki İnfak, bir mevsimlik yardım kampanyası değil, bir ömürlük karakter inşasıdır.

Sosyal adaletin en zarif yolu olan infak; "Komşusu açken tok yatan bizden değildir" düsturuyla, toplumsal uçurumlar önüne geçip muhabbet ve dayanışmaya kapı aralamaktır. Bir gönül köprüsü kurmak ve toplumsal bir denge mekanizması oluşturmaktır. Elimizdekileri

'benim' demekten vazgeçip mülkün asıl sahibini hatırlayarak emaneti yerine teslim ettiğimiz gün dünyanın daha yaşanılır bir yer olacağını bize öğretmektir.

Dünya avuçlarımızdan kayıp giden bir kum saati; mal ise bu kumun parıltısından ibaret. İnsanoğlu, biriktirdikçe zenginleştiğini sanırken, aslında sadece yükünü ağırlaştırır.

Çünkü sakladıklarımız yükümüzdür asıl bizim olan Allah için verdiklerimizdir. Eskilerin dediği gibi: *"Götüremediğin mal senin değildir."* Bizler bu dünyadan sadece "verdiklerimizi" yanımızda götüreceğiz; sakladıklarımız ise zaten hiçbir zaman tam anlamıyla bizim olmamıştır.

Manevi planda baktığımızda infak, eksildikçe çoğalan bir mucizedir. Kalbin inşirahına vesiledir. Çünkü ferahlık ve gerçek saadet, biriktirmekle değil, **infak** sırrına ererek bırakmayı bilip hafiflemekle mümkündür. Biriktirme insanı tutsak ederken bırakabilme erdemi insanı korkularından arındırıp özgürleştirir. infak, kalbi cimrilik ve bencillik gibi manevi

hastalıklardan arındıran sessiz bir devrimdir.

1. İnfak Sadece Maddi midir?
Pek çoğumuz infakı sadece maddi bir eylem sanırız. Oysa hayatın her alanı infaka muhtaçtır. Varoluş gayemizin en zarif tezahürü olan infak, elimizdeki imkan ne ise, ondan bir parça koparıp başkasının yarasına merhem olmaktır.

Bir dertliyi sabırla dinlemek Bir gencin yolunu aydınlatacak bir bilgi paylaşmak, Yorgun bir yüreğe bırakılan içten bir tebessüm, bir yaşlıya yardım etmek, bir kusuru örtmek, bir yükü hafifletmek, bir iyiliği görüp nankörlük etmemek... Hülasa gönül heybemizden paylaştığımız her şey infaktır. İnfakı şemsiye kavram yapıp; sadaka ve zekattan ayıran özelliği de budur.

2. İnfakın Zirvesi: Îsâr (Kardeşini Kendine Tercih Etmek)
İnfakın ulaştığı en yüksek mertebe, şüphesiz ki **"îsâr"** makamıdır. İnfak, elindekini paylaşmaksa; îsâr, kendisi muhtaç olduğu halde elindekini bir başkasına öncelikle sunabilme erdemidir. Bu, sadece bir yardım değil, bir "feragat" destanıdır. Kur'an-ı Kerim, bu yüce ahlakı Medineli Müslümanlar (Ensar) üzerinden şöyle mühürler:

"Onlar, kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, başkalarını kendi nefislerine tercih ederler." (Haşr, 59/9)

Rivayet edilir ki, vaktiyle Anadolu'nun kıraç köylerinden birinde, dondurucu bir kış kapıya dayanmıştır. Ambarlar boşalmış, umutlar karın altında kalmıştır. Köyün yaşlılarından biri, elinde kalan son bir avuç buğdayı bir keseye koyup dışarı çıkmaya yeltenince hanımı şaşkınlıkla seslenir: "Bey, bu bizim son aşımız! Yarın ne yiyeceğiz?"Yaşlı adam, kapının eşiğinde durur ve hafifçe tebessüm eder: "Hanım," der, "biz bugün aç kalabiliriz ama şu karşıdaki yetimlerin umudu kırılırsa, bu köye bahar bir daha hiç gelmez. Ben bugün sadece buğdayı değil, kendi korkularımı infak ediyorum."

Îsâr, bencilliğin zindanından kurtulup "diğergamlık" ufkuna kanat açmaktır. Kişi, kendi açlığını kardeşinin doygunluğunda dindiriyor, kendi üşümesini bir başkasının ısınmasında unutuyorsa; orada infak artık bir "sessiz devrim"den, bir "manevi fetih"e

dönüşmüş demektir. Bu makamda "ben" erir, yerini "biz"e ve nihayetinde "O"nun rızasına bırakır.

3. İnfakın Estetiği/Etiği
İnfakı sıradan bir yardımdan ayıran şey, onun estetiğidir. Sağ elin verdiğini sol elin görmediği, alanın mahcup, verenin ise mağrur olmadığı bir gönül işçiliğidir bu. Tarihimizdeki "Sadaka Taşları" bu zarafetin en somut nişanesidir; kimin verdiğinin belli olmadığı, kimin aldığının bilinmediği o muazzam incelik... Bugün de ihtiyacımız olan, yardımı bir reklam malzemesi değil, bir gönül borcu olarak görebilmektir. İnfakı infak yapan altın kurallar :

- **Gizlilik Esastır (Riya ve Gösterişten Uzak Durmak)**

Sadakaları açıktan verirseniz ne güzel! Fakat onları gizleyerek fakirlere verirseniz bu, sizin için daha hayırlıdır..." (Bakara, 2/271)

- **Başa Kakmamak ve İncitmemek**

Verilen bir mal, muhatabın mahcubiyetiyle ağırlaşmamalıdır. Birine yardım edip sonra bunu hatırlatmak, yapılan iyiliği manen iptal eder.

"Ey iman edenler! Allah'a ve ahiret gününe inanmadığı halde malını insanlara gösteriş yapmak için harcayan kimse gibi, sadakalarınızı başa kakmak ve incitmek suretiyle boşa çıkarmayın." (Bakara, 2/264)

Bazen bir tatlı söz, binlerce liralık yardımdan daha değerlidir. Eğer verecek bir şeyiniz yoksa bile, bir tebessüm ve güzel bir söz sadakadır.

"Güzel bir söz ve bağışlama, peşinden gönül kırma gelen bir sadakadan daha hayırlıdır." (Bakara, 2/263)

- **"En Sevdiğinden" Vazgeçebilmek**

"Sevdiğiniz şeylerden Allah yolunda harcamadıkça iyiliğe eremezsiniz." (Âl-i İmrân, 3/92)

Bu ilke, infakı basit bir yardımlaşma olmaktan çıkarıp, nefsin en zayıf noktasından başlayarak insanı irade eğitimine tabii tutar. Zira insan, ancak en çok sevdiğinden Allah için vazgeçebildiği ölçüde özgürleşir. Bu vazgeçiş bir tükeniş değil, bir korunuştur; insanın fani dünyada ebediyete bıraktığı en zarif iz, mülkün sahibine duyulan derin sadakattir. Netice itibariyle "Veren el alan elden üstündür"(Buhârî,"Zekat", 18) ilkesine binaen diyebiliriz ki; infak alanı değil vereni zenginleştirir. Ruhunu arındırır yükünü hafifletir. Benzersiz bir zihniyet inşa eder. Topluma iradeli ve bilinçli eylemlere sahip bireyler kazandırır.

İmam Gazâli Düşüncesinde İnfâkın Hakikati: Kalbin Arınma Yolu

Mülayim Sadık KUL

Varlığın Mavera Arayışı ve İnfâkın Ontolojisi

Ontolojik olarak sadece bu dünyaya ait olmayan insan, adım attığı dünya sahnesinin göz kamaştırıcı zenginliklerine kapıldığı andan itibaren, biriktirme ve sahip olma arzusuyla sınanır. Kendi nefsini fıtratına uygun şekilde tanımaktan ve korumaktan aciz kalan beşer; aslında yeryüzünün halifesi olma şerefiyle tüm varlığa "efendi" kılınma potansiyeline sahipken, ilahi bir aldanışla yolunu şaşırır. "Tüm hataların başı dünya sevgisidir!" (Beyhakî) uyarısını bir an için unutuverir.

Daha dünyaya gelmeden kefil olunan rızkının farkında olmayan insan; derin bir gafletle, sanki bu âlemde ebedi kalacakmışçasına mal ve mülk biriktirir. Oysa hakikat, bu dünyadan ayrılırken yanında götürebileceği sadece cepsiz bir kefenden ibarettir. Yunus ne güzel özetlemiş: Mal sahibi mülk sahibi/Hani bunun ilk sahibi? /Mal da yalan mülk de yalan/Var biraz da sen oyalan…

Maddi varlığın ağırlığından sıyrılıp kendi yaratılış gayesini idrak eden "ahsen-i takvim" kıvamındaki insan ise eşyaya ancak hak ettiği kadar değer verir. Fani olanı fani, baki olanı ise ebedi kıymetiyle tartar. İnsan, bu dünyayı imar etmek üzere gönderilmiş bir emanetçi ve Yaratan'ın yeryüzündeki temsilcisidir. Asıl mesele, geçici olan için ne biriktirdiği değil, ebedi âlem için ne hazırladığıdır. Bu hakikati idrak edenler, "Ey iman edenler! Allah'tan sakının ve her nefis yarın için ne hazırladığına baksın!" (Haşr, 18) hitabının sarsıcı manasını kalbinde hisseder. Hikmet ve erdem; ötelerin ötesinden gelen bu uyarıya kulak vermek ve görünenin maverasındakini ilahi kelamın rehberliğinde keşfetmektir.

İslam düşüncesinde bu hakikatin en güçlü temsilcilerinden biri olan İmam Gazâlî'nin ufuk açıcı yaklaşımları, bize mülkiyetin ''asıl''değil,

bir ''emanet'' olduğunu hatırlatır. (Ahzâb 72) Bu ontolojik hatırlatmanın en somut, en insanî ve en ilâhî tezahürü ise kuşkusuz *infâk* kavramıdır.

Bir Kelimeden Öte: Varlığı Seferber Etmek

Arapça kökeni itibarıyla "tükenmek" ve "son bulmak" anlamlarına gelen *nefk* kökünden türeyen *infâk*; görünürde bir malın eksilmesi gibi anlaşılsa da hikmette bir ruhun zenginleşmesidir. Kur'ân-ı Kerîm'in pek çok yerinde müjdelendiği üzere, Allah rızası için verilenin en az on katıyla mükâfatlandırılacağı yakînî bir hakikattir. (En'âm 160) Verenin ihlas ve samimiyetine göre bu karşılık, katlanarak sonsuz bir berekete dönüşür. Bu bereket sadece ahirete mahsus değildir; her sabah dünya semasına inen iki vazifeli meleğin duasıyla bu dünyada da tecelli eder. Ebû Hüreyre (r.a.)'den nakledilen bir hadis-i şerifte Efendimiz (s.a.v.) bu durumu şöyle haber verir: "Her sabah iki melek iner. Bunlardan biri: 'Allah'ım! Malını hayır yolunda harcayana yenisini ver!' diye dua eder. Diğeri de: 'Allah'ım! Cimrilik edenin malını telef et!' diye beddua eder." (Buhârî, Müslim)

Cimrilik, insanın varlık sebebini eşyaya hapsetmesiyle oluşan bir gönül darlığıdır. Anlatılan bir hikâye bu hali ne güzel özetler: Bir cimri, kendisinden yardım istendiğinde şikâyetle şöyle der: "Yahu canımı isteseler veririm ama bunlar benim malımı istiyorlar!" İşte bu feci yanılgı, malın candan daha öte tutulduğu bir manevi körlüktür.

Cimriliğin İslam'da bu denli yerilmesinin asıl sebebi, malın insanla Rabbi arasında aşılmaz bir perdeye dönüşmesidir. İnsanın "eşyanın kulu" yapan bu prangadan kurtulmanın yolu ise yine o eşyayı elden çıkarmaktır. Bu bakımdan *infâk*, sadece fakire ulaşan bir yardım değil; cimrilik hastalığının en köklü, en kalıcı ve en tesirli tedavi metodudur. Allah sevgisine giden yol sevdiklerini infaktan geçer. (Âl-i İmrân 92)

İnfâkın Ruhu:

Kur'ân-ı Kerîm'de yetmiş iki kez zikredilen "infâk" vurgusu, aslında modern insanın en büyük ontolojik yanılgısı olan "benimdir" iddiasına ilâhî bir cevaptır. Zira infâk, derinlemesine bakıldığında, emanetçisi olduğumuz bir zenginliği asıl sahibi olan Allah adına hak sahibine ulaştırmaktan ibarettir. Mutlak manada mülk yalnızca Allah'ındır; insan ise bu mülk üzerinde muvakkat bir tasarruf yetkisine sahip olan bir "emanetçidir". Mümin, bir taraftan şükür makamında Rabbinin nimetlerinden istifade ederken, diğer taraftan bu dünyanın kendisi ile Rabbi arasına bir perde olarak girmemesi için infâk yoluna başvurur.

Bir Kalkan ve Köprü Olarak İnfâk

İnfâk, sadece cüzdandan çıkan bir miktar para değil; Allah'ın rızasını umarak "kendi varlığımızdan" sunduğumuz her türlü fedakârlığı kapsayan geniş bir ufuktur. Bu ufuk, zekâtı bir temel taş olarak kabul eder ancak onunla sınırlı kalmaz. Müminin iman ve takvasının en samimi nişanesi olan infâk, malı manen temizler, muhafaza eder ve kişiyi Rabbin gazabından bir kalkan misali korur. Nitekim

İnfâk; görünürde bir malın eksilmesi gibi anlaşılsa da hikmette bir ruhun zenginleşmesidir.

Allah Resûlü (s.a.v.): "Bir yarım hurmayla bile olsa, kendinizi cehennem ateşinden koruyun. Bunu da bulamazsanız güzel bir sözle..." (Buhârî, Müslim) buyurarak, samimiyetle atılan en küçük adımın bile insanla ateş arasında bir perde olacağını müjdelemiştir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) de önceki ümmetlerin cimrilik sebebiyle helak olduklarını haber vererek insan için en şerli hasletin "aşırı mal düşkünlüğü" olduğunu belirtmiştir. (Ebû Dâvûd)

Toplumsal Kenetlenme: Dikey ve Yatay Bereket

İnfâkın bereketi sadece Allah ile kul arasında dikey düzlemde değil, insanlar arasında yatay düzlemde de tezahür eder. Yardımlaşmanın diğer adı olan bu kavram, toplum içinde kardeşlik köprüleri kurar. İslam düşüncesinde her "mâruf" (iyilik) bir sadaka kabul edilmiştir. Bir yetimin başını okşamak, yoldaki bir engeli kaldırmak, aç birini kendi nefsine tercih ederek doyurmak veya bir tebessüm; maddi bir karşılığı olmasa da sevap bakımından, hayatımıza anlam ve bereket katması açısından infâka denk tutulmuştur. Bu, Allah rızası için "vermenin" sadece maddi bir iyilik yapmış olmaya hapsedilemeyecek kadar kıymetli olduğunun kanıtıdır.

Îsârın Zirvesi:

Bu yüce ahlakın (îsâr) en somut örneği, Haşr Suresi'nin dokuzuncu ayetinin nüzulüne vesile olan şu meşhur kıssadır:

Bir gün Allah Resûlü'ne (s.a.v.) açlıktan bitap düşmüş bir misafir gelir. Efendimiz hanımlarına haber gönderir ancak evlerinde sudan başka bir şey yoktur. Bunun üzerine ashabına dönerek: "Bu gece bu yolcuyu kim misafir ederse Allah ona rahmet etsin" buyurur. Ensar'dan biri (Ebû Talha el-Ensârî) misafiri evine götürür. Eve vardığında hanımı, sadece çocuklarına yetecek kadar yiyecek olduğunu söyler. Sahabi hanımına der ki: "Çocukları bir şekilde oyala ve uyut. Yemek sofraya gelince de kandili düzeltiyormuş gibi yapıp söndür. Biz de karanlıkta yiyormuş gibi yapalım ki misafirimiz karnını doyursun, bizim yemediğimizi fark edip mahcup olmasın."

O gece ev sahipleri aç yatarken, misafir karanlıkta karnını doyurur. Sabah olduğunda Allah Resûlü, o sahabiye gülümseyerek şöyle buyurur: "Bu gece misafirinize yaptığınız davranıştan dolayı Allah Teâlâ çok memnun oldu." Ve hemen ardından o meşhur ayet nazil olur: "...Kendileri ihtiyaç içinde olsalar bile, onları (kardeşlerini) kendi nefislerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir." (Haşr, 9)

Geleneksel algıda infâk denince akla hemen maddi yardımlar gelse de İmam Gazâli bize çok daha geniş bir perspektif sunar. İnfâk, sadece cüzdandaki banknotlar veya ambardaki buğday değildir. Bir âlimin bilgisini talebesiyle paylaşması "ilmin infâkı", bir ustanın maharetini çırağına aktarması "emeğin infâkı"dır. İnsanlığın hayrına seferber edilen her imkân, ölümden sonra da sevap defterini açık tutan bir *sadaka-i cariye*dir. Bu yönüyle infâk, dünyayı aydınlattığı kadar ölümle başlayan ahiret hayatımızı da aydınlatan bir azıktır. Her nimetin şükrü kendi cinsinden olduğu gibi her nimetin zekât ve infâkı da kendi cinsinden olmalıdır!

Gazâli'de İnfâk Mertebeleri:

İmam Gazâli, şaheseri *İhyâu Ulûmiddîn*'de infâkı fıkhî bir zorunluluktan ziyade, nefsin cimrilik hastalığından kurtarılması süreci olarak ele alır. "Münciyât" (Kurtarıcılar) bölümünde ona göre Allah yolunda infâk edenler üç dereceye ayrılır:

1. Sıddıklar (En Üst Derece): Onlar için "benim" ve "senin" ayrımı kalkmıştır. Hz. Ebubekir misali, mülkün gerçek sahibinin Allah olduğuna tam bir teslimiyetle inanarak her şeylerini infâk ederler. Hz. Ömer, bir hayır yarışında malının yarısını getirmişken, Hz. Ebubekir'in nesi varsa getirdiğini görünce sormuştur: "Çoluk çocuğuna ne bıraktın?" Hz. Ebubekir: "Onlara Allah ve Resûlü'nü bıraktım!" demiştir. Hz. Ömer'in cevabı ise şudur: "Vallahi, hiçbir hususta onu asla geçemem!" (Ebû Dâvûd, Zekât 40; Tirmizî, Menâkıb 16).

2. Gönüllü Cömertler (Orta Derece): Sadece farz olan zekâtla yetinmeyip, ihtiyaçlarından fazlasını sürekli bir akış halinde muhtaçlarla paylaşanlardır. İmam Gazâli'nin tasnifindeki bu orta derece, dünyayı terk etmek yerine dünyayı elinde tutup kalbine sokmayanların makamıdır. Bu makamın en meşhur örneği cennetle müjdelenen Abdurrahman bin Avf Hazretleridir. Yedi yüz develik devasa kervanını "Cennete emekleyerek değil, ayakta girmek için" bir kerede infâk eden bu sahabi,

serveti bir köprü kılanlardandır. (Ahmed b. Hanbel, Müsned, VI, 115)

3. Kendini Koruyanlar (Alt Derece): Sadece farz olan zekât miktarını vererek cimrilik çukurundan kurtulanlardır. Kur'ân-ı Kerîm, mallarımızın birer imtihan vesilesi "fitne" olduğunu haber verir: "Bilin ki mallarınız ve çoluk çocuğunuz birer imtihan vesilesidir; büyük mükâfat ise Allah katındadır." (Enfâl, 28; Tegâbun, 15). Bu gruptakiler zekâtla borçtan kurtulur; ancak hedef infâk ile ilâhî "dostluğa" ermektir.

Atalarımızın "Mal canın yongasıdır." sözünde ifadesini bulan bu gerçek, dünya sevgisinin insan ruhu üzerindeki ağır baskısını özetler. Gerçekten de mal sevgisi, hem geçmiş ümmetlerin hem de modern insanın en çetin sınavıdır. İnfâk, bu kutlu yolda nefsin prangalarını kıran en keskin kılıçtır. Ancak ilahi övgü, ticaretin ve malların kendilerini Allah'ın zikrinden alıkoymadığı o seçkin kullar içindir (Nûr, 37).

İnfâkın Batınî Adâbı: Kalbin Dört Şifa Kaynağı

Gazâli'ye göre bir eylemin "infâk" vasfını kazanması, onun dış görünüşünden ziyade içindeki edep ve niyetle ölçülür. İmam Gazâli'nin özellikle "Zekâtın Sırları ve Batınî Şartları" bölümünde ele aldığı bu dört esas, infâkın sadece bir "maddi transfer" değil, bir "kalp ameliyatı" olduğunu kanıtlar. Gerçek bir infâk için şu dört esas vazgeçilmezdir.

1. Gizlilik

Gazâli'ye göre gizlilik, ihlasın koruyucu zırhıdır. İnfâkı gizli yapmak, nefsin "beğenilme" ve "takdir edilme" arzusunu kökünden keser. Açıktan vermek bazen başkalarını teşvik etmek için güzel olsa da gizli vermek kalbi riya kirinden temizler. İnsan nefsi, iyilik yaptığının bilinmesinden gizli bir haz duyar. Gazâli, bu hazzın infâkın sevabını kemirdiğini söyler. Gizlilik; vereni kibirden, alanı ise mahcubiyetten korur: "Sadakaları gizleyerek fakirlere verirseniz bu sizin için daha hayırlıdır." (Bakara 271) Ayrıca "Sağ elinin verdiğini sol eli bilmemek" hiçbir gölgenin olmadığı günde arşın gölgesinde gölgelenme vesilesidir. (Buhârî, Zekât 16).

2. Başa Kakmamak ve İncinmemek (Menn ve Ezâ)

İnfâkın ruhunu öldüren en büyük zehir, verilen kişiyi minnet altında bırakmaktır. Gazâli'ye göre, aslında veren kişi alana teşekkür etmelidir; çünkü alan kişi, verenin günahlarının temizlenmesine ve borcunun ödenmesine vesile olmaktadır. Veren kişi, malın gerçek sahibi değil, sadece Allah'ın emanetini hak sahibine ulaştıran bir "memur"dur. Bir memurun, müdürün parasını dağıtırken hak sahibine üstünlük taslaması ne kadar abes ise, infâk edenin fakire üstünlük taslaması da o kadar yersizdir: "Ey iman edenler! Sadakalarınızı başa kakmak ve gönül kırmak suretiyle boşa çıkarmayın." (Bakara 264)

3. Malın İyisinden Vermek (Tayyib)

İnsan, ancak sevdiği bir şeyden vazgeçtiğinde nefsinin mülkiyet prangasını kırabilir. Değersiz, bayat veya gözden çıkarılmış bir malı vermek, infâk değildir. Gazâli der ki: Allah temizdir, ancak temiz ve güzel olanı kabul eder. (Müslim, Zekât) Kişinin kendisine verilse kabul etmeyeceği bir şeyi Allah adına sunması, niyetindeki samimiyetin zayıflığını gösterir. Kalbin kalitesi, paylaşılan malın kalitesiyle doğru orantılıdır: "Sevdiğiniz şeylerden infâk etmedikçe gerçek iyiliğe (birr) eremezsiniz." (Âl-i İmrân, 92)

4. Sevinçle ve Gönül Hoşluğuyla Vermek (Tîbu'n-Nefs)

İnfâk ederken elin titremesi veya malın eksildiğinin düşünülmesi, imanın zayıflığına işarettir. Gerçek mümin, malın elinden çıkışını bir kayıp değil, ahiret için yapılmış bir yatırım olarak görür. Gazâli, infâkın bir "borçtan kurtuluş neşesi" ile yapılması gerektiğini vurgular. Nasıl ki bir borçlu, borcunu ödeyip yükünden kurtulunca ferahlarsa, mümin de malın manevi ağırlığından infâk yoluyla kurtulduğu için sevinmelidir. Üzülerek vermek, Allah'ın vaadine tam güvenmemek demektir.

Netice itibarıyla Gazâli için infâk, sadece toplumsal bir yardımlaşma mekanizması değil, aynı zamanda kalbin tasfiyesi için gerekli bir vetiredir. Dünya sevgisi, ruhu ağırlaştıran ve hatalara sürükleyen bir yüktür; infâk ise bu yükü hafifleten, nefsi hırstan arındıran yegâne panzehirdir. İnsan, verdikçe eksilmez; aksine verdikçe özgürleşir, verdikçe tamamlanır. Cennet karşılığı insanlardan mal ve canlarının talep edilmesi bu hakikatin gereğidir.

Ne mutlu bu yolda serden ve maldan geçebilenlere!

Roger Garaudy'nin Görüşlerinde İktisadi Sistem ve İnfak

Fatma SÜMER

Dr., Yeni Yüzyıl üniversitesinde Hukuk Fak.

Herhangi bir ekonomik sistemin dayatılmadığı İslam dininin kapitalizmle barışık olmadığını ancak sosyal devlet ve dayanışmayı ilkesel olarak benimsediğini düşünmeme yol açan sebepler var. Bu sebeplerin başında Kur'anı Kerim'de mal biriktiren ve ihtiyaç sahipleriyle paylaşmayanların sert bir dille kınanması[1] ve fitre, fidye, zekat, sadaka gibi kurumlara verilen önem geliyor. Bu yazıda servet birikimine karşı daha radikal tutumlar geliştiren, bu meseleyi bireysel ahlakın ötesine taşıyarak toplumsal bir sorumluluk alanına dönüştüren düşünce ve aksiyon insanlarından, çağdaşım olması dolayısıyla daha kolay empati yapabildiğim ve başka bir ülkede ve daha kısa süreli de olsa siyasi danışmanlık vermiş ve siyaset araştırmaları yapan bir kurumda çalışmış biri olarak kendisinde özdeşlikler aradığım Garaudy'yi anacak ve onun dayanışma ve infak hakkındaki görüşlerini yazacağım.

Biyografisini ya da eserlerini birkaç satıra sığdırmamın mümkün olmadığı Garaudy, Sorbonne Üniversitesi ve Moskova Bilimler Akademisi'nden felsefe alanında doktor unvanı aldı. Komünist Parti'de, Parlamento ve Senato'da, akademide ve iletişim sektöründe emek verdi. Ütopyalara inandı ve Fransız Hükûmetinin Hitler'le anlaşmasını protesto ettiği için sürgüne gönderildiği kampta, kamp subayının emirlerine karşı geldiği için kurşuna dizileceği sırada, Müslüman askerlerin ateş etmeyi reddetmeleri üzerine kurtuldu. 1982 yılında 69 yaşında iken Müslüman oldu. Filistin zulmüne sahip çıkması ve Siyonizmi eleştirmesinden

1 "Mal toplayan ve onu durmadan sayan, insanları arkadan çekiştiren, kaş göz işaretiyle alay eden her kişinin vay haline!" Hümeze/1-3, "Altın ve gümüş biriktirip gizleyerek onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele!" Tevbe 34. Bkz.: Diyanet meali, https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf.

dolayı emek verdiği ortamlardan dışlandı, hatta cezalandırıldı. 2012 yılında vefat etti[2].

Garaudy, Müslüman olmadan önce de hayatını inançları ile uyumlu şekilde yaşayan tutarlı bir düşünürdü. Bu hususta kayıtlara geçen bir örnek, Fransa'da Komünist Parti milletvekili olduğu dönemde maaşını partiye vermesi ve kendisine bir fabrika işçisi maaşı verilerek geri kalanının ihtiyaç sahiplerine dağıtılmasını istemesiydi.[3]

"O her zaman bir iş üzerindedir (Rahman/29)" ayet-i kerimesi Garaudy'nin aktivist ruhuna hitap etti, Müslüman olmasının ardından, düşünürün daha önce de dinamizm ve aktivizm içeren yaşam biçimine, bu ayet, yeni bir niyet kazandırdı. İslam'ın, kendisinde "kadercilik" taşımadığına, aksine insana yeryüzünde Allah'ın iradesini hüküm sürdürme sorumluluğu vererek onu yücelttiğine inandı[4]. Hatıralarında olması gereken İslam'ın bir ütopya olduğunu, ütopyası olmayan dünyanın ve ütopyası bulunmayan hayatın pek bir anlamı kalmayacağını belirtti[5]. Kaderci olmamak, düşünürü daha iyi bir dünya düzeni için araştırmaya ve çalışmaya sevk etmiş olmalıdır ki kitaplarında daha iyi bir düzen için değişim ve dönüşüm önerileri sundu.

Garaudy'nin çalışma konumuz hakkındaki düşüncelerinin birkaç bağlamda ele alınabileceği düşüncesindeyiz. Düşünür ilk olarak ele alacağımız görüşleriyle, dünya genelindeki gelir eşitsizliğini sorgulamış, batılı sistemlerin üretme ve tüketme amacına dayanan bir "büyüme modeli" üzerine kurulu olduğunu kabul ederek bu modeli eleştirmiştir.

İkinci sırada inceleyeceğimiz görüşleriyle düşünür, mülkiyet hakkı açısından Roma hukuku ve İslam hukukunun görüşlerine mukayeseli bir okuma getirmiştir.

Düşünürün üçüncü olarak ele alacağımız görüşleri ise İslam'da gelir adaletinin güvenceleri arasında değerlendirdiği infak ve zekat üzerinedir.

Dünya üzerindeki pekçok inanç sistemini incelemiş olan Garaudy, bu üç önemli tartışmayı, İslam ve Batı düşüncelerinin mukayesesi ile temellendirmeye çalışmıştır.

Garaudy Düşüncesinde İktisadi Sistem

Garaudy, Batı ekonomik düzeninin büyüme anlayışını, *"yararlı, yararsız, zararlı veya hatta öldürücü herhangi bir şeyi giderek daha fazla ve giderek daha çabuk üretmekten ibaret"*[6] olan bir sistem olarak tanımlar ve toplumda var olan adaletsiz ve eşitsiz dağılımın temel sebepleri arasında görür. Batı tipi büyüme modeli, insanlığı amaçsız bir yaşama sevk etmekte, Batı'nın kültür ve ideolojisi bu modeli haklı çıkarmaya çalışmaktadır. Bu sistem, acımasız bir beşerî ilişkiler anlayışına yol açmakta, sınırsız bir bireyciliğin, ticari şirketler arasında rekabet ve çekişmelerin, şiddet olaylarının vukuuna sebebiyet vermektedir. İnsani amaçlar ve aşkın değerlerden yoksun olan bu anlayış geleceğe ilişkin ümitsizlik doğurmaktadır[7]. 1996 yılında yazdığı *İslam Dünyasının Yükseliş ve Çöküşleri* isimli eserinin Giriş bölümünde, o günün dünyasında

2 Cemal Aydın, "Roger Garaudy", DİA, Gözden Geçirilmiş 2. Basım, C. Ek 1, Ankara. Garaudy'nin yayınlanmış 56 eseri mevcuttur. Bu eserlerin listesi ve bir incelemesi Garaudy'nin İnsanlığın Medeniyet Destanı isimli eserine Cemal Aydın tarafından yapılan çevirinin 197 ve devamı sayfalarında yer almaktadır. Bkz.: Roger Garaudy, İnsanlığın Medeniyet Destanı, 2. Baskı, Çev.: Cemal Aydın, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2007.

3 Mehmet Sulhan, "Roger Garaudy'ye Göre İslam'da Temel İbadetler ile İslam'ın Ana Kaynakları: Kur'an ve Hadis", Marifetname 12/2 (Aralık 2025), 677.

4 Garaudy, İnsanlığın Medeniyet Destanı, s. 106.

5 Sulhan, s. 671.

6 Roger Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, Çev.: Cemal Aydın, İstanbul, Pınar Yayınları, 2000, s. 117.

7 Roger Garaudy, İslâm'ın Vadettikleri, Çev.: Salih Akdemir, 5. Baskı, İstanbul, Pınar Yayınları, 1995, s. 14.

İslam ekonomisiyle ilgili görüşleri bu beklentisiyle paraleldir. Garaudy, Taberi'nin Kur'anda namaz ve zekat farzlarının büyük çoğunlukla birlikte anıldıklarına ilişkin tespitine yer vererek, bu durumun Allah'a karşı görevlerin topluma karşı görevlerden ayrılmaz olduğunu ortaya koyduğunu belirtir

en ayrıcalıklı kesimlerin büyüme modelinin, en yoksun kesimlere iki günde bir Hiroşima'da ölenlere denk sayıda ölüme mal olduğunu belirtir. Her medeniyetin bu dünyanın ekonomi, kültür ve inanç alanına eşit fırsatlarla katkı sunabileceği bir düzen ihtimalini sorgular. Bu düzen için ekonomilerin dönüşümünü ve herkesin bütünle bir olabilmesi için bilinçlerin değişimini zorunlu görür[8].

Dolayısıyla Garaudy'ye göre Batı, teknik boyutta amaçsızca üretmekte, kültürel boyutta rekabet ve çatışma yaratmaktadır. İyi bir düzen ise ekonomilerin, tüm medeniyetlerin her türlü zenginliğini yansıtacağı şekilde dönüşmesi, bilinçlerin, bütün'le var olmayı amaçlayacak şekilde değişmesi ile mümkün olabilir.

İslam ekonomisiyle ilgili görüşleri bu beklentisiyle paraleldir. Garaudy, Taberi'nin Kur'anda namaz ve zekat farzlarının büyük çoğunlukla birlikte anıldıklarına ilişkin tespitine yer vererek, bu durumun Allah'a karşı görevlerin topluma karşı görevlerden ayrılmaz olduğunu ortaya koyduğunu belirtir[9].

Kanaatimizce düşünür, İslami hükümleri mülkiyet ve ekonomik sisteme ilişkin geçmişten gelen perspektifinin etkisiyle değerlendirmiş, İslam inancı da onun bu özgün bakış ve okumasına imkan vermiştir. Bununla birlikte vardığı noktada İslam'ın ekonomi anlayışının kapitalizmle de kollektivizmle de özdeşleşmeyeceğini belirtmiştir. Zira temel karakteristiği, birbirinden ayrılmaz şekilde hem ilahi hem insani olan daha yüce gayelere göre düzenlenmiş olmasıdır.[10] Büyüme modelinde üretim ve tüketim bizzat amaç olduğu halde İslam, aşkın amaçlar doğrultusunda büyümeyi değil dengeyi amaçlar. Aslında tarımsal feodal sistemin karşıtı olan ticari bir uygarlığın özelliklerini taşımasına rağmen, İslam'ın öngördüğü düzen, insanlığın uyanış ve yeniden gelişmesi için gerekli ekonomik ve sosyal koşulları birlikte yaratmaktadır[11].

Bu düşünceleriyle Garaudy **insani değerleri, emeği ve ekolojik dengeyi koruyan bir denge ekonomisini** savunmuştur. Düşünüre göre İslam'ın ilk yayıldığı dönemlerde vergi sistemi, mülkiyet rejimi ve site örgütlenmesi ile bu mümkün olabilmiştir[12].

Garaudy Düşüncesinde Mülkiyet

Garaudy'nin pekçok eserinde eleştiri konusu ettiği, Roma hukukunda mülkiyet hakkını tanımlayan *Jus utendi et abutendi* ilkesinin, düşünürün eserlerinin Türkçe çevirilerinde genellikle "kullanma ve kötüye de kullanma" olarak tercüme edildiği görülmüştür.[13] Salih Akdemir tarafından yapılan çeviride ise farklı olarak, ilkenin Türk hukukuna da aktarıldığı gibi "kullanma ve tasarrufta bulunma hakkı" ifadesiyle tercüme edildiği dikkat

8 Roger Garaudy, İslam Dünyasının Yükseliş ve Çöküşleri, Çev.: Cemal Aydın, İstanbul, Timaş, 2018, s. 13-14.

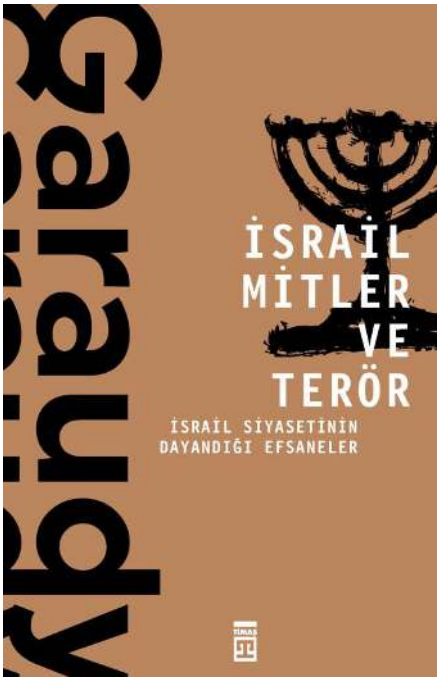
9 Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, s. 121.

10 Garaudy, İslamın Vadettikleri, s. 67.

11 Roger Garaudy & Faik Bercavi, İslamiyet ve Sosyalizm, Çev.: Hasan Erdem, 3. Baskı, İstanbul, Rebeze Kitaplığı, s. 20.

12 Garaudy & Bercavi, İslâmiyet ve Sosyalizm, s. 22.

13 Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, s. 119. Garaudy & Bercavi, İslâmiyet ve Sosyalizm, s. 24.

çekmiştir. Ancak tüm bu çalışmalarda Garaudy, söz konusu ilkede yer alan "tasarrufta bulunma" hakkını olumsuz bir bakış açısıyla değerlendirmiştir. Nitekim Garaudy, söz konusu ilkenin, Napolyon Kodu'nun ve bütün burjuva ekonomik sisteminin temelini oluşturduğunu ifade etmekte, malike gerçek bir "ilahi hak" tanıdığını, sınırsız şekilde mal biriktirilmesine izin verdiğini, mülkiyeti olan her şeyi hiçbir cezaya maruz kalmadan yok edebilmesine imkan sağladığını, bu yok etmenin cemiyeti yaşaması için zaruri olan mallardan mahrum bırakması halinde bile sorumluluğa yol açmadığını ifade etmektedir.[14] Garaudy'ye göre Batı'nın çevreye bakışı da bu ilkeye paralel olarak, tabiat üzerinde de mülkiyet hakkının kabul edildiği, tabiatın, sadece bir doğal kaynaklar deposu ve çöplük olarak görüldüğü, enerjinin azalmasına ve düzensizliğin artmasına katkı sağlayan bir anlayışa yol açmaktadır.[15]

Düşünür İslam'ın mülkiyete ilişkin kabullerinin, Roma hukukunun mülkiyet anlayışı ile taban tabana zıt olduğunu ifade eder.[16] Kur'an-ı Kerim'in pek çok yerinde mülkün Allah'a ait olduğu hususunun *"Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Allah'ındır* (örneğin Bakara/116)*"* ayeti ile vurgulandığına dikkat çekerek, insanın, ilahi gayeyi hedeflemek kaydıyla, kendisine teslim edilen emanetten sorumlu olduğunu bilerek, hayata sevinç, ahenk ve güç veren ve sonuç itibariyle kendisini Allah'ın Halifesi görevini icra etmeye daha yeterli hale getiren bütün nimetlerden yararlanabileceğini dile getirir[17]. Garaudy'ye göre İslam, mülkiyeti, bir fert, grup ya da devletin hakkı değil, sosyal bir fonksiyon olarak ve bu doğrultuda mülkün sahibi olamayan bireyi, malın yönetiminde sorumlu bir vekil olarak görür[18].

Garaudy'nin çalışmalarında açıkça yer verdiği ve zaman zaman tekrarladığı düşüncelerinde, İslam'ın mülkiyet anlayışına ilişkin bazı temel prensipleri kabul ettiği kanaatindeyiz:

Öncelikle İslam'da ihtiyaç duyulmayan şeylerin biriktirilmemesi esastır: Kuran, "malı toplayıp onu sayanı (el-Hümeze, 2)", "cimri olup da kendini yeterli göreni (el-Leyl, 8)", "toplayıp da saklayanı (el-Mearic, 18)", "malı taparcasına sevenleri (el-Hicr, 20)" durmadan lanetler. Bu yolla gerçek hırsızlığın, ihtiyaç duyulmayan şeyleri lüzumsuz olarak toplamak olarak görüldüğü bir inanç esası ihdas edilmiştir[19].

Malın israfı ve tahrip edilmesi yasaktır: Garaudy'nin Roma Hukuku'ndaki mülkiyet anlayışının içerdiği tasarruf yetkisini, kötüye kullanma hakkı olarak değerlendirdiği yukarıdaki açıklamalarımızdan anlaşılmaktadır. Düşünür, İslam'ın Roma Hukuku'nda mülkiyet hakkının içerdiği tasarruf yetkisini de benimsemediği görüşündedir. Düşünüre göre mülkün tahrip edilmesi toplumun bu mülkten yoksun bırakılması, israf edilmesi ise Allah ve topluma karşı hırsızlıktır. Garaudy bu noktada Hz. Peygamber'in "İçinde bir adamın aç olduğu her toplumdan Allah korumasını çeker" sözünü aktarır[20]. Dolayısıyla israf ve tahribi, mülkün topluma dönmesini engellediği için reddeder.

Bireysel mülkiyete sınırlı olarak izin verilmiştir: Garaudy'ye göre İslam'da bireysel mülkiyet hakkı, sadece çalışma, miras veya hibe yoluyla elde edilen şeyler için tanınmıştır. Bununla birlikte Hz. Peygamber'in "Allah, toprağı çalıştırandan başka hiç kimsenin onun maliki olmayacağını buyurmaktadır" hadisi şerifini hatırlatarak emeğin üstünlüğünü vurgular[21].

Allah'ın mülkünün idaresinin meşru prensibi çalışmadır[22]*:* Düşünüre göre mülkün atıl bırakılmasına izin verilmemiştir. Servetin lüzumsuz yere tahrip edilmesinin günah olması, emeğe saygı pren-

14 Garaudy, İslamın Vadettikleri, s. 64.

15 Garaudy, İslâm'ın Vadettikleri, s. 14.

16 Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, s. 119. Roger Garaudy &Faik Bercavi, İslamiyet ve Sosyalizm, s. 24.

17 Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, s. 119-120.

18 Garaudy, İslamın Vadettikleri, s. 64.

19 Garaudy, İslamın Vadettikleri, s. 64-65.

20 Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, s. 120.

21 Garaudy, İslamın Vadettikleri, s. 65.

22 Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, s. 120.

Kavramsal olarak infak, her türlü dayanışma içerikli paylaşımı ifade eder. Garaudy'nin de eserlerinde zekat hükümlerini yorumlarken zaman zaman genel olarak infak üzerine yazdığı anlaşılmaktadır. Zekatı ise teknik bir yorumla ele alarak, bu kurum sayesinde herkesin kendi emeğiyle yaşamak zorunda kalacağını ve sermayenin belirli kişilerde birikmesinin önüne geçileceğini savunur.

sibini beraberinde getirir[23]. İslam, sadece toprak kölelerinin çalıştığı Hıristiyan Avrupa'nın Ortaçağ'ında, her insandan emeği ile yaşamasını istemiş ve başkalarını çalıştırarak ömür sürdürenleri kınamıştır[24].

Paranın emek sarf edilmeden artırılmasını hedefleyen faiz haramdır. Kur'an'da da yer aldığı üzere alım satım helal, faiz ise haramdır (Bakara/275).

Garaudy, *zekat* verme zorunluluğu, emeksiz kazanılan parayı ifade eden *ribânın yasak olması* ve *serveti yığıp biriktirmenin kınanmasını* İslam'a göre gelir adaletsizliğini engellemenin üç temel güvencesi olarak değerlendirmektedir[25]. Düşünüre göre İslam ekonomisinin bu temel kavramı sayesinde yeni politik yapılar kurulabilmiştir[26].

Gelir Adaletinin Güvencesi: Zekat

İslam'ın şartlarından biri olan zekat, Garaudy'ye göre *"Bütün mülkün Allah'a ait bulunduğunu ve bütün insanların kardeş olduklarını hatırlatan, kişinin servetinin bir kısmından mecburen vazgeçmesi anlamına gelen bir ibadet"*[27] tir. Düşünürün çalışmalarında zekat ve sadakanın ayrılmaz şekilde birlikte ele alındığı görülmektedir. Örneğin düşünürün Bakara Suresinin 219. Ayetinde yer alan *"Ne sarf edeceklerini sana sorarlar. İhtiyaçlarınızdan artanı verin de"* ayeti ile Allah'ın iradesinin apaçık ifade edildiğini belirtirken her türlü infaktan söz ettiği düşünülebilir[28]. "*Onları arındırmak ve temize çıkarmak üzere mallarından sadaka al!*" (Tevbe, 103) ayeti ve zekat ve sadakanın kime verileceğini gösteren Tevbe Suresi'nin 60. Ayeti de aynı duruma işaret etmektedir: *"Sadakalar (zekatlar), Allah'tan bir farz olarak ancak fakirler, düşkünler, zekât toplayan memurlar, kalpleri İslam'a ısındırılacak olanlarla (özgürlüğüne kavuşturulacak) köleler, borçlular, Allah yolunda cihad edenler ve yolda kalmış yolcular içindir. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir"*.

Düşünür, yer yer İslam'ın zekata ilişkin esaslarını ayrıca değerlendirmiştir.

Öncelikle Garaudy'nin düşüncesinde zekat, bir vergidir. Bu hususu açıklarken El-Maverdi'nin, servetten, zekat dışında vergi alınmayacağı görüşünü hatırlatır.

Zekat, gelir üzerinden değil, servet üzerinden alınan bir vergidir.[29] Bu niteliği de tarihsel süreçte önemli bir yeniliktir. Nitekim Ortaçağ'da Batı'da sadece topraktan vergi alınmakta iken Haçlı Seferleri sonrasında Araplardan etkilenilmesinden dolayı kişi ve gelirler üzerine vergi ihdas edilmiştir.[30]

Zekatın amacı serveti "temizlemek"tir (Tevbe/103). Bu ayetle kastedilen servetin, herhangi bir

23 Garaudy & Bercavi, İslâmiyet ve Sosyalizm, s. 24.

24 Garaudy & Bercavi, İslâmiyet ve Sosyalizm, s. 24.

25 Garaudy, İslam Dünyasının Yükseliş ve Çöküşleri, s. 31-32.

26 Garaudy & Bercavi, İslâmiyet ve Sosyalizm, s. 24.

27 Garaudy, İnsanlığın Medeniyet Destanı, s. 104.

28 Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, s. 126.

29 Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, s. 121.

30 Garaudy & Bercavi, İslâmiyet ve Sosyalizm, s. 22-23.

şekilde karışan haram maldan zekatla arınacak olmasıdır.

Zekat, malın birikmesini, Kuranî tabirle, malın üst üste yığılmasını engeller[31].

Zekat, üretim araçları hariç tutularak servetin yüzde iki buçuğunun her yıl topluma dönmesini gerektiren bir uygulamadır. Garaudy kaba bir hesapla bu uygulamanın 40 yıl içinde toplam servetin topluma dönmesini sağlayacağını ifade eder. Dolayısıyla düşünüre göre zekat, servetin bir sonraki nesle geçmesini engelleyen, bu yolla özel mülkiyete engel olan bir uygulamadır. Düşünür, bu kural dolayısıyla hiç kimsenin sadece ailesinin mirasıyla geçindiği bir hayat sürdüremeyeceğini, herkesin emeğiyle çalışmak zorunda olduğunu ifade eder[32].

Bugünün İnfak Anlayışı

Garaudy'ye bugünden bakıldığında, onun İslam iktisadını kapitalizm veya kolektivizmin bir alternatifi olarak değil, mülkiyeti «sosyal bir fonksiyon» olarak tanımlayan tamamen özgün bir yol olarak konumlandırdığı görülmektedir. Garaudy, mülkiyet üzerinde sınırsız tasarruf yetkisinin bulunmadığı, mülkün asıl sahibinin Allah olduğu ve insanın sadece bir «vekil» olduğu ilkesini merkeze alır. Bu ilke çerçevesinde düşünüre göre mülk her zaman topluma dönmelidir.

Kavramsal olarak infak, her türlü dayanışma içerikli paylaşımı ifade eder. Garaudy'nin de eserlerinde zekat hükümlerini yorumlarken zaman zaman genel olarak infak üzerine yazdığı anlaşılmaktadır. Zekatı ise teknik bir yorumla ele alarak, bu kurum sayesinde herkesin kendi emeğiyle yaşamak zorunda kalacağını ve sermayenin belirli kişilerde birikmesinin önüne geçileceğini savunur.

İnfak, Roger Garaudy'nin düşünce dünyasında, sadece bireysel bir yardım faaliyeti değil; köklerini ilahi aşkınlıktan alan toplumsal bir direniş ve adalet mekanizmasıdır. İnfak, yoksulluğu hafifletmek üzere vücut bulan bir merhamet göstergesi değildir; bir adalet ilkesidir ve özel mülkiyeti sınırlamaktadır.

Uygulama yönüyle değerlendirildiğinde İslam dininin, ihtiyaç sahiplerine zekat verme yükümlülüğü getirmediği gibi, bu kişilerin fitre vermeme imkanlarını koruduğu görülmektedir. Ancak sadaka, malvarlığını da aşan geniş bir anlama sahiptir ve herkesin sadaka verme imkanı mevcuttur. Dolayısıyla infak, toplum bireylerini birbirleriyle her konuda dayanışmaya sevk eden bir uygulamadır.

Günümüzde, ülkemizde devletin herhangi bir dini benimsememesinin sonucu olarak, zekat, zorunlu değildir. Ancak farklı vergiler düzenlenmiştir ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından infak üzerine bilgilendirici çalışmalar yapılmaktadır. Mevcut düzende Diyanet İşleri Başkanlığı'nın her sene bir fitre asgari sınırı belirlemesi, hukuki açıdan da tartışılması gereken dikkat çekici uygulamadır. Bu uygulamanın, yönlendirici niteliğinden dolayı gelir adaleti açısından sorun arz edebildiği kanaatindeyiz. Kamusal bir zorunluluk arz etmeyen fitrenin asgari sınırı, ülke insanından zorunlu olarak alınan vergi miktarı da düşünüldüğünde, büyük şehirler ve diğerleri arasındaki geçim farkı hesaba katılmadan belirlenen fitreyi, gerçekle bağdaşmayan sembolik bir uygulamaya dönüştürmektedir. Bu tekil uygulama, infak konusundaki bakış açımızın bir yansıması olabileceği için yeniden gözden geçirilmelidir. Nitekim bir hukuk sistemi kendi içinde bütüncül olmalı ve denge taşımalı, inanç eksenli uygulamalar sistemlere sembolik olarak eklemlenerek hybrid ve işlevsiz hale getirilmemelidir. Hem bilinçler hem kurumlar birlikte aynı ideale hizmet etmeli, Garaudy'nin de dediği gibi, dünyanın ve insanın değişeceğine inanılmalıdır.

Kaynaklar

Cemal Aydın, "Roger Garaudy", DİA, Gözden Geçirilmiş 2. Basım, C. Ek 1, Ankara, s. 463.

Diyanet meali, https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf.

Cemal Aydın, "Roger Garaudy", DİA, Gözden Geçirilmiş 2. Basım, C. Ek 1, Ankara.

Roger Garaudy, İnsanlığın Medeniyet Destanı, 2. Baskı, Çev.: Cemal Aydın, İstanbul, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2007.

Mehmet Sulhan, "Roger Garaudy'ye Göre İslam'da Temel İbadetler ile İslam'ın Ana Kaynakları: Kur'an ve Hadis", Marifetname 12/2 (Aralık 2025).

Roger Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, Çev.: Cemal Aydın, İstanbul, Pınar Yayınları, 2000

Roger Garaudy, İslâm'ın Vadettikleri, Çev.: Salih Akdemir, 5. Baskı, İstanbul, Pınar Yayınları, 1995

Roger Garaudy, İslam Dünyasının Yükseliş ve Çöküşleri, Çev.: Cemal Aydın, İstanbul, Timaş, 2018.

31 Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, s. 121.

32 Garaudy, İslam ve İnsanlığın Geleceği, s. 121.

Bilal Kemikli İnfak Kültürünü Anlattı

İNSİCAM

Prof. Dr. Bilal Kemikli Bursa Uludağ Üniversitesi İslam Sanatları alanında öğretim üyesidir.

Hocam, tarihimizde infak anlayışı daha çok dini bir sorumluluk hali midir yoksa toplumsal dayanışmanın bir parçası mıdır?

İnfak, elbette öncelikle dini bir kavram. Allah'ın bir emri... Hz. Peygamber'in sünneti. Dolayısıyla infak kavramı, "Allah'ın hoşnutluğunu elde etme amacıyla kişinin kendi servetinden harcama yapması, muhtaçlara aynî ve nakdî yardımda bulunması" şeklinde tanımlanır. Ancak burada "servet" kelimesinin açılımı geniştir. Bunun sadece para, ziynet eşyası, mal ve mülk olarak görülmemesi gerekir diye düşünüyorum. Hepimizin serveti farklı farklıdır. Kimimiz mali açıdan güçlü olabiliriz, kimimiz de ilim, sanat, hüner ve ahlak yönüyle... İlim sahibinin ilmini öğretmesi, sanatkârın sanatını ta'lim etmesi, hüner sahibinin hünerini göstererek insana veya topluma faydalı olması, ahlaken olgun olan birini örnek davranış sergilemesi yahut en azından nasihat etmesi... Bütün bunlar da birer infak olarak değerlendirilebilir. O bakımdan infak, maddi ve manevi cephesiyle ele alınması gereken geniş bir kavramdır. "Mü'minin tebessümü sadakadır." ve "Selamı yayın!" buyuran bir peygamberin ümmetiyiz. Hoş muamele, nezaketli davranma, selam verme de bu yüzdendir.

Kavrama böylesine geniş bir pencereden bakınca, evet dini bir kavram; ama zaman içinde kültürel bir mahiyette aldığını görüyoruz. Kültürü; örf, töre ve değer olarak ele alırsak infakın bütünüyle toplum hayatını kuşattığına tanık oluyoruz. Artık infak, insanı inşa eden ve toplumu diri tutan, bir bakıma "toplum harcı" diyebileceğimiz kıymetli bir değerdir. Elindekini paylaşan, toplumu gözetip ihtiyaçlarını belirleyerek gidermeye çalışan kişi kıymetlidir. Bu anlamda infak, yardımlaşma, keşik, imece usulü ve ırgat gibi kavramlarla toplumda nakış nakış işlenmiştir.

Geçmişten günümüze insanlarımızın infak etme biçimlerinde ne gibi değişimler gözlemliyorsunuz? Geçmişte nasıldı ve özellikle modern hayat bu kültürü nasıl etkiledi?

Şunu biliyoruz ki, zaman değiştikçe insanın ihtiyaçları da değişiyor. Dün ihtiyaç olmayan herhangi bir şey ya da aile, mahalle ve devlet mekanizmasıyla sağlanan herhangi bir talep bugün ihtiyaç haline gelebiliyor. Dolayısıyla infak kavramının mahiyeti genişleyebiliyor. Yeri gelmişken geçmiş dönemde uygulanan bir infak biçiminden söz edeyim size… Bir kavram, "cumalık" kavramı. Nedir bu kavramın mahiyeti, izah edeyim. Benim çocukluk dönemime giden bir süreç. Orada, Cuma akşamları —ki bu Perşembe ikindiden sonra başlayan bir zaman dilimidir— akşam yemeği için sofra kurulmadan evde pişen bir yemekten bir tabak; mahalle/köydeki yetime, dula veya fakir bir aileye götürülürdü. Buna "cumalık" denir. Mahalledeki fakir fukara, yetim ve öksüz, dul ve kimsesiz Müslümanların bayramı olan Cuma akşamında karnını doyurmadan biz sofraya oturmazdık. "Komşuda pişer, bize de düşer." sözünü hatırlayın. Komşulukla alakalı atasözlerini ve Efendimizin tembihlerini hatırlayın. Şimdi böylesine bir ortamda, ister istemez güven tesis edilmiş olur.

Modern zamanlar, iyi tarafları olmakla birlikte töreye dair pek çok sırrı alıp götürdü. Göçler, şehirlerin "kente" yani büyük köylere dönüşmesi, apartman kültürüyle kaybolan mahalle ve tüketime dayalı iktisadi hayat… Açıkça söyleyeyim hepimiz kapitalist olduk. Üretmek için çalış çabala, sonra onu tüket. Bu anlayış, infak kelimesini unutturdu. En azından töreye dahil olan kısmı unuttuk. Bugün cumalık kavramı yaşıyor mu? Ben yaşasın diye bir kitap yazdım. *Âteş-i Aşk/Mesnevî Mektupları* bu kavramın yeniden inşası için yazıldı. Neden? Modern zamanlarda komşuluk kavramı değişti, ama dostlarımız var. En azından Cuma günleri onlara birer mektup yazayım istedim. Bu kitap oradan neş'et etti. Şimdi Cuma mesajları ve telefonla aramalar var. Bunlar da güzel ama sana gelen ve hoşuna giden bir mesajı dostlarına yönlendirmen veya bir grafikerin hazırladığı herhangi bir mesaj metnini göndermen, bunlar doğru değil. İnfak, emek ister. O emeği gösterdiğinizde, kalkıp gittiğinizde, selam verdiğinizde yahut o mektubu veya tebriği yazdığınızda anlamlı oluyor. Bu kahve kültüründe de böyle… İkram, infaktır. "Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var" derler. Bu hangi kahve? Emek verilen kahve. Kahveyi kavuracaksın, değirmende öğüteceksin, mangalda pişireceksin. Sonra dosta ikram edeceksin. Şimdi makinayla yapılan kahvenin ne kadar hatırı olsun? Hele bir de o kahveyi kâğıt bardakla servis edersen… Bu kahvenin 3 yahut bilemedin 5 dakikalık hatırı oluyor.

Modern zamanlarda infak kültürünü yenilememiz, geliştirmemiz lazım. "Hediyeleşin" buyuran bir Peygamberin ümmetiyiz, hediye kültürümüz zayıf. Batı bunu farklı günler ihdas ederek yapıyor. Bizler de buna alışmaya başladık. Siz yeni zamanlara dönük bir dil ve kültür üretmezseniz, onu üretenlerin kulu kölesi olursunuz. Onlar gibi yaparsınız. Şu güne bugüne itiraz ederek güya alter-

İkram, infaktır. "Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı var" derler. Bu hangi kahve? Emek verilen kahve. Kahveyi kavuracaksın, değirmende öğüteceksin, mangalda pişireceksin. Sonra dosta ikram edeceksin. Şimdi makinayla yapılan kahvenin ne kadar hatırı olsun? Hele bir de o kahveyi kâğıt bardakla servis edersen… Bu kahvenin 3 yahut bilemedin 5 dakikalık hatırı oluyor.

Öncelikle şunu söyleyeyim: İnfak kelimesinin anlamlarından biri, "tamamlanmak"tır. Kelimenin "bitmek, tükenmek" ve "yoksul düşmek" gibi anlamları da var. Fakat bu "tamamlanmak" manası beni daha çok düşündüren bir anlamdır. İnfak ederek, Allah rızası için birine yardım ederek insan tamamlanmış oluyor. İnfaktan ben bu manayı çıkarıyorum. Kazandınız, bilginiz ve beceriniz var. Ekonomik ve sosyal açıdan bir refaha kavuştunuz. Ama bu kâfi değil. Siz hâlâ eksiksiniz. Tamamlanmak, muhitin dertleriyle hemhâl olmayı gerektiriyor. Biriktirdiğini paylaşmanla. Paylaşarak çoğalmak budur: Tamamlanmak.

natifler üreterek ayakta kalamazsınız. Dini düşünce hayata yansımalı. Bu neyle olacak, sanatla, edebiyatla ve yaşamakla. Çok geniş bir konu ama şunu söyleyeyim, infakı biz sadaka, hayır, sâlih amel gibi kavramlarla ve evvelce de ifade ettiğim gibi örf içerisinde bazı kavramlarla zenginleştirmişiz. Mana genişlemiş, dini kültür böyle kurulmuş. Şimdi onu yeniden üretmeliyiz. Bahaneler bulmalıyız iyilik yapmak için. Sebepler oluşturmalıyız hediyeleşmek için. Bu anlamda iyilik ve hayır derneklerinin artması önemli bir konudur. Değerli bir buluştur. Dünya çapında infak kültürünü ikame etme çabasında olan derneklerimiz ve vakıflarımız var. Bunun gibi, muhitimizde, mahallemizde ve yaşadığımız ortamda hayata geçireceğimiz yeni yollar inşa etmeliyiz diye düşünüyorum.

İnfak kültürünün bireylerin karakteri ve toplumun sosyal yapısı üzerindeki etkileri nelerdir? Sizce bu kültür hangi değerleri güçlendirir?

Öncelikle şunu söyleyeyim: İnfak kelimesinin anlamlarından biri, "tamamlanmak"tır. Kelimenin "bitmek, tükenmek" ve "yoksul düşmek" gibi anlamları da var. Fakat bu "tamamlanmak" manası beni daha çok düşündüren bir anlamdır. İnfak ederek, Allah rızası için birine yardım ederek insan tamamlanmış oluyor. İnfaktan ben bu manayı çıkarıyorum. Kazandınız, bilginiz ve beceriniz var. Ekonomik ve sosyal açıdan bir refaha kavuştunuz. Ama bu kâfi değil. Siz hâlâ eksiksiniz. Tamamlanmak, muhitin dertleriyle hemhâl olmayı gerektiriyor. Biriktirdiğini paylaşmanla. Paylaşarak çoğalmak budur: Tamamlanmak.

Peki, tamamlanmaktan murat nedir? Olgunlaşmak. Kemale ermek, teşahhüs etmek. Demem o ki, infak insanın manevi yolculuğunda önemli bir çıkış kapısıdır. Çünkü infak edersen ahlaki bir vasıf kazanırsın: Cömert olursun. Bu güzel ahlakın temel ilkelerinden biridir. Cömert, adil, mütevazı, halim, hürmetli ve muhabbetli insandır. Bu iyi bir vasıftır. Mesela âdil olan, kibirli, kindar, öfkeli, zalim ve gaddar olabilir mi? Bu mümkün mü? Hayır. O sebeple bizim ilk metinlerimizden birisi olan *Atabetü'l-Hakâyık*'ta Edip Ahmed Yüknekî, "Eğer öveceksen, cömert insanı öv!" diyor. Sonra ekliyor, "Bütün diller cömert insanı övmüştür." Bir yerde de şu tembihte bulunuyor: "Cömert ol ki, sana söz gelmesin." Bu müthiş bir tembihtir. İnsan ne için infak eder? Allah'ın emri olduğu için. Bir şükür vesilesidir infak. Buyurulduğu gibi, "Şükredin ki nimetlerimi artırayım!" emrinin gereğidir. Fakat siz sahip olduğunuz maddi ve manevi gücü insanın, toplumun ve mahlûkatın yararına kullanmazsanız, şükürsüz olursunuz. Şükürsüz olan infaktan kaçanlara da ahlaki açıdan cimri diyoruz. Cimri, açgözlü, tamahkâr gibi ifadelerle de anlamı genişleyen bir kavram. Kötü ahlakın vasfıdır cimrilik. Edip Ahmet aynı yerde şu soruyu soruyor: "Cimriliği öven dil var mı?" Evet, var mı? Elbette bazı cimriler hallerinden memnundurlar ve bu hallerini öven cümleler kurabilirler. Ama bu bütün kültürlerde kötü ahlakın bir vasfıdır. İyilik ve iyiler övülmeye layıktır. Mesele iyiliği artırmaktır.

İnfak ve iyilik bilincini, cömertliği ve bunun bir ilerisi olan "isarı" genç nesillere aktarmak için sanattan yararlanmalıyız.

Bu konularda hikâyeler yazılabilir, romanlarda ve filmlerde konu edilebilir. Ama evvelce de dediğim gibi, infak sadece paraya bağlı bir durum olarak da sunulmamalı. Bazen zaman ayırır dinlersiniz, bu infak olur. Asr Suresi'nde olduğu gibi hayrı tavsiye edersiniz, sabrı tavsiye edersiniz. Bir yaraya merhem olursunuz. Bir konferansa davet edilirsiniz, kalkar gidersiniz. Bir müşkülü çözersiniz veya çözmek için çaba sarf edersiniz. Yoldaki bir taşı, gençlerin önüne konulan bir engeli kaldırırsınız. Meseleye geniş bir zaviyeden bakmak lazım diye düşünüyorum. Bu anlamda sağlam bir bilinç inşa etmek elzemdir. Toplum güvenini tesis edecek, bizi bir, iri ve diri yapacak bir konudur bu mesele. Basit bir konu değil.

Günümüzde genç nesillerin infak ve yardımlaşma konusundaki yaklaşımını nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu kültürün sürdürülebilmesi için neler yapılmalı?

Bu konuda hiç olumsuz düşünmüyorum. Bencil ve cimri çocuklar var mıdır? Elbette vardır. Ebeveynlerinden ne öğrendilerse onu yapıyorlar ama genel olarak çocuklarımız çok samimi, çok güzel. Onlar infak kavramını bilmiyorlar belki, ama "yardımlaşma" ve "dayanışma" kavramları etrafında güzel işler yapıyorlar. Gazze meselesinde baktım yeğenlerime, biri orta mektepte, ötekisi lisede okuyor harçlıklarından biriktirip infak ediyorlar. Ben onları gördükçe duygulanıyorum. Çocuklaşıyorum ama o safiyete ulaşmak ne mümkün! Fıtratı bozulmamış evlatlarımızın samimi gayretlerini görmek beni mutlu ediyor.

Zamanla, basın yayın yoluyla veya kültürel hegemonyanın taarruzu ile o saf çocuklar bozuluyor. Fıtrat bozuluyor. Sürekli mafya filmleri, kesip biçmeler, gaspların ve ihanetlerin gösterildiği bir ortamda o masumlardan ne bekleyeceksiniz? Hele hele reklamlar. İhtiyaç olmayanı ihtiyaçmış gibi sunan reklamlar, fenomenler... Sürekli bunlara maruz kalan yavrularımız...bu bakımdan asıl mesele "yumuşak güç" olarak gösterilen kültürel güce dönük makul gayretlerin artmasıdır.

"Çocuk babasının sırrıdır" buyuruluyor. Baba olmak, ana olmak öyle kolay bir iş değil. Kültürel mirası tevarüs edemeyen, kavramlarımıza yabancı, insani değerlerden uzak, hırslı, kindar ve gaddar birisinin çocuk sahibi olması, baba olmak yahut anne olmak anlamına gelmiyor. Şimdilerde bazı kurumlar "ana-baba okulu" adı altında kurslar, seminerler düzenliyor. Oralarda ne veriliyor? Bilemiyorum. Sadece para kazanmak için mi bu türden etkinlikler düzenleniyor? Bunu da bilmiyorum. Fakat ne için olursa olsun, orada infak gibi temel değerlerimizi, misafir ağırlamak, hatır sormak, merhametli olmak ve insana değer vermekle alakalı derslerin de konulması lazım. En azından eskilerin âdâb-ı muâşeret veya nezaket dedikleri konuların, hani şimdilerde görgü kuralları diyoruz ya işte onların bu türden ders müfredatına eklenmesi lazım. Saygıyı, hürmeti bilmeyen sevmeyi de bilmez. Bencil, narsist, mütekebbir, cimri, gaddar insanın evladı da öyle olacaktır. Ben her zaman "muhit" kavramına vurgu yaparım. İnsan muhit içinde yetişir. Muhitiniz ne ise siz de o oluyorsunuz. O bakımdan sağlıklı ve sağlam muhitler inşa etmek zorundayız.

Onlar infak kavramını bilmiyorlar belki, ama "yardımlaşma" ve "dayanışma" kavramları etrafında güzel işler yapıyorlar. Gazze meselesinde baktım yeğenlerime, biri orta mektepte, ötekisi lisede okuyor harçlıklarından biriktirip infak ediyorlar. Ben onları gördükçe duygulanıyorum.

Kapitalizmin Panzehiri: İnfak

Nihal PAKIRDAŞI

Sanayi Devrimi sonrası küresel bir sisteme dönüşen "parayı veren düdüğü çalar" zihniyetiyle keskinleşen kapitalizmin demir dişleri, insani değerleri öğüterek varlığını sürdürmektedir. Bu bağlamda John Steinbeck tarafından kaleme alınmış, bir başyapıt olan Gazap Üzümleri, kapitalizmin insani sonuçlarını en çarpıcı biçimde gözler önüne seren eserlerden biridir. Roman, ekonomik sistemlerin yalnızca üretim ve kâr üzerinden değil, insan hayatı üzerindeki yıkıcı etkileri üzerinden de değerlendirilmesi gerektiğini güçlü bir şekilde ortaya koyar. Romanda, toprağından koparılan Joad ailesinin hikâyesi üzerinden kapitalizmin acımasız işleyişi resmedilir. Vicdandan ve merhametten arındırılarak insani taraflarını yitiren bankalar ve büyük şirketler birer mekanizmaya dönüşmüştür. Küçük çiftçilerin topraklarından sürülmesi, insanın emeğiyle kurduğu hayatla bağının koparılmasını sağlar. Roman boyunca kapitalist sistemin emeği nasıl değersizleştirildiği gözler önüne serilir. Steinbeck'in eserinde en dikkat çekici yönlerden biri de insanlar, makinelerin ve piyasa kurallarının gölgesinde kendi değerlerini yitirirken; dayanışma, merhamet ve paylaşma gibi insani erdemlerin giderek görünmez hale gelmesidir. Batı ve Amerika merkezli kapitalizm gölgesinde eleştirel bir gözle Amerikalı bir yazar tarafından kaleme alınan Gazap Üzümleri, kapitalizmin sadece maddi acıdan değil, aynı zamanda ahlaki bir krizi ortaya çıkardığını gösterir.

Peki, zenginleri daha zengin etmeye imkân sağlayan, insani değerlerin aşınmasına sebebiyet veren, kapitalizmin dişleri arasında insanlığın çığlıklarının yükseldiği çağımızda bu düzene karşı paylaşmayı ve başkasını gözetmeyi esas alan bir ahlak anlayışını hâkim kılmak için hangi pınardan su içmek gerekmektedir?

Bu sorunun cevabı sayfalarca yazılacak metinlere ilham olacak, vicdanlara temas eden, hayatın içinde karşılaştığımız küçük ama anlamlı bir örnek üzerinden vermeye çalışalım. Şöyle ki, geçtiğimiz Ramazan ayında sosyal medyada paylaşılan bir sosyal deneyde, bir fast food dükkânının sahibi, orucunu açacak parası olmadığını fark ettiği bir gence hiç tereddüt etmeden sofra hazırlatır ve eline bir miktar harçlık da sıkıştırır. Bu davranış karşısında delikanlı, "Zahmet verdim ağabey." diyerek teşekkür etmesi üzerine, işletme sahibinin ağzından şu sözler dökülür: "Ne zahmeti canım, bize rahmettir." Yüzyıllardır kapitalizmin

acılaştırdığı zihinlere, İslâm'ın peteğinden süzülen bir damla bal misali değen bu rahmani anlayış, vermeyi yük değil rahmet olarak gören bir ahlakın tezahürüdür.

Kûran-ı Kerim'in birçok ayetinde infak emredilirken, hadisi şeriflerde de "*(Mümin) kardeşine tebessüm etmen sadakadır. İyiliği emredip kötülükten sakındırman sadakadır. Yolunu kaybeden kimseye yol göstermen sadakadır. Yoldan taş, diken gibi şeyleri kaldırıp atman da senin için sadakadır*." (Tirmizî, Birr, 36) buyrularak vermeyi zahmet olarak değil rahmet olarak görmemizi sağlayan zihniyetin tuğlalarını ören İslâm'ın aksine modern çağ, biriktirerek ve yığarak çoğaltmaya zemin hazırlayan ve bu bolluğun gölgesinde derinleşen eşitsizlikler, yoksulluk ve insani değerlerin aşınmasına zemin hazırlamıştır.

Kapitalizm, üretimi artıran ve refahı genişleten bir sistem olarak görülse de "sahip olma" arzusunu merkeze alan yapısı sebebiyle insanı çoğu zaman tüketim nesnesine indirgemektedir. Bu sistemde değer, çoğu zaman insanın kendisinden ziyade, sahip olduğu maddi varlıklardan türetilir. Rekabet, bireysel çıkar ve kârın yükseltilmesi kapitalist sistemin temelini oluşturur. Paylaşma duygusunu zayıflatan, toplumda dayanışmayı aşındıran dolayısıyla insanı yalnızlaştıran bir sürece gebe bu anlayış, maddi bakımdan güçlü olanın söz sahibi olduğu bir düzeni beslemektedir. Böyle bir yapıda ise insani değerler ve sorumluluklar ikinci plana itilerek güçlünün zayıfı ezdiği bir düzenin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Tam da bu noktada, İslam düşüncesine göre insanın sahip olduğu servetin asıl sahibi Allah'tır. Rabbin emanet olarak verdiği servetten başkalarına infakta bulunmak gerekmektedir. Buradan hareketle elindeki serveti emanet bilinciyle tutan insan, kapitalist sistemin bencilliğe ve biriktirmeye dayalı anlayışına karşı ahlaki yönden güçlü bir dünya görüşü sunar. Bu bilinç kişiyi "ben" merkezcilikten uzaklaştırarak "biz" olmanın toplumsal sorumluluğuna yöneltir.

Diğer yandan infak, ihtiyaç sahibine verilen bir yardım olmanın ötesinde, Allah'ın rızasını kazanma niyetiyle verenin arınmasını sağlayan bir davranış şeklidir. Kapitalizmin salık verdiği sınırsız tüketim arzusu, insanı doyumsuz bir varlığa dönüştürürken; infak, kanaat ve şükür duygusunu güçlendirir. Burada Ebû Talha el-Ensârî (r.a.) ve eşi Ümmü Süleym'i anmadan geçmemek gerekir ki; infak konusunda çıtayı en üst noktaya taşıyarak Allah'ın takdirini kazanarak "*Kendileri muhtaç olsalar bile başkalarını kendilerine tercih ederler. Nefsinin cimriliğinden korunan kimseler kurtuluşa ermiştir.*" (Haşr, 9) ayetinin nüzulüne vesile olmuşlardır. Bu iki güzide sahabe, vermenin bir zahmet değil, aksine bir rahmet olarak görülmesinde nadide örneklerden biri olmuşlardır.

Ayrıca toplumda adaletin tesisine büyük oranda katkı sağlayan infak, zengin ile fakir arasındaki mesafeyi daraltarak sosyal gerilimlerin azaltarak kardeşlik bilincinin güçlenmesini sağlar. Böylelikle infak, kapitalizmin süreç içerisinde ürettiği eşitsizlikler karşısında bir tür denge görevini üstlenir.

Kapitalizmin emanet bilincini merkeze almayan dolayısıyla insanı araçsallaştıran yapısına karşı infak, Yaradanın rızasının merkezde durduğu insan odaklı bir ahlak anlayışı sunar. Hak rızasını, paylaşmayı, gönülden vermeyi, dayanışmayı ve merhameti esas alan bu bilinç düzeyi, sadece kişinin değil toplumun da huzurunu hedefler. Sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan sömürenler ve sömürülenler ilişkisine baktığımızda, bugün insanlığın en fazla ihtiyaç duyduğu şeyin daha fazla servet değil; daha adil bir paylaşım, kanaat ve infakın yaygınlaşması olduğu açıktır.

Ve son söz niyetine, zahmeti rahmete dönüştürmek ve kişiyi esfel-i sâfilîn çukuruna sürükleyen çoğaltma güdüsüne karşı güçlü bir uyarı niteliği taşıyan Tekâsür Suresi'ne yer vermek gerekir. Zira bu sure, insanın bitmek bilmeyen çoğaltma ve biriktirme hırsının onu hakikatten nasıl uzaklaştırdığını hatırlatmaktadır.

Rahmân ve Rahîm olan Allah'ın adıyla.

1.Mal, evlat ve akraba çokluğu ile övünmek sizi öyle aldatıp oyaladı ki,
2.Nihâyet kabirleri ziyâret ettiniz.
3.Hayır! Böyle yapmayın! Yakında bileceksiniz.
4.Hayır! Hayır! Elbette yakında bileceksiniz.
5.Hayır! Eğer gerçeği kesin bir bilgiyle bilseydiniz böyle yapmaya cür'et edemezdiniz!
6.Siz, o kızgın alevli cehennemi mutlaka göreceksiniz.
7.Sonra elbette siz onu, gözünüzle ayan beyân göreceksiniz.
8.O gün, bütün nimetlerden kesinlikle hesâba çekileceksiniz!

Muhabbetimiz Ziyade Olsun

Öznur GÖRÜR KISAR

Kur'an'da varlıklı Müslümanların mallarında yoksulların haklarının bulunduğunun Zariyat suresinde (51/19) belirtildiği üzere Allah'ın Rezzak sıfatının insanları maddi imkanlarla kuşatmasının ve bu imkanları kullarından ihtiyaç sahibi insanlarla paylaşma beklentisinin olduğunu görmekteyiz.

Peki infak kavramı sadece maddi imkanların paylaşılması şeklinde mi okunmalıdır?

Kardeşimizin bize ihtiyaç duyduğu demlerde onun yanında olmamız, sevgimizden ona da pay biçmemiz, onu sevgiyle sarıp sarmalayışımız da infak kültüründe olduğu gibi kendinde olan güzelliğin paylaşılması demek değil midir? Mevla infak edenlerin varlıklarını ziyadeleştirdiği gibi, sevgi ile paylaşılan güzel duygular, kardeşimizin, arkadaşımızın bizim cümlelerimizde teselli bulması, bizim omzumuzda şefkatimize sığınması, sevdiklerimize şifa olmamız, sevgimizi ziyadeleştirip, gönlümüzün infakı sayılmaz mı?

İnfak edilen malın ziyadeleşmesi gibi, aslında sevginin de paylaşılarak ne denli çoğaldığını ve insanı ne denli yücelten ve tamamlayan bir duygu olduğunu hatırlamak ve yaşamak kardeşliğimizi, arkadaşlığımızı, dostluğumuzu, muhabbetimizi de ziyadeleştirecektir.

Düşen omuzlarıyla, dağılmış, kırık kalbiyle, hayatın zorlu hallerinde, çıkmaz yollarda olan, nice nefesler vardır ki, uzatılan güzel bir dost eliyle ruhları kanatlanır.

Sevgi'nin aşk'ın, şefkatin ve merhametin cimrisi olmadığımızda nice sarp yokuşlar aşılır, nice kışlara bahar gelir. Nice umutsuzluklar umudun kalesi oluverir.

Değil midir ki; her kara kıştan sonra bahar, her dik yokuştan sonra bir düzlük, her müşkülden sonra bir kolaylık, her acının sonrasında bir sabır, her derdin sonunda bir şifa, her karanlık gecenin sonunda bir

sabah aydınlığı ve her imtihanın sonunda güzel bir inşirah vardır.

Bütün bir hayat yolculuğumuz esnasında birlikte yürüdüklerimize şifa, ellerimizi uzattıklarımıza derman, omuz verdiklerimize yaren, gönlünü bize yaslayanlara sevgili olabilmek, gönül içre en kıymetli hazinemizi paylaşmak değil midir?

İltifat ve güzel sözü esirgemeden, kibirli, üstenci bir tutumdan uzak, yargılamadan azade, gönülden destekleyen yaklaşımlarımız, yüreklendiren bir takdir, cesaretlendiren yerinde bir destek bizi çoğaltır. Bu hal ruhumuza ve dokunduğumuz kalplere iyi gelecektir.

Yüksünmeden verdiğimiz bir selam, iyi gelecek içten bir gülümseme, sorgulamayan, gerçekten şifa veren bir hâl hatır, öncelikle kendi ruhumuzu beslemez mi?

Güzel bir gönlün de zekâtı, engin bir şefkat ve anlayış ile sarıp sarmalamak, gülen yüzün sadakası içten bir gülüş, kendinden emin olduklarımız, eminliğin hakkını verenler için ne güzel bir salih ameldir.

Salih amel düşüncesinin bilincinde olan her kul bilir ki onun için her fırsat, her uygun durum, kazanılacak nice ecirler demektir.

Bu bakış açısıyla bakıldığında Mevlana'ya atfedilen "Her olayı hayır bil, her geceyi Kadir bil, her geleni Hızır bil, sözü anlam kazanmaktadır.

Dokunduğumuz her hayat, yeşerttiğimiz her gönül aslında bizim kendi dünyamızı güzelleştirdiğimiz, hızır bilebileceğimiz bir fırsat, dönüştürebileceğimiz bir hayır kapısı olarak görmek gerekir ki, bu da elbette bizi güzel insan kılar.

İnsan kendinden önce yoldaşını düşündüğünde ve bir başkasının müşkülünü gidermede ne kadar samimi ise Mevla zaten kardeşinin işlerini asan eyleme çabasından dolayı onu hayırla mükafatlandırıp, güzellikler nasip eder.

Modern Dünya, yaşadığımız çağ ruhu yalnızlık sancısı çekenler ile doluysa, belki de selamlaştığımız, irtibatta olduğumuz insanlara yeteri kadar dokunamadığımızın bir göstergesi olabilir. Vahiy kültüründe ve kadim gelenekte öncelenen yüce gönüllülüğü, sevgiyi göstermede engin bir deniz gibi olabilmeyi, bunu başarmada son derece mahir olmamız gerektiğini idrak etmeye muhtacız. Kalbimizin zekatını vermede eksikliklerimizin olduğu kabulü ile yeniden bir dostluk ve kardeşlik inşasını kendi gönlümüz özelinde hatırlamak, sürdürme gayretinde olmak ve muvaffak olma duasını taşımak gayesinde olmalı. Vesselam.

Kardeşimizin bize ihtiyaç duyduğu demlerde onun yanında olmamız, sevgimizden ona da pay biçmemiz, onu sevgiyle sarıp sarmalayışımız da infak kültüründe olduğu gibi kendinde olan güzelliğin paylaşılması demek değil midir?

İnsanlığın Tezahürü İnfak

Mucahid YILDIZ

''Sevdiğiniz şeylerden infak etmedikçe iyiliğe nail olamazsınız.''

Ramazan Bayramı'nda bir Alman ahbabımız bizi ziyarete geldi. Kendisine baklava türü ceviz sarma ikram ettik. Diyette olduğunu söyledi, ancak dayanamayıp tadına bakmak istedi. Bir iki derken beşi buldu. Afiyet şifa olsun. Sohbetimiz, niçin Ramazan Bayramı kutlanıyor, başka hangi bayramlarımız var sorularına cevap vermek suretiyle devam ediyordu. Kurban Bayramı'nı da hasbelkader anlatırken, Hz. İbrahim a.s.'ın Allah için yapması gereken fedakarlıkların en hassası olan canından da çok sevdiği evladını, Hz. İsmail a.s.'ı kurban etmeye hazır olduğundan bahsettik.

Alman dostumuz, kendisinin kâinatın bir yaratıcısı olduğuna inandığını, ancak bir Katolik olarak kendisine İncil'den anlatılanların çelişkilerle dolu olduğunu söyledi. Bu yüzden bütün dinlerin üstünde bir inanca sahip olduğunu, İslam'ın da bu dinler arasında yer aldığını söyledi. Aslında İslam hakkında en ufak bir bilgisi olmadığı aşikardı. Zira batıda İslam'a karşı yapılan menfi yayınlar dolayısıyla araştırma zahmetine bile girmediği belliydi.

Hayatında edindiği prensipleri sıralarken, bunlar arasında diğer insanlara ve çevresine yaptığı iyiliklerin hiçbir zaman boşa gitmediğini ve kendisine çok daha fazla olarak geri döndüğünü belirtti. Sahip olduğu değerleri anlattıkça, biz de kendisine bu söylediklerinin tamamının İslam'ın temel prensiplerini teşkil ettiğini, onun dinler üstü olarak kabul ettiği bu inancın İslam'dan gayrı başka bir şey olmadığını bildirdik. Ve İslam'ın Hz. Muhammed s.a.v. efendimize bütün dinleri tamamlamak üzere geldiğini ifade ettik.

Burada gayet açık bir şekilde görülmektedir ki, insandaki infak etme

hissiyatı yaratılışının bir gereğidir. Yani insanlığın belirginleşmesinin en bariz halidir infak etmek. İnfak Arapça aslı itibariyle malumdur ki, harcamak, tüketmek manalarını taşıyor. Kuran'daki ifadesiyle Allah rızası için vermektir. Bu arada şuna da acizane dikkat çekmek isterim; memleketimizde lisanımıza yapılan ağır darbeler, insanlarımızın Kur'an kaynaklı birçok kelimeyi unutmalarına ve böylece hayatlarından uzaklaştırmalarına sebep olmaktadır. Maalesef bu lisan cinayetine bizim taraftakiler de farkında olmadan ya da olarak ortak olmaktadırlar.

İnfak insanın yalnızca malıyla yapabileceği bir güzel ibadetten ibaret değildir. Başkalarına güler yüz göstermek, yolda insanlara ve tüm canlılara mâni olabilecek onlara eziyet verebilecek bir engeli bertaraf etmek de infaktır.

Orman yangınında susuz kalmış bir yılana su veren itfaiyeci kardeşimiz infak etmektedir. Çöplerden kâğıt toplayan bir kardeşimizin iki tekerlekli arabasıyla bayırı çıkmakta zorlandığında yardımına koşan kişi, Allah rızası için infak etmektedir. Ve bunun gibi sayabileceğimiz çok güzel misaller mevcuttur.

En zor yapılan infak ise bir insanın, 'mal canın yongasıdır' sözüne mağlup olmadan ihtiyaç sahiplerine sevdiği şeylerin en âlâsından verebilmesidir. Muhakkak bu ibadetler değeri nispetinde Cenab-ı Mevlamız tarafından takdir edildiği surette mükafatlandırılacaktır. Bu fedakarlığı yapabilenler hem dünyada hem de cennette iyiliğe nail olanlardır.

Alman ahbabımızla sohbetimizde kurban konusunu işlerken, buralarda et yüzü görmeyen olmadığından kurban bedellerimizi ihtiyaç sahiplerinin yaşadığı ülkelere gönderdiğimizden bahsettik. O da kendi yaptığı bağışları asla herhangi bir kurum aracılığıyla göndermediğini söyledi. Zira batıdaki bu tür yardım kurumlarının idari masraflar adı altında, toplanan yardımların yarısına yakınını kendi kasalarına aktardıkları söylenmektedir. Kızılhaç, Caritas gibi Almanya'daki yardım kuruluşları, resmî açıklamalarında ise topladıkları bağışların en fazla yüzde 15'ini idari masraflara harcadıklarını bildiriyorlar.

Şayet insanlar yaptıkları yardımları, infakı birtakım yardım müesseseleri vasıtasıyla yapıyorlarsa, verdikleri sadakaların, zekât ve kurbanların nasıl nereye gittiğini titizlikle takip etmeleri şarttır. "Saldım çayıra, Mevlam kayıra" umursamazlığı ile hareket etmek büyük bir gaflettir.

Rabbim cümlemizin her türlü infakını kabul eylesin, sevdiğimiz şeylerden feragat edebilen bahtiyar kullarından eylesin. Vesselam.

Bu arada şuna da acizane dikkat çekmek isterim; memleketimizde lisanımıza yapılan ağır darbeler, insanlarımızın Kur'an kaynaklı birçok kelimeyi unutmalarına ve böylece hayatlarından uzaklaştırmalarına sebep olmaktadır. Maalesef bu lisan cinayetine bizim taraftakiler de farkında olmadan ya da olarak ortak olmaktadırlar.

Sahip Olma Yanılgısına İtiraz

Rabia ŞEKERCİ GÜLER
İletişim Bilimleri Uzmanı

İnsan…

Sahip oldukça güçleneceği zannına kapılan insan…

Kendisinin olmayana bile 'benim' deme cüretini gösteren insan…

Peki insan gerçekten sahip mi? Yoksa emanet edilenin akışı içinde mi?

Modern çağ insanının en güçlü arzularından biri olan 'sahip olma' dürtüsü, ona daha fazlasına sahip oldukça hem daha güvende olacağı hem de daha değerli hissedeceği yanılgısını da beraberinde getirir. Güven ve değerlilik hissinin peşinden koşan insan aslında kalbindeki boşluğu doldurmayı amaçlar. Oysa, kalpteki o boşluk, biriktirilenler ile değil, paylaşmakla dolar. İşte infak, tam da bu boşluğun kapısını aralayan ilahi bir davettir.

Sözlükte "Allah›ın hoşnutluğunu kazanma yolunda muhtaçlara vermek" olarak tanımlanan infak, eksilmek pahasına çoğalmaya razı olmanın adıdır. Sahip olma çağrısının yapıldığı bu gösteri çağında sessiz bir direniştir. İnfak sadece ekonomik bir transfer değil, ruhsal bir dönüşümdür. Elini açtığın anda başlayan dönüşüm… Çünkü o el açıldığında dünya değişir, şehir değişir, ilişkiler değişir, arkadaşlıklar değişir. Ama en çok da insanın kendisi değişir. Fakirin karnı doymadan evvel zenginin kalbi terbiye olur.

İnfak, sadece vermek değildir. Elin açıldığı yerde kalbin genişlemesi, eksilme korkusunu yenerek çoğalma cesaretidir. "Benim" denilen ne varsa, hepsinin Allah'ın bir emaneti olduğunu fark etme halidir. Esas güçlünün, büyüğün ve zenginin 'veren el' olduğu bilincidir. Çünkü el kapandıkça kalp de kapanır. Kalp kapandığında ise insicam bozulur. İnfak, kalbin insicama kavuşmasının ismidir.

Sahiplik, modern çağın en güçlü mitlerinden biri. Reklamlar, ekranlar, vitrinler ve algoritmalar bize hep aynı şeyi fısıldar: "Daha fazlasına sahip olursan daha güvende olursun." Güven, sanki bir banka hesabının bakiyesinde saklıymış gibi... Değer, sanki etiket fiyatıyla ölçülürmüş gibi... Fakat hakikat, bu gürültünün tam zıttında konuşur. İnsan sahip oldukça ağırlaşır. Yığdıkça daralır. Tutundukça korkar. Çünkü sahip olduğunu sandığı her şey, bir gün elinden kayma ihtimali taşır. Ve insan, kaybetme ihtimali kadar kaygılıdır. İnfak, işte bu kaygıya karşı sessiz bir itirazdır.

Cepteki kağıtlardan, banka hesaplarındaki rakamlardan cüzdandaki sembollerden ibaret değildir 'vermek'... İhtiyaç olan yerde var olma sorumluluğudur. Zamanını vermek, enerjini vermek, bilgini vermek, sabrını vermek, ilgini vermek...

Vermek, sosyal adaletin sessiz mimarisidir. Kanunlar düzen kurar ancak merhamet inşa edemez. Merhamet kalpten kalbe geçen güçlü bir bağdır. Kimi zaman arkadaşının derdini dinleme, kimi zaman bir komşunun kapısını çalma, kimi zaman bir annenin uykusuz gecesi, kimi zaman ise sadece bir gülümseme... Bunların her biri toplumun ruhuna üflenen bir nefestir. Tasavvufî dilde insan 'âlem-i sagîr', yani küçük âlem olarak anılır. Her insan kendi içinde bir kâinattır. İnfak, bu küçük âlemlerin birbirine temas etmesidir. Temas arttıkça yabancılık azalır. Yabancılık azaldıkça merhamet çoğalır. Merhamet çoğaldıkça toplum inşiraha kavuşur.

İnsan; aslında sahip olduklarıyla değil, vazgeçebildikleriyle ölçülür. Çünkü vazgeçebilen, emanet bilincine yaklaşır; emanet bilincine yaklaşan ise özgürleşir. İnfak, bu özgürlüğün kapısını aralayan en sade ama en derin anahtardır. Belki dünya, biriktirenlerin değil; paylaşmayı hatırlayanların omuzlarında yeniden kurulacak. Ve belki de insan, kalbindeki o derin boşluğun hiçbir zaman sahip olarak değil, ancak vererek dolduğunu anladığı gün, kendisiyle ilk kez sahici bir şekilde karşılaşacak.

Cepteki kağıtlardan, banka hesaplarındaki rakamlardan cüzdandaki sembollerden ibaret değildir 'vermek'... İhtiyaç olan yerde var olma sorumluluğudur. Zamanını vermek, enerjini vermek, bilgini vermek, sabrını vermek, ilgini vermek...

Click Sadakası

İbrahim Halid ALDEMİR

Bismillah. Elhamdulillah. Vessalâtu vesselâmu alâ Rasûlullah (ﷺ).

Günümüz *zeitgeist'i* tüm fonksiyonel işlemleri parmaklarımızın ucuna getirebilmesiyle böbürleniyor. Birkaç tıkla gerçekleştirebildiğimiz her işlem için de bizden alkış bekliyor. Bu tıklamalarla haberlere ulaşabiliyor, alışveriş yoluyla tüketim furyasına dahil olabiliyor, faturalarımızı ödeyebiliyoruz. Ailemizle, arkadaşlarımızla iletişimi de bu ekranlar üzerinden kuruyoruz. Böylelikle modernitenin bizi çekmek istediği girdabın ortasına balıklama atlıyoruz.

Hatta bu atlayışa yer yer ibadetlerimizi de dahil ediyor, *iyiliklerimizi* internet üzerinden kolaylıkla yapabiliyoruz. Bu iyiliklerin başında da havale yoluyla gönderdiğimiz sadakalar geliyor. Mobil bankacılığın bizi sıkıştırdığı bu ruhsuz sanal âlem; iyilik hareketlerimizi, ibadetlerimizi ve hatta ahlakî sorumluluklar olarak bellediğimiz değerlerimizi modern bir tüketim metası haline getirdi. İslam'ın esaslarından olan zekâtımız, cemiyetimizi birbirine sıkı sıkıya bağlayan infakımız, hem maddi hem manevi açıdan toplumumuzun temelini kurmaya vesile kıldığımız sadakamız basit bir mekanik *click* mesabesine inme tehlikesiyle karşı karşıya. Teknik, bir yandan ümmet coğrafyamızın en ücra köşesine bile infaklarımızı ulaştırma imkanını sunarken diğer yandan bizi içinden çıkılması güç görünen bir ahvale sürüklüyor. Hiç olmadığımız kadar insanımızdan, toprağımızdan ve ünsiyetimizden kopmuş durumdayız.

Oysa gözlerimizi Batı'dan alıp kendi müktesebatımıza diksek, insan tasavvurumuzu hayatımızın merkezine alsak bambaşka bir ahvalle karşı karşıya kalırız. Bu ahvalin en zarif temsilcilerinden biri de şüphesiz sadaka taşlarıdır. İstanbul'un bambaşka köşelerine, hayatın tam ortasına, cami avlularına yerleştirilmiş bu taşlar, mahallenin kalbi gibidir. Cebindekini paylaşmaya niyetlenen bir mümin, bizzat yollara düşerek mahallesinin tozunu yutar, tüm benliğiyle hissettiği bir gayretin içine girerdi. Bu yolda attığı her adımın da Allah'ın izniyle hanesine sevap olarak yazılacağının bilinciyle yürürdü. Tevazu cübbesini omzuna almış şekilde infağını taşın oyuğuna koyarken aslında enaniyetini de oracıkta bırakırdı. Ardından, insanların henüz sokaklara dağılmadığı bir vakitte, ihtiyaç sahibi kardeşlerinden biri usulca o taşa yak-

laşır, kimseciklere görünmeden sadece ihtiyacı kadarını alır ve akıp giden hayatın içine sessizce karışırdı. Bu taşlar; alanla vereni hiçbir zaman yüz yüze getirmese de ikisine de aynı mahallenin havasını solutur, onların aynı manevi iklime girmelerini sağlardı. Bugün içine düştüğümüz sanal yalıtılmışlık ise işte bu mahalle kültürünü, bir müminin derdi için gösterilen çabayı ve belki de en önemlisi aynı havayı soluma gayretimizi elimizden aldı. Bu mekânsızlık, bu modern ekran zindanı; yoksulu da yoksulluğu da yalnızca dijital bir veriye, soğuk bir istatistiğe indirgedi.

Meseleyi insan fıtratı üzerinden de ele aldığımızda ortadaki tablonun vahametini görüyoruz. İnsan; kardeşinin acısını, hüznünü yahut sevincini hakiki manada idrak edebilmek için bir tebessüme, bir yaşlı göze, bir titrek sese ihtiyaç duyar. Allah'ın kalbimize yerleştireceği empati becerimiz ancak karşımızda kanlı canlı bir *insanın* olmasıyla hayat bulur, merhametimiz yalnızca bu şekilde yeşerir. Ekran üzerinden gerçekleştirilen o ucuz *click* işlemi ise bu duyguları tamamen buharlaştırır. Tek tıkla yardım etme kolaylığı bunların yanında, insanda sahte bir vicdanî rahatlama meydana getirir. Ekranımızda beliren o sathî *"İşleminiz başarıyla gerçekleşti."* mesajı Müslümanın kalbine atılmaya çalışılan formatı tetikler. Görev tamamlandı, sorumluluğumuzu geride bıraktık... İnfakı aylık ödenen bir fatura mesabesine indiren bu yanılsama; sokakta yanımızdan yürüyerek geçen dertli gözlere, köşe başında ağlayan yetim çocuklara, evladına yemek ararken boynu bükülmüş analara karşı gözlerimizi kör eder.

Bu yalıtılmışlık hali, ümmetin damarlarında geri dönülmez yaralar açıyor. Bu yaralar bizi birbirimize bağlayan ipleri kesip atıyor, ünsiyetimiz eriyor. Tam şu anda olağanüstü hâl ilan etmeliyiz diye düşünüyorum. Bencillikle, sanal vicdan rahatlatmalarıyla kökleri toprağından kopmuş cemiyetimizin kalbine merhameti, empatiyi ve dolayısıyla infakı yeniden iletmek zorundayız. Bunu başaramadığımız takdirde vicdanlarımızın tamamıyla kör kalmasından endişe ediyorum, bu hâlden Allah'a sığınıyorum.

Üstelik bu ahval yalnızca kendi mahallemizle de sınırlı değil. Elimizdeki ekranlar vesilesiyle dakika dakika takip edebildiğimiz, Gazze ve Doğu Türkistan başta olmak üzere, mazlum ümmet coğrafyalarıyla iletişimimiz de ne yazık ki farksız. İnternet üzerinden havaleyle bir miktar para gönderdiğimizde vicdanımız omuzlarımızdan asla kaldıramayacağımız o yükü attığını zannediyor. Maddi destek olmanın manasız olduğunu elbette iddia etmiyorum. Bunun ihtiyaç olduğu hatta çoğu zaman kardeşlerimize can simidi olduğunun farkındayım. Fakat oturduğumuz yerden tıkladığımız o ekran, gönüllerimizi orada canlarını yitiren evlatlarımızla gerçekten hemhal ediyor mu? Bu ahlakı bugün hakikaten yaşatabiliyor muyuz? Bizler ne yazık ki ekranlarımızın ardında konfor alanımızdayız; ümmetin dört bir yanındaki zulmü sadece izleyebiliyor ve kardeşlerimiz için yalnızca dua edebiliyoruz.

Halbuki infak sadece yardımcı olunan kişinin yarasını saran tek yönlü bir eylem değildir; aynı zamanda verenin de enaniyetini kırar, masivayı terkini kolaylaştırır. Ekran üzerinden gerçekleştirilen yardımlar, ihtiyaç sahibinin fiziki ihtiyacını elbette giderir fakat veren kişinin ruhu hep eksik kalacaktır. Bu bağlamda aklımıza şu soru gelebilir: *"Dinimiz bize sağ elin verdiğini sol elin görmemesini önermiyor mu?"* Şüphesiz ki öyle. Hak Teala, tevazuyla yapılan ameli övmüştür. Fakat bu durum, ihtiyaç sahibinin onurunu kırmamak; haysiyetini, mahremiyetini muhafaza etmek içindir; infak edenin konforunu sağlayıp onu insanlardan izole etmek için değil. Yardım etmeyi gizlemek, evlerimize kapanarak ekranlarımızın arkasına saklanmak demek olmamalıdır.

Velhasıl, şüphesiz tekniği tamamen reddetmek yahut kilometrelerce öteye, ümmet coğrafyamızın en uzak köşelerine kurduğumuz köprüleri yıkmak gibi bir niyetim yok. Fakat infaktan gayenin insanın insanda bulacağı şifa olduğunu; yüz yüze kurulan iletişimin, kuvvetlenen ünsiyetin yerini hiçbir sanal dünyanın, dijital ekranın alamayacağını unutmamalıyız. Bizler müminler olarak yalnızca cüzdanlarımızdan değil; vaktimizden, güler yüzümüzden, halis niyetlerimizden ve hatta bizzat kendi varlığımızdan infak etmekle mükellefiz. İnsana dokunmadan ne kendi yaralarımızı sarabiliriz ne de bir başkasına el uzatabiliriz. Bu yüzden sanal âlemlerin aldatıcı illüzyonlarından beri durup dünyaya, kardeşlerimizin yanına dönmek zorundayız. Allah, bizi fıtrata dönme yollarını arayanlardan etsin; ünsiyetimizi, kardeşliğimizi kuvvetlendirsin...

Uzm. Psikolog Tuğba Öncü'ye İnfak Etmenin Psikolojik Etkilerini Sorduk

İNSİCAM

S: Kıymetli hocam, infak etmenin bireyde oluşturduğu duygular hakkında neler söyleyebilirsiniz? Başkalarına yardım etmenin bir iç huzur ve mutluluk duygusu yarattığından bahsedilir hep. İnfak etmek bu anlamda psikolojik olarak neye dayanır?

İnsan, çoğu zaman aldıklarıyla değil; verdikleriyle hatırlanır. Bu cümle, aslında insanın varoluşuna dair derin bir gerçeği işaret eder. Çünkü **insan yalnızca tüketen değil, anlam arayan bir varlıktır.** Bu anlam arayışı, çoğu zaman "benim varlığım neye hizmet ediyor?" sorusuyla kendini gösterir. İşte infak, bu soruya verilen en sade ama en derin cevaplardan biridir.

Psikolojik açıdan baktığımızda, başkalarına yardım etmek insanın "bağ kurma" ihtiyacını besler. İnsan sosyal bir varlıktır ve anlamlı bağlar kurabildiği ölçüde ruhsal olarak beslenir. Yardım etmek, sadece karşı tarafın ihtiyacını gidermekle kalmaz; aynı zamanda kişinin kendi iç dünyasında bir genişleme hissi oluşturur. Bu genişleme, "ben yalnız değilim", "benim varlığım bir başkası için anlamlı" duygusunu doğurur.

İnfak etmek aynı zamanda kontrol yanılsamasının kırılmasına da yardımcı olur. Modern insan çoğu zaman sahip olduklarıyla kendini güvende hissetmeye çalışır. Oysa vermek, bir anlamda "tutunma" hâlini

gevşetir. Kişi verdikçe, aslında kaybetmediğini; aksine içsel olarak hafiflediğini fark eder. Bu fark ediş, derin bir huzur doğurur.

Bunun yanında, yardım etme davranışı beyinde ödül merkezlerini aktive eder. Kişi başkasına fayda sağladığında, yalnızca duygusal değil biyolojik düzeyde de bir iyi oluş hâli yaşar. Bu yüzden infak, sadece ahlaki bir davranış değil; aynı zamanda insanın yaratılışına uygun bir denge hâlidir.

İslami açıdan baktığımızda ise **infak, kalbi arındıran bir eylem** olarak görülür. Kişi verdikçe yalnızca malından değil, aynı zamanda bağlandığı, yük hâline gelen duygulardan da özgürleşir. Bu özgürleşme hâli, insanın iç dünyasında ferahlık ve dinginlik oluşturur. Çünkü **insan bazen en çok bıraktığı yerde hafifler**.

S: Düzenli olarak sadaka veren bir insanın stres, kaygı ve yalnızlık gibi duygularla baş etme biçiminde bir değişim gözlemlenir mi? Gözlenirse nedir bunlar?

Düzenli olarak infak eden bireylerde zamanla duygusal bir dönüşüm gözlemlenir. Bu dönüşüm çok ani ve dramatik olmayabilir; ancak derinden ve kalıcıdır. Özellikle stres ve kaygı üzerinde dikkat çekici etkileri vardır.

Kaygı çoğu zaman belirsizlikten ve kontrol edememe duygusundan beslenir. İnsan, hayatın akışı karşısında kendini çaresiz hissettiğinde kaygı artar. Ancak infak eden kişi, hayatın sadece "alma-verme dengesi"nden ibaret olmadığını deneyimler. Bu deneyim, kişinin zihninde yeni bir anlam çerçevesi oluşturur: "Ben her şeyi kontrol etmek zorunda değilim, ama katkı sunabilirim." Bu bakış açısı kaygıyı azaltır.

Stres açısından bakıldığında ise yardım etmek, bireyin odağını kendisinden dışarıya yönlendirir. Sürekli kendi sorunlarına odaklanan zihin daralır. Oysa başkasının ihtiyacını görmek ve ona dokunmak, zihinsel esneklik sağlar. Bu da stresin yoğunluğunu azaltır.

Yalnızlık duygusu da bu süreçte dönüşür. Çünkü infak, insanı görünmez bağlarla diğer insanlara bağlar. Kişi belki fiziksel olarak yalnızdır; ancak içsel olarak bir bütünün parçası olduğunu hisseder. Bu his, yalnızlığı derinden hafifletir.

Ayrıca düzenli yardım etme davranışı, kişide bir ritim oluşturur. Bu ritim, psikolojik olarak güven vericidir. **Hayatın içinde tekrar eden anlamlı eylemler, bireyin ruhsal dayanıklılığını artırır.** Kişi kendini daha dengede, daha köklü hisseder.

İslami açıdan baktığımızda ise infak, kalbi arındıran bir eylem olarak görülür. Kişi verdikçe yalnızca malından değil, aynı zamanda bağlandığı, yük hâline gelen duygulardan da özgürleşir. Bu özgürleşme hâli, insanın iç dünyasında ferahlık ve dinginlik oluşturur. Çünkü insan bazen en çok bıraktığı yerde hafifler.

“Faydalı olma” hissi, insanın varoluşuna anlam katar. Ancak burada önemli olan, bu hissin kibirli bir “ben etkiliyim” duygusuna dönüşmemesidir. Sağlıklı olan, daha naif ve derin bir farkındalıktır: “Benim varlığım bir başkasının hayatına küçük de olsa bir iyilik katabiliyor.” Bu düşünce, insanın kendine bakışını daha şefkatli ve dengeli bir yere taşır.

S: İnfak etmenin kişinin özsaygısı ve kendilik algısı üzerindeki etkileri nelerdir? Bilhassa “Faydalı olma” hissi bireyi nasıl dönüştürür?

İnsan, kendini sadece olduğu hâliyle değil; başkalarına nasıl dokunduğuyla da tanımlar. Bu yüzden infak etmek, kişinin kendilik algısını derinden etkileyen bir süreçtir.

“Faydalı olma” hissi, insanın varoluşuna anlam katar. Ancak burada önemli olan, bu hissin kibirli bir “ben etkiliyim” duygusuna dönüşmemesidir. Sağlıklı olan, daha naif ve derin bir farkındalıktır: “Benim varlığım bir başkasının hayatına küçük de olsa bir iyilik katabiliyor.” Bu düşünce, insanın kendine bakışını daha şefkatli ve dengeli bir yere taşır.

Özsaygı, yalnızca başarılarla değil; değerlerle uyumlu yaşamakla da beslenir. Kişi infak ettiğinde, içsel değerleriyle uyumlu bir davranış sergiler. Bu uyum, içsel bir bütünlük hissi oluşturur. İnsan kendine daha saygılı, daha kabul edici bir yerden bakmaya başlar.

Ayrıca infak, kişinin kendi yeterliliğini fark etmesini sağlar. Kimi zaman insanlar “benim verecek neyim var ki?” diye düşünür. Oysa vermek sadece maddi değildir; zaman, ilgi, bir tebessüm bile bir infaktır. Kişi verdikçe aslında ne kadar çok şeye sahip olduğunu fark eder. Bu farkındalık, eksiklik hissini azaltır.

İslami literatürde yer alan “verdikçe artma” ifadesi de burada önemli bir anlam taşır. Bu artış sadece maddi değildir; kişinin iç dünyasında bir genişleme, bir zenginleşme meydana gelir. Kişi daha merhametli, daha sabırlı, daha anlayışlı hâle gelir. Yani verdiği şey sadece karşı tarafa ulaşmaz; aynı zamanda kendi ruhunu da dönüştürür.

S: Sadaka veya zekât verirken kurulan empati ve merhamet bağı, bireyin sosyal ilişkilerini ve topluma bakışını nasıl etkiler?

İnfak, insanın kalbinde empatiyi besleyen en güçlü eylemlerden biridir. Çünkü birine yardım edebilmek için önce onun ihtiyacını görebilmek gerekir. Bu da insanı kendi dünyasından çıkarıp başkasının dünyasına yaklaştırır.

Empati geliştikçe, insanın ilişkileri de dönüşür. Daha anlayışlı, daha sabırlı ve daha kapsayıcı bir tutum gelişir. Kişi artık sadece kendi ihtiyaçlarını değil, karşısındaki insanın duygularını da gözetmeye başlar. Bu da ilişkilerde çatışmaları azaltır, bağları güçlendirir.

Merhamet ise empatiyi eyleme dönüştüren bir güçtür. Sadece anlamak değil, harekete geçmek… İşte infak bu noktada devreye girer. Merhamet duygusu aktif hâle geldiğinde, kişi çevresine karşı daha duyarlı olur. Bu duyarlılık, toplumsal bağları güçlendirir.

Topluma bakış da bu süreçte değişir. İnsan artık dünyayı sadece rekabet üzerinden değil, paylaşım üzerinden okumaya başlar. “Ben ve diğerleri” ayrımı yerini “biz” duygusuna bırakır. Bu da bireyin daha aidiyet dolu bir yaşam sürmesini sağlar.

Ayrıca infak, insanın yargılayıcı tutumunu da azaltır. Çünkü yardım eden kişi, insanların hayat şartlarını daha derinden anlamaya başlar. Bu anlayış, eleştiri yerine şefkati, mesafe yerine yakınlığı getirir.

S: Son olarak, infak etmekle insanın aile bağlarını ve yenilenme-tazelenme hislerini güçlendirdiğini söylemek mümkün müdür? Ne dersiniz?

Kesinlikle mümkündür. Hatta infak, sadece bireysel değil; ailevi ve toplumsal düzeyde de dönüştürücü bir etkiye sahiptir.

Aile içinde paylaşım kültürünün olması, çocukların ve bireylerin değer dünyasını doğrudan etkiler. Bir aile birlikte verir, birlikte paylaşırsa; bu durum aralarındaki bağı güçlendirir. Çünkü ortak değerler, ilişkilerin en sağlam temelidir.

İnfak aynı zamanda aile içinde şükrü artırır. Kişi başkalarının ihtiyaçlarını gördükçe, sahip olduklarının farkına daha çok varır. Bu farkındalık, aile içindeki memnuniyeti ve huzuru artırır. Şikâyet eden bir zihin yerine, şükreden bir kalp gelişir.

Yenilenme ve tazelenme hissi ise infakın en zarif etkilerinden biridir. İnsan bazen hayatın yükleri altında yıpranır, yorulur. İşte tam bu noktada vermek, ruhu tazeleyen bir nefes olur. Kişi kendini yeniden anlamlı hisseder.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ile Hz. Âişe (r.a.)arasında geçen bir rivayette, kesilen koyunun büyük kısmı dağıtıldıktan sonra Efendimiz (s.a.v.) "Geride ne kaldı?" diye sorar. Hz. Âişe (r.a.) "Sadece bir kürek kemiği kaldı" deyince, Efendimiz (s.a.v.) "Demek ki o hariç hepsi kaldı" buyurur. Bu ifade, aslında çok derin bir hakikati anlatır: Verilen kalıcıdır, tutulan değil.

Psikolojik açıdan bu bakış, insanın sahiplik algısını dönüştürür. Kişi, biriktirdikleriyle değil; paylaştıklarıyla zenginleştiğini fark eder. Bu farkındalık, hem içsel huzuru hem de yaşam doyumunu artırır.

Ve belki de **insan, en çok paylaştığı yerde kendine yaklaşır. Çünkü vermek, sadece bir eylem değil; insanın özüne doğru yaptığı bir yolculuktur.**

Yenilenme ve tazelenme hissi ise infakın en zarif etkilerinden biridir. İnsan bazen hayatın yükleri altında yıpranır, yorulur. İşte tam bu noktada vermek, ruhu tazeleyen bir nefes olur. Kişi kendini yeniden anlamlı hisseder.

İran - İsrail Savaşının Anatomisi

Mahmut OSMANOĞLU

Düşmanlıklar, İran İslam devriminin hemen sonrasında başladı dersek, abartmış olmayız.

Düşmanlığın kökleri

ABD, Şah'ın gidişi ile birlikte Orta Doğu'da önemli bir jandarmasını, İsrail önemli bir müttefikini kaybetti. ABD ve İsrail ülkeden kovuldu.

ABD başta Batı'nın tam desteğini alan İsrail'in önde olduğu düşmanlık ve yıpratma ilk günden başladı, ilan edilmemiş, perde gerisindeki savaş hiç durmadı.

İran'da devrim sonrası üniversite öğrencilerinin "Casusluk Yuvası (laneyi casusi)" olarak niteledikleri ABD Büyükelçiliğini 1979 Kasım'ında basmaları ve içerideki personeli 444 gün rehin tutmaları ilişkileri iyice gerdi.

Tabas fiyaskosu

ABD diplomat ve casuslarını kurtarmak için "Kartal Pençesi" kod adlı askeri bir gizli operasyona bile girişti. Uçaklar ve helikopterler İran'ın Kuzeydoğusundaki Tabas şehri yakınlarındaki Tabas çölüne inip oradan Tahran'a geçip rehinleri kurtaracaklardı. Ama operasyon esnasında çıkan şiddetli fırtına ile uçak ve helikopterler birbirleri ile çarpıştı. Resmi rakamlara göre sekiz Amerikan askeri hayatını kaybetti. "Operasyon daha başlamadan iptal edildi ve ABD ordusu arkasında yanmış uçak enkazları ve cesetler bırakarak geri çekilmek zorunda kaldı."

Tabas "Büyük Şeytan'ın (Şeytani Bozorg)" devrim sonrası İran karşısındaki ilk fiyaskosu idi.

Irak savaşı

ABD başta Batı, İran'ın "Devrim İhracı"nı önlemek için Irak'ı İran'a saldırttılar. Irak üzerinden İran'daki yeni yönetimi boğacaklardı. 1980-88 yılların arasında 8 yıl süren savaşta, İran, savaşın başlarında 100-150 km İran topraklarında ilerleyen Irak güçlerini önce durdurup sonra topraklarında attı ve Irak topraklarında ilerlemeye başladı. Bu süreçte Körfez ülkeleri, Ürdün ve Mısır da Irak'a destek oldular. Körfez'den Irak'a bir lojistik köprüsü kuruldu.

Irak'a Batı'nın sağladığı kimyasal silahlar İran'ı ateşkese zorladı ve İran Üst Lideri Humeyni ateşkesi kabul ederken «Bu kararı kabul etmek, benim için baldıran zehri içmekten daha acıdır.» Buruk açıklamasında bulundu.

Irak savaşı hem İran'ı ve hem de Irak ve destekçisi Körfez ülkelerini maddi açıdan etkiledi. Kaynaklarını tüketti.

ABD'nin Körfez savaşları

Saddam belki de İran'ı yıkamamasının bedelini hayatıyla ödedi. ABD'nin "yeşil ışığı" ile önce Kuveyt'e girse de ABD tarafından çıkarıldı ve sonra da II. Körfez Savaşı ile yönetimi ABD tarafından devrildi. Ayetullah Humeyni'nin yapamadığını ABD yapmıştı.

"Direniş Ekseni"

Saddam sonrası yaşanan ilginç gelişme Irak'ın altın tepside İran'a sunulması oldu. Böylece, Suriye ve Hizbullah üzerinden Lübnan ile geliştirdiği sağlam ilişkilerle İran, belki "devrim ihracı" değil ama ondan daha da güçlü bir "Direniş Ekseni" oluşturmaya muvaffak oldu.

Karadan Irak, Suriye ve Lübnan üzerinden Akdeniz'e ulaşır ve İsrail ile komşu oldu.

İran'ın perde gerisindeki, kesişen ya da örtüşen ortak menfaatler doğrultusunda ABD ile zımni işbirliği sadece Irak ile sınırlı değildi. Nitekim bunu Eski Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad İran ve ABD'nin belirli bölgesel konularda «ortak çıkarlar» doğrultusunda hareket ettiğini veya zımni bir iş birliği içinde olduklarını çeşitli platformlarda dillendirmiştir.

Bu satırların yazarına göre, bu zımni işbirliği İranlıların efsane komutanı Kasım Süleymani'nin Ocak 2020'de ABD'de tarafından suikasta uğraması ile son bulmuştur.

"Direniş Ekseni"nin zayıflaması

Süleymani'nin öldürülmesi kanaatimize göre 'Direniş Ekseni"nin çöküş sürecinin ilk halkasını oluşturmaktadır. Eylül 2024'de Hizbullah Genel Sekreteri Hasan Nasrallah'ın ve bazı kurmaylarının İsrail hava saldırısında öldürülmesi, Aralık 2024'te Suriye'de Beşşar Esed rejiminin devrilmesi "Direniş Ekseni'nin Irak ve İran'la sınırlı kalmasına, Lübnan ile kara bağlantısının kopmasına sebep olmuştur.

Sıra İran'a geldi

"Direniş Ekseni"ni savaşı kendi topraklarından uzak tutmada bir caydırıcılık unsuru olarak kullanan ve İsrail'i kendi bölgesine sınırlayan İran'ın korktuğu başına gelmiş ve önce İsrail ardından ABD, 2025 Haziran'ında İran'a yönelik literatüre "12 gün savaşı" olarak geçen saldırılarda bulunmuşlardır. Trump saldırılar sonrasında İran'ın nükleer kapasitesini "tamamen yok ettikleri" iddiasında bulunmuş, ama Şubat 2026 sonunda başlattıkları savaşı da "müdahale etmeseydik İran iki hafta içerisinde nükleer bomba yapacaktı" bahanesiyle açıklamıştır.

12 Gün savaşıyla ilgili şunu belirtmekte fayda var: Savaşın başlangıcının kazananı bazı önemli komutanalar ve bilim adamlarının öldürülmesi, nükleer tesislerin bombalanması ile İsrail ve

ABD olsa da bitişinin kazananı ve bu soykırımcı ikiliyi ateşkese zorlayan İran'dır. Savaşının sonuna doğru bu saldırganlar İran füzelerini engellemede aciz kalmaya başlamışlardır.

Son savaş

İran'a yönelik ve hâlen devam etmekte olan savaşı çıkaran soykırımcı İsrail rejimidir. Aslında bu koalisyonu "Soykırımcı Epstein Koalisyonu" olarak nitelemek de mümkündür. Netanyahu Trump ikilisi soykırımda beraber hareket etmişlerdir. Aksa Tufanı sonrasında ABD İsrail'e kurduğu hava ve deniz köprüsü ile 90 bin tondan fazla silah ve mühimmat vermiştir. Dolayısıyla Trump soykırıma Netanyahu ile ortaktır. İkisinin de elleri kanlıdır.

Epstein'ın arkasında Mossad'ın olduğu, Trump'ın yayınlanan dosyalarda isminin defalarca geçtiği bilinmektedir. İkili arasında bir Epstein bağlantısı da vardır.

ABD'yi İran ile savaşa İsrail ve ABD'deki İsrail lobisinin çektiğini savunan ABD Terörle Mücadele Merkezi Eski Direktörü Joe Kent zehir zemberek istifa mektubunda "Bu savaşı, İsrail'in ve onun güçlü Amerikan lobisinin baskısı nedeniyle başlattığımız açıktır.» açıklamasında bulunmuş ve **«**İran'da devam eden savaşı vicdanen destekleyemem**.»** demiştir.

Bu da İsrail'in ABD'yi İran ile savaşa zorlamasının argümanları üzerinde düşünmeyi gerekli kılmaktadır.

ABD diplomasi masasını iki kere bombaladı

İran NPT altında ve nükleer tesisleri düzenli olarak denetlenen bir ülke olmasına rağmen, "Nükleer Müphemlik" politikası ile yüze yakın nükleer başlığa sahip İsrail ile birlikte İran'a ikinci kez saldıran ABD'nin, Trump'ın birinci döneminde daha önceden İran'la yapılan nükleer anlaşmayı iptal ettiği gibi "12 gün Savaşı ve mevcut savaş öncesinde diplomasi masasını bombaladığı unutulmamalıdır. Kanaatimizce, İran birinci müzakere döneminde savaşa hazırlıksız yakalansa da ikinci müzakere döneminde ABD'nin oynadığı tiyatronun aynısını oynadı ama savaş hazırlıklarını da tam gaz sürdürdü.

Yeni savaş yine istihbarat zaafı

İran'ın ikinci savaşın başında da gafil avlandığını söyleyemeyiz ama önceki savaştaki istihbarat zaafını sürdürdüğünü söyleyebiliriz. Ülke Üst Lideri Ali Hamaney ile birlikte birçok komutanın öldürülmesi bunun güçlü bir delilidir.

Ama kendisi aleyhine açılan savaşa hemen ve planlı olarak cevap vermesi iyi bir hazırlığın olduğunu göstermektedir. Körfez ülkelerindeki ABD üsleri ve özellikle de gelişmiş radarları savaşın başında saf dışı etmesi füze isabetlerinin artmasına hizmet etmiştir. Saldırganların radar gözlerinin kör edilmesi savaşın kaderini de İran lehine etkilemiştir.

Tüm savunma İsrail üzerine olunca üsler savunulamadı

Körfez'deki üslerin fazla savunulamamasında İran'ın hava savunma sistemlerini "yorma" taktikleri etkili olduğu gibi, belki de İran'ın Körfez'e saldırmayacağını düşünen ABD'nin hava savunma ağırlığını İsrail'e vermesi etkili olmuştur. Kim bilir belki de gün gelir Trump'ın kendi üslerini savunmasız bırakma pahasına İsrail'i savunmasının hesabı bir savaş hıyaneti olarak ABD'de sorgulanır.

İsrail'in hava savunmasında kendi çok katmanlı sistemleri yanında ABD, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya ve diğer destekleyiciler İran füzelerini engelleme konusunda başarısız olmuşlardır.

Üç katmanlı başarısızlık

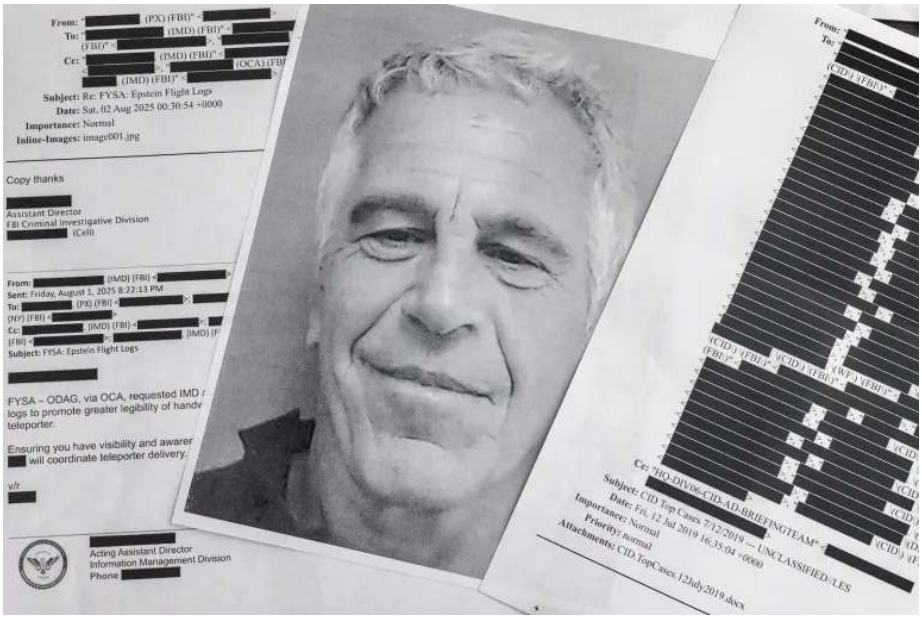
ABD bu yeni savaşta, çok kısa sürmesini beklediği savaşta hedeflerini gerçekleştirmede başarısız olduğu gibi, İsrail'i ve Körfez ülkelerini korumada da başarısız olmuştur. Savaş henüz devam ediyor olsa da "Soykırımcı Epstein Koalisyonu"nun hesapları Tahran'dan döndü dersek abartmış olmayız.

Minab kız okulu katliamı

Savaşın hemen başında İran'ın güneyindeki kız ilkokulunun ABD tarafından iki Tomahawk füzesi ile vurulması soykırım ortaklarının, aynen Gazze'de bebeklere, çocuklara yaptıkları soykırım gibi, çocuk da olsa insan hayatını önemsemediklerini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

İran direniyor

Büyük hasar almasına rağmen İran direniyor. Konvansiyonel bir savaşta baş edemeyeceği bir süper güce karşı sürdürdüğü asimetrik savaşla düşmanlarını kanatıyor. Savaşı ne kadar uzatabilirse düşmanını o kadar kanata-

cağını, yıpratacağını biliyor. Yeni nesil füzelerle hedeflerini vurmakta zorluk çekmiyor. Elindeki Hürmüz kartını iyi kullanıp dünyayı sallıyor. Irak, Yemen ve Lübnan'daki vekil güçleriyle ABD ve İsrail'i bir hayli yoruyor. Özellikle Hizbullah Lübnan'ın güneyinde İsrail'e ağır kayıplar verdiriyor. İran "Mozaik" savunma konsepti ile darbeleri dağıtıyor ve yumuşatıyor.

Epstein ikilisi zorda

Savaş uzadıkça ve etkileri saldırgan ülkeler ve dünyayı sarstıkça Netanyahu ve Trump'ın gelecekleri tehdit altına giriyor. Üç, dört günde bitirmeyi planladıkları savaş bir ayını doldurdu. Trump'ın onayı kamuoyu anketlerinde hızla düşüyor, en son % 36'ya geriledi, sizler bu satırları okurken muhtemelen daha da düşmüş olacak. Trump ara seçimleri riske sokmuş gibi gözüküyor. ABD ve İsrail'de savaş karşıtı gösteriler her geçen gün büyüyor.

Güvenilir kaynaklara göre günde 21 yalan/yanlış söylediği istatistiklere yansıyan Trump zevahiri kurtarmaya çalışsa da savaşı itibar kaybetmeden bitirmek kendi elinden çıkmış durumda. Çeşitli kanallardan İran'ı ateşkes için baskılamaya çalışsa da İran boyun eğecek gibi gözükmüyor.

ABD belki bir kara saldırısına hazırlanıyor ama bu batağa daha fazla batmak manasına gelecek.

Savaşın en büyük kaybedeni Körfez ülkeleri

Körfez için savaş sonrası pek de parlak gözükmüyor. Altyapı, doğal kaynak ve gelir kaybediyorlar. Kayıpları her geçen gün aratıyor. ABD de koruma sağlayamıyor. Üstüne üstlük savaş bittiğinde Trump her bir Körfez ülkesinden trilyonlarca dolar savaş haracı kesmeye hazırlanıyor. Savaşın en büyük kaybedeni Körfez ülkeleri olacak gibi duruyor. Refah düzeylerinde büyük kırılma yaşanacak. Bölgedeki çok milletli gurbetçilerin çoğu da bu savaşın kurbanı olmaya aday gözüküyor.

Şu da var ki, bu savaş, kendisine askeri üs sağladıkları, milyarlarca dolar haraç verdikleri ama ülkelerini ne İsrail ve ne de İran'dan koruyamayan ABD ile yollarını ayırmak için Körfez ülkelerine güçlü bir argüman oluşturabilir, tabi cesaret edebilirlerse.

Savaşın neticesi

Çok hırpalanmış olsa da savaş sonrasında İran bölgede daha dominant bir güç olarak arzı endam edecek gibi duruyor. İkinci bir Venezuela zaferi yaşamak isteyen ABD büyük bir prestij kaybı yaşamak üzere. İsrail bugüne kadar, Batı'nın da koruma şemsiyesine rağmen bu kadar hiç hırpalanmamıştı. Savaşın ekonomik yükünün de etkilemesi beklenir. Yalnız, İran ile savaş bir şekilde bitirilse de İsrail dizginlenmeden, işlediği suçların cezasını görmeden bölgeye barış ve istikrar gelmesi mümkün değildir.

Bölge ülkeleri ders almalı

İsrail'in yayılmacı politikaları var oldukça savaşları da var olacaktır. İsrail'in kendisine bölgede rakip gördüğü ülkelerin son iki İran savaşından dersler çıkarmaları ve aynı şekilde hazırlıklı olmaları gerekir. Çünkü rahmetli Erbakan Hoca'nın da dediği gibi "İsrail ancak güçten anlar."

ABD ile İsrail'in İran'a başlattıkları savaş sürüyor. Belki de bir müddet sonra sona erecek ama bölgede hiçbir şey eskisi gibi olmayacak.

İsrail/ABD İran'a Saldırarak Küresel Kriz Başlattı

Aslan BALCI
Gazeteci-Yazar

İşgalci İsrail ile haydut ABD'nin İran'a yönelik, 28 Şubat'ta, başlattıkları saldırının hiçbir hukuki gerekçesi yoktur. 7 Ekim 2023 sonrasında Hamas ve Hizbullah'ın zayıflatılmasıyla Siyonist İsrail, İran'a doğrudan müdahale planları yapıyordu. ABD yönetiminin Siyonist çetelerin elinde olduğunu herkes bilir. Bundan dolayı İsrail bölgede kan akıtıyor, Filistin topraklarını işgal ediyor ve Gazze'de soykırım yapıyor. İsrail her ne kadar hukuksuz ve ahlaksız eylem yapsa da ABD'nin yanında olacağını bildiğinden dolayı her seferinde bir öncekinden daha vahşi ve barbarca katliam yapmaktan geri durmuyor.

Siyasi olarak etrafındaki tüm ülkelerin iç savaşta olmasını, birbirleriyle savaşmasını ve bu ülkelerde huzurun kalmamasını istiyor. Kendi sapkın inanışına göre sözde "vaat edilen topraklarda" Yahudi hâkimiyetini tesis etmek istiyor. Şimdiki İsrail'in yöneticilerinin geneline yakınının dindar olmadığı, bir kısmının inançsız olduğu bilinmekle birlikte hepsinin terör şebekesi Siyonist ütopyasının birer militanı olduğu da bilinmektedir. Mesih'in gelmesinden ziyade kendi çıkarlarını önde tutuyor ve psikopat kişiliklerinin tezahürü olarak soykırım suçu işliyorlar.

Öte yandan, İran İslam Cumhuriyeti kuruluşundan itibaren ABD ve İsrail düşmanlığını hiç gündemden düşürmedi. "Mekber İsrail, Mekber Amerika" sloganıyla kitleler daima zinde tutuldu. Buna karşın işgalci İsrail kendinin tehdit altında olduğunu iddia ederek silahlanma ve sözde kendini savunma hakkının olduğunun propagandasını yapıp durdu.

Ülkeler arasındaki düşmanlık, İran'ın sokaklarda İsrail'e meydan okuması ve İsrail'in İran'ın nükleer programını varoluşsal tehdit olarak görmesi üzerine patlak verdiği iddia edilen saldırının arkasında sapık ve sapkın Siyonist-Evangelist anlayışının olduğu bilinmelidir. ABD'nin başındaki çılgın, öngörülemeyen ve Epstein çocuk istismarı dosyasında adı geçen Donald Trump ile bebek katili, Siyonist, hırsızlıktan hüküm giymiş Benjamin Netanyahu'nun siyasi ve dini anlayışları birbirine çok yakın olduğundan dolayı böylesi tehlikeli bir savaşı başlattılar.

İlk denemeyi Haziran 2025'te yaptılar. Trump idaresi B-2 bombardıman uçaklarıyla İran'ın nükleer tesisine saldırdı. 12 gün süren savaşta bu ikili yine hukuksuz bir şekilde bağımsız ve egemen olan bir ülkeyi bombaladı. Etkisiz ve güçsüz olan BM kararları veya evrensel hukuk-kuralları bu kan emiciler için işletilemiyor. Rusya, Çin, Arap ülkeleri başta olmak üzere Avrupalı liderlerde ne yapacağı belli olmayan Trump'dan çekindikleri, onu karşılarına almak istemediklerinden kimse bu hukuksuzluğa ses çıkaramıyor. Ekonomisi zayıf olan ülkeler hem BM'de veto hakkı yok hem de kırılgan yapılarıyla İsrail'in soykırımına "dur" diyemiyorlar.

Savaş Nedeniyle Enerji Sıkıntısı Başladı

Rusya savaştan ekonomik çıkar sağladığı için Batı'ya karşı İran'ı açıkça savunmuyor. Çin de benzer bir hesap içinde her zamanki sinsiliğini yapıyor. Ancak medya aracılığıyla her ikisi de İran'a yardım ettiği yalanını yayıyor. Avrupalılar kendi ülkelerindeki iç karışıklığın çıkmasından endişe ediyor. Ortada mertlik yok, tamamen yalan ve algılar üzerine bir ortam oluştu.

İsrail/ABD 28 Şubat'ta başlattığı saldırıda ülkenin dini lideri Ali Hamaney ile onlarca üst düzey komutanı öldürdüler. Böylece rejimin çökeceği ve ülkede kaos çıkacağını zanneden saldırganlar yanıldılar. Lider ölse bile sistemin devam edeceğini bilmeyecek kadar cahil ve kandırılan sözde liderler ne yazık ki dünyanın başına bela olmaya devam ediyor. İran'da aslında İsrailli ve ABD'li yetkilileri öldürdü ama medyayla paylaşılmıyor.

Siyasi olarak etrafındaki tüm ülkelerin iç savaşta olmasını, birbirleriyle savaşmasını ve bu ülkelerde huzurun kalmamasını istiyor. Kendi sapkın inanışına göre sözde "vaat edilen topraklarda" Yahudi hâkimiyetini tesis etmek istiyor. Şimdiki İsrail'in yöneticilerinin geneline yakınının dindar olmadığı, bir kısmının inançsız olduğu bilinmekle birlikte hepsinin terör şebekesi Siyonist ütopyasının birer militanı olduğu da bilinmektedir. Mesih'in gelmesinden ziyade kendi çıkarlarını önde tutuyor ve psikopat kişiliklerinin tezahürü olarak soykırım suçu işliyorlar.

Bebek katili Netanyahu'nun İran hamlesi, kamuoyunun dikkatini kendi yolsuzluğu, bakanlarının aşırı tutumları, Gazze'deki soykırım ve iç ekonomik eşitsizliklerden uzaklaştırdı. Saldırının Siyonist çetelerin baskısı ve iç politik krizden kaçmak için yapıldığı bilinen bir gerçektir. ABD ve İsrail dünyayı yanına çekmek için İran'ın nükleer füze yapmak üzere olduğunu, hatta kendilerini vuracağı yalanını uydurdular. Sahada beklediklerini alamadıkları için bu yalanla, saldırının meşruiyet zeminini oluşturma gayretine girdiklerini görüyoruz.

Bu savaş bölgesel olmaktan çıkarak küresel bir savaş olmaya evrilmeye başladı. Savaşın başlamasıyla petrol fiyatları arttı. İlk 10 günde varil petrolün fiyatı üç haneli rakamlara ulaştı. Birçok ülkenin stokları erimeye başladı. Hürmüz Boğazı'ndan petrol taşıyan tankerlerin vurulması akabinde İran'ın deniz mayını döşediği duyulunca neredeyse petrol akışı durdu. Dünya petrolünün yüzde 20'si buradan sağlanıyor. Savaş nedeniyle Körfez ülkeleri üretimi durdurma kararı aldı. Enerji fiyatlarındaki her artış, ülkelerdeki cari açık üzerinde doğrudan baskı oluşturacağından hem açığın genişlemesine hem de enflasyonun hızlanmasına neden olacak.

Sadece petrol değil, doğalgaz ve gübrenin geçtiği Hürmüz Boğazı'nın geçişlere kapalı tutulması Asya ülkeleriyle birlikte ülkemizi ve dünya ekonomilerini ciddi anlamda etkilendi. Sapık ve boş bir inanış uğruna insanlar mağdur olmaya başladı. Bu gelişme İran'ın beklediği ve öngördüğü bir durumdu. Hem bölge ülkeleri hem de etkilenen ülkeler saldırgan emperyalist İsrail/ABD'ye baskı yaparak savaşın sona ermesi bekleniyor. Bu yazı yazılırken boğazdan geçen petrol sevkiyatı yüzde 90 azaldı. Küresel enerji piyasaları için bu, son derece ciddi bir şok oluşturdu.

Savaş başlamadan önce saldırgan emperyalistlerin hilesiyle İran ekonomisi zaten çökme noktasına getirilmişti. Bundan dolayı halkın büyük bölümü sokaklara çıkarak ciddi protestolar yaptı. Art niyetli ve içerideki ajanların ortaya çıkışıyla normal bir protestodan ziyade, "gezi olayı" gibi rejimi değiştirmeye yönelindiğini gören Tahran yönetimi çok sert ve ölümcül tedbirlerle sokakları temizledi. ABD ve Siyonist rejim isyan bekliyordu, olmadı. Bu kez devrik İran Şah'ın kukla oğlunu sosyal medyadan sahaya sürdüler. İran halkı nezdinde hiçbir ağırlığı olmayan Rıza Pehlevi'nin çağrıları da karşılıksız kaldı. Yıllardan beri beceriksiz idarecilerin yönetemediği İran ekonomisi zaten kötüydü daha da çekinmez hal aldı. Akılsız Trump ve gözünü iktidar hırsı bürümüş Netan-

yahu bu ekonomik çöküşün aynı zamanda halk ayaklanmasının fitilini ateşleyeceğini öngörüyordu. Ancak bekledikleri olmadı.

İsrail Komşu Ülkeleri Savaşa Dâhil Etmek İstiyor

Emperyalistler dünyaya kendi sapkın dini ve işgalci anlayışla baktıklarından herkesi parayla satın alabileceklerini varsayarak büyük hata yaptılar. Masa başında yazılan raporlar sahayı yansıtmıyor. İran halkı, bizim gibi, değerlerine sahip çıkan ve emperyalistlere karşı dik duran ender halklardan biridir. Siyonist bir katıl ile haydut bir ABD'linin telkiniyle sokaklara çıkıp kişiliksiz Pehlevi'yi kendilerine lider yapmazlar. Zaten Şah'ın zulmü yüzünden halk ayaklandı ve Humeyni'nin devrim yapması gerçekleşti. Gelinen noktada yanlış yönetim, mezhepsel taassup nedeniyle halkın bir kısmı rejimden yana son derece mustarip. Ancak bu değişiklik olacaksa emperyalistlerin telkiniyle değil kendi dinamikleriyle olur.

Bebek katili Netanyahu'nun İran hamlesi, kamuoyunun dikkatini kendi yolsuzluğu, bakanlarının aşırı tutumları, Gazze'deki soykırım ve iç ekonomik eşitsizliklerden uzaklaştırdı. Saldırının Siyonist çetelerin baskısı ve iç politik krizden kaçmak için yapıldığı bilinen bir gerçektir. ABD ve İsrail dünyayı yanına çekmek için İran'ın nükleer füze yapmak üzere olduğunu, hatta kendilerini vuracağı yalanını uydurdular. Sahada beklediklerini alamadıkları için bu yalanla, saldırının meşruiyet zeminini oluşturma gayretine girdiklerini görüyoruz.

Hala iç isyan başlatmak ve rejimi içeriden yıkmak amaçlarından vazgeçmediler. Aslında bütün planları iç isyanla rejim değişikliği üzerine yapıldı. Bunun yanında terör yanlısı ve PKK'nın uzantısı olan Kürt gruplarını sahaya sürdüler. Vekil güçlerle birlikte içerideki ajanların başlatacakları isyanla kesin sonuç alacaklarını düşünenler hayal kırıklığına uğradı.

İran rejiminden büyük baskı ve zulüm gören Sünni Beluç Müslümanları bu emperyalistlerin zehirli sözlerine kapıyı kapattı. Silahlı eyleme bulaşmayacaklarını duyurarak tarihin doğru tarafında durduklarını gösterdiler. Ne yazık ki yıllardan beri mayın eşeği gibi kullanılan bazı ayrılıkçı Kürtçü terör örgütleri İsrail/ABD'nin emperyalist amacı için ölmeyi göze alarak İran'la savaşacaklarını açıkladılar. İşin garip tarafı İran yıllarca bu Kürtçü teröristleri Türkiye'ye eylem yapmaları için destekledi. Besledikleri o teröristler şimdi Tahran'a karşı eylem yapma kararı aldı.

NATO üyesi olan ülkemizi savaşın içine sokmaya gayret edenlerin olduğu biliniyor. İran tarafından gelen bazı füzeler ülkemizi veya ülkemizin hava sahasını ihlal etti. Füzeler NATO radarları tarafından tespit edilip düşürüldü. Türkiye'nin sınanması gerçekten aptalca ve beyhude bir girişimdir. Böyle bir girişime verilecek cevabın çok tesirli olacağı muhataplarına anlatıldı. İran, ülkemiz başta olmak üzere Azerbaycan ve GKRK'ne atılan füzelerin İsrail tarafından ateşlendiğini söylüyor. Doğru olabilir. İsrail savaşı bölgeye yayarak kendileri kenara çekilmek istiyor.

Siyonistler ve Evangelistler Neyi Hedefliyor?

İran başlangıçta etraftaki ABD üslerini hedef alacağını duyurmuştu. İran haklı olarak söz konusu ülkelerdeki üslerden atılan füzelerin geldiği yerleri bombalıyor. Bu durum körfez ülkelerine yönelik bir tavır değil. ABD toprağı sayılan yerlere atılan füzeler bazen yönünü değiştirerek yerleşim yerlerine isabet edebiliyor. Bunun engellenmesi için körfez ülkeleri kendi hava sahalarını ve güçleri yetiyorsa ABD

İran'ın nükleer silahı meselesi 1979 devriminden beri gündemdedir. Bunun için devletin büyük bir geliri Rusya'ya aktarıldı. Atom bombasının yapılmasını İran halkının büyük çoğunluğu destekler. Dünyadan gelen tepkileri azaltmak ABD/İsrail saldırısında öldürülen dini lider Ali Hamaney nükleer silahın ahlaki olmadığına dair fetva vererek gelecek tepkileri önlemiş oldu. Petrol ve doğalgaz zengini İran nükleer silahı enerji amaçlı kullanmak istediğini anlatıp dursa da kimseyi inandıramadı. Yıllardan beri Batıyla müzakere masasına oturdular.

üslerini kapatmaları gerekir.

Deli Trump Epstein dosyasıyla tehdit edilerek korkudan bulaştığı bu savaşı NATO'ya havale etmek istiyor. Habis İsrail/ABD koalisyonu Türkiye'nin hedef alınmasıyla otomatik olarak 5.maddenin devreye girmesini istese de ülkemizin vatansever idarecileri bu emperyalist oyunu görüyor ve buna izin vermiyor. Böyle bir senaryo İran için yıkım ve yok oluş olur. Bunu bilen İran temkinli davranmış olsa da ülke içerisindeki ajanlar ve Mehdi'nin gelmesini hızlandırmak isteyen sapık inanıştaki insanların böyle bir kepazeliğe zemin hazırlayacaklarını unutmamak gerekir. Ülke içerisinde Siyonist ve Evangelist düşünceye yakın olanlar bu savaşın bölgeye hatta dünyaya yayılmasını arzu eder.

Ortadoğu'da desteklenen krallıklar ve petrol zengini ülkelerin birleşerek İran'a yönelik savaşmaları teşvik edildi. Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan'ın diplomasi trafiğini devreye sokmasıyla Körfez ülkeleri şimdilik bu oyunun bir parçası olmadı. Ancak içlerinden bazıları özellikle BAE fitne tohumları saçarak İran'la savaş başlatmalarının propagandasını yapıyor. Şer cephesi Körfez ülkelerini devreye sokamayarak bu alanda da kaybetti. Kendi imkânlarıyla rejimi deviremeyeceklerini itiraf etmeye başladılar.

İran'ın nükleer silahı meselesi 1979 devriminden beri gündemdedir. Bunun için devletin büyük bir geliri Rusya'ya aktarıldı. Atom bombasının yapılmasını İran halkının büyük çoğunluğu destekler. Dünyadan gelen tepkileri azaltmak ABD/İsrail saldırısında öldürülen dini lider Ali Hamaney nükleer silahın ahlaki olmadığına dair fetva vererek gelecek tepkileri önlemiş oldu. Petrol ve doğalgaz zengini İran nükleer silahı enerji amaçlı kullanmak istediğini anlatıp dursa da kimseyi inandıramadı. Yıllardan beri Batıyla müzakere masasına oturdular. En son müzakerelere Umman'da devam ediliyordu. Sonunda İran elindeki zenginleştirilmiş uranyumu teslim etmeyi kabul etmesine rağmen masayı dağıtarak saldırıyı başlattılar. Yani Siyonistlerin amacı hiçbir zaman barış olmadı. Onların planları saldırı, ülkeleri bölmek ve bölgeyi istikrarsız hale getirmek olduğunu herkes bilir.

İsrail/ABD İlkokul Öğrencilerini Katletti!

İsrail/ABD'nin başlattığı bu saldırı beşinci nesil savaş olarak değerlendiriliyor. Mayın eşeği gibi içerideki vekil güçler sahaya sürüldü. Siber saldırılar had safhaya çıktı. Yapay zekâ, psikolojik operasyon, basın-yayın ve kamuoyu yönetimi devreye söküldü. Askeri zafer kazanamayacağını anlayan emperyalistler İran'ın iç direncini kırmayı, kendi deyimleriyle düşman devleti dışarıdan değil içeriden çökertmeyi amaçladılar.

Taraflar birbirlerine çok ağır ve binlerce ton bomba atarak galip gelmeye çalışıyor. Siyonist çete ilk günde İran'daki İlkokulu bombalayarak 170 masum yavruyu şehit etti. Şimdiye kadar yaşanan savaşların hiçbirine benzemiyor. Bu başka bir boyutta yeni yetme yöntemlerle yapılıyor.

Öte yandan Lübnan ve İran'daki sivil alanlar hedef alınarak binlerce sivil hayatını kaybetti. Yerleşim yerlerinin bombalanmasıyla yaklaşık 4 milyon insan başka yerlere göç etmek zorunda kaldı. Bunların isyan etmesi isteniyor. Şer koalisyon her yolu deneyerek çatışma; konvansiyonel hava savaşı, ekonomik kuşatma, vekil ağlar, psikolojik operasyonlar ve iç çatışmayı kışkırtma girişimlerini devreye sokuyor. Burada yalnızca beşinci nesil değil, hibrit savaşın da tüm boyutlarıyla ortaya konulduğuna şahit oluyoruz.

Amerikan kuvvetleri arasında yaşanan ölümler, yaralanmalar düşürülen uçaklar, isabet alan savaş gemileri, ülkenin ekonomik kaybının yanında İsrail'i korumak için öldürülenlerin yakınlarının isyanlarına sansür uygulanıyor. Ne hikmetse düşen uçaklar ve öldürülen askerlerin hepsi "dost ateşi" sonucu oluştuğu yalanında ısrar ediyorlar.

İsrail Mescid-i Aksa'ya Saldırırsa Sonu Gelir

Soykırımcı İsrail, Hamas'ın etkisiz hale getirdiği ve verdiği zararın haber yapılmasını yasakladığı için ölenlerin sayısını vermiyordu. İran'ın attığı balistik füzelerle neredeyse yok olma noktasına gelen tesislerin gösterilmesine de kesinlikle müsaade yok, sansür uyguluyor. İran'dan istenilen görüntü alınıp medyaya servis edilirken saldırgan tarafın kayıplarının haber yapılması yasaklandı. Buna rağmen kendilerinin "özgürlükçü-demokrat" olduklarını iddia etmeleri son derece gülünç bulunuyor.

İran geliştirdiği füzelerle İsrail'in hassas askeri tesislerini, Amerikan subaylarının kaldığı otelleri, zayıf savunulan üsleri, askeri toplanma alanları, elmas borsası, rafine ve limanların hedef alınmasıyla her gece sirenlerin çalması sonucunda Yahudilerin sığınaklarda kalması iyice dayanılmaz hal almaya başladı. İsrail'in güvendiği "demir kubbe" efsanesi çöktü. Onlarca kent adeta Gazze gibi harabeye döndü. İran'ın bu tutumu nedeniyle dünyanın birçok yerinde sempati kazanmasına neden oldu. Başka ülkelerden gelen, bir millet olamamış Yahudiler İsrail'den kaçmaya başladı. Ancak İran havalimanlarını vurduğu için bir kısmı deniz yoluyla Kıbrıs Rum kesimine ve Yunanistan'a kaçmaya başladı. Yahudiler gittikleri ülkelerde istenmeyerek kendilerinin "seçkin ırk" olmadıklarının şokunu yaşıyor.

Şu anda çatışmanın global savaşa evrilme ihtimali yok gibi gözükse de ihtimal sıfır değil. Dört kritik eşik var: Hürmüz'ün kalıcı olarak kapatılması, Rusya veya Çin'in doğrudan müdahalesi, Türkiye'nin NATO'nun 5. maddesiyle sürece dâhil edilmesi ve İsrail'in Mescid-i Aksa'ya füze atarak yıkması veya yıkma teşebbüsü. Bu dört eşikten herhangi biri aşılırsa savaşın boyutu değişir. Mescid-i Aksa'ya yönelik bir teşebbüs İsrail'in sonu olur. ABD veya vekil güçleri de onu kurtaramaz!

Bu kirli savaşta ekonomileri petrol rantına dayanan Körfez ülkeleri kendilerini korumaları için ABD'ye trilyonlarca ödeme yapmalarına rağmen İran'ın attığı füzelere mani olmadıklarını gördüler. ABD'nin tek derdinin işgalci rejimi korumak olduğunu gördüler. Ancak ABD bu ballı müşterileri kaybetmek istemez. Hatta bu savaşın maliyetini bile onlara ödetmeye kalkarsa hiç şaşırmam.

Bir Diriliş Marşı Lazım...

Bilal KEMİKLİ

Prof. Dr., Bursa Uludağ Üni. İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Böl., Türk İslam Edebiyatı

12 Mart 2026, Perşembe gününe ait defterimden bir not... İlgilisine.

Bugün İstiklal Marşı'mızın kabul günü. Marşımız, 105 yaşında... Bu satırları odamda yazarken, hayal aynamda marşın yazıldığı o günlere dair anlatıla gelen resimler canlanıyor. Hacı Bayram. Meclis. Ahmet Suphi. Hasan Basri ve daha niceleri. Anadolu'nun yoksul kadınları, yorgun erkekleri ve çaresiz çocukları. Sonra birden Taceddin Dergâhı'nda İslam şairinin sedası yükseliyor. Bu seda, Polatlı'ya kadar gelen düşman birliklerinin top seslerini bastırıyor: *Korkma sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak!*

Bu sedayı duyunca içimde bir ferahlık peyda ediyor. Umudum ziyadeleşiyor. Zafer beliriyor. Bayrağımın gölgesinde huzur buluyorum. Sonra birden âna geliyor, daha geçen hafta okulları bombalanarak öldürülen 177 İranlı çocuk aklıma geliyor... Milli Marşımız gibi bir de gönül coğrafyamızın Diriliş Marşı yazılmalı diyorum. Akan kanın durdurulması, göz yaşının silinmesi ve düşenin ayağa kaldırılması için derlenip toparlanmaya, kendimize gelmeye ihtiyacımız var.

İran'ın coğrafyamızda tarih boyunca açtığı yaralar malumumuz. Daha yakın zamanlarda Suriye'de, Yemen'de ve Lübnan'da "mezhepçi reflekslerle" yaptıklarını unutmadık. Ama onun bu zalim tavrını terbiye edecek olan da ebedi ve ezeli düşmanlarımız değil, biz olmalıyız. O ayrı bir konu... Fakat şimdi resim farklı. Şu anda zalimlerin pençesinde varlık mücadelesi veren İran'a, onların izlediği "mezhepçi politikalardan" ilham alarak mukabelede bulunmak ne kadar doğru olur? Bu hangi vicdana sığar? İslam âlemindeki meseleler "evin içinde" cereyan eden meseleler olarak görülmeli ve oradan yola çıkarak çözümler üretilmeli. Diğer bir ifadeyle hadiselere duygusal zeminde değil, tarihin yüklediği sorumlulukla, akıl ve mantık ekseninde bakmaya mecburuz. Devlet gemisini yürüten siyasilerimizin bu akılla hareket ettiklerini görüyorum, yarına dair umudum artıyor.

Bir kaç gündür çeşitli öğrenci topluluklarıyla iftar ediyorum. Bu gruplardan birisinde yabancı uyruklu konuk öğrencilerimiz de vardı... İftar sofraları buluşma, halleşme ve dertleşme sofraları oluyor. Onlara şunu anlattım:

جریدهٔ رسمیه

استقلال مارشی

61 yaşındayım. 12 yaşımdan bu yana bilinçli, toplumun dertlerini okumaya anlamaya çalışan biri olarak orucumu tutuyorum. Tam 49 Ramazan geçirmişim… Şükürler olsun. Ancak şunu söyleyeyim, hatırladığım kadarıyla bu Ramazanların hemen hepsinde İslam Âlemi'nde mutlaka bir sorun olmuştur. Moro, Patani, Arakan ve Afganistan'da cereyan eden hadiseler… Bitmeyen Kudüs ve Filistin meseleleri. Demir perde ülkelerinde cereyan eden hadiselere bigâneydik. Zaman zaman İsa Yusuf Alptekin'den Doğu Türkistan'a dair haberler alıyorduk. Oralarda acılar bir türlü bitmiyordu. Şimdi hâlâ öyle… Peki, şimdi ne yapmak lazım?

Bu "Ne yapmak lazım?" sorusuna bakıyorum, çoğu kimse Selahaddin-i Eyyûbî beklememekle cevap veriyor. Mehdi'yi, Mesih'i beklemek gibi bir bekleyiş. Mesele beklemek değil, olmaktır. Selahaddin olmaya, Selahaddinler yetiştirmeye gayret etmeliyiz. Biz eğitimciyiz, insan bahçesine sözle tohum atarız. Beklemek, konfordur. Konfor, bir yönüyle kaçış. Mesuliyet yüklenmeli, aldığımız eğitimi önemsemeli, nitelikli insanlar yetiştirmeliyiz. Her alanda, topluma, insanlığa iyilikleri ve güzellikleri gösteren, onlara önderlik eden, keşifler yapan Selahaddinler yetişmeli. Bunun için çalışırsak, gözyaşlarını silecek güce ulaşacağız. O gücü elde ettiğimizde kimse coğrafyamız üzerinde oyunlar oynayamayacaktır. Diriliş budur… Kendimize gelmek!

Bu meyanda bir şeyler söylemeye çalıştım gençlere, ama sözüm ne kadar tesir etti, bilemem. Beni bu şekilde düşünmeye sevk eden Filibeli Ahmet Hilmi olmuştur. Filibeli'de yıllar önce, henüz lisans öğrencisiyken okuduğum *Senusiler* isimli kitabı olmuştur. Orada bir yerde, İskenderiye'ye gelen İngiliz bandıralı gemilerden söz eder. Bu gemilerden tüccarların ve arkeolojik çalışmalar yapan bilim adamlarının indiğini ve İskenderiye'den Kahire'ye doğru bütün bir Afrika'ya yayıldıklarını, özellikle Filistin topraklarına yerleştiklerini kaydeder. Kitap esasen Senûsileri konu edinir, ama satır aralarında böyle önemli notlar da içerir. Diyor ki, bu gelen tüccarlar ve âlimler görebildiğim kadarıyla genellikle Yahudi'dir. Yahudiler asırlardır Mehdi'yi beklediler. Mehdi gelecek, vaat edilen topraklarda Musa'nın geleneğini yeniden canlandıracak. Bu bekleme asırlardır sürdü, bir türlü hayal edilen şey olmadı. Onlar şimdi para ve bilgiye dayalı çağdaş mehdiyi buldular. Öyle sanıyorum ki, amaçlarına kavuşacaklar.

Filibeli, sufi, filozof, tarihçi ve mütefekkir… Sağlam bir analiz yapıyor. Kitap, 1909'da yayımlanmış. Malum, bir otuz yıl kadar sonra sadece Afrika'nın değil, bütün bir coğrafyamızın "çıban"ı olacak o malum devleti kurdular. Biz ise, 17. asırdan bu yana bir konforun anaforuna kapıldık gidiyoruz. Gerçek güç bilgide, kültürde, sanatta saklı; ama onu bir türlü bulup ortaya çıkaramıyoruz. O bakımdan Selahaddinler, sadece cenk meydanında değil, kütüphanede, laboratuvarda, stüdyoda, fabrikada, ticarethanede… Bütün bir hayatta Selahaddinlere ihtiyaç var.

İstiklal Marşımızın şairine, şehitlerimize rahmet olsun… Ramazan diriliş mevsimidir, daima diri kalalım.

İslam âlemindeki meseleler "evin içinde" cereyan eden meseleler olarak görülmeli ve oradan yola çıkarak çözümler üretilmeli. Diğer bir ifadeyle hadiselere duygusal zeminde değil, tarihin yüklediği sorumlulukla, akıl ve mantık ekseninde bakmaya mecburuz. Devlet gemisini yürüten siyasilerimizin bu akılla hareket ettiklerini görüyorum, yarına dair umudum artıyor.

İbrahim Özcoşar ile Kudüs ve Filistin Dersleri Üzerine

İNSİCAM

S: Kıymetli hocam öncelikle editörlüğünü yaptığınız "Kudüs ve Filistin Dersleri" (Mardin Artuklu Üniversitesi, 2025) kitabı için teşekkür ederim. Evvela şunu sormak istiyorum: Sizin ve rektörlüğünü yaptığınız Mardin Artuklu Üniversitesi'nin Filistin ve Kudüs hassasiyetini kamuoyu biliyor, takip ediyor. Kişisel ve kurumsal olarak Filistin ve Kudüs konusunda neler yapıyorsunuz? Buradan başlayalım isterseniz.

Prof. Dr. İbrahim Özcoşar Mardin Artuklu Üniversitesi rektörüdür.

1975 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Diyarbakır'da tamamladı. 1998 yılında Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldu. 2000 yılında Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Yüksek Lisans derecesi aldı. 2000 yılında Dicle Üniversitesinde öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. 2006 yılında Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "19. Yüzyılda Mardin Süryanileri" adlı teziyle Doktor unvanı aldı. 2010 yılında Doçent, 2015 yılında Profesör oldu. 2015 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi Rektör yardımcılığı ve Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanlığı yaptı. Birçok bilimsel kitabı ve uluslararası dergide makalesi olan İbrahim Özcoşar, başta Kadim Akademi ve Beytülmakdis Çalışmaları Vakfı olmak üzere birçok sivil toplum kuruluşunun kurulmasında aktif rol aldı. 2019 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi rektörlüğüne atanan İbrahim Özcoşar görevine devam etmektedir. Çalışma Alanları; Süryaniler, Osmanlı Tarihi, Şehir Tarihi.

Kudüs ve Filistin davasını hiçbir zaman dönemsel ya da tepkisel bir gündem olarak görmediğimizi belirterek başlayayım. Filistin ve Kudüs bizim için sadece dış politikayla ya da güncel gelişmelerle ilgili bir başlık değil; üniversitenin kimliğiyle, vicdanıyla ve tarihsel sorumluluğuyla doğrudan ilgili bir mesele. Bu yüzden yaklaşımımız da anlık reflekslerden ziyade sürekliliği olan, kurumsallaşmış bir hassasiyete dayanıyor.

Kurumsal olarak baktığınızda, çalışmalarımızı Kudüs ve Filistin Araştırma ve Uygulama Merkezimiz koordine ediyor ama aslında iş sadece bir merkezin yürüttüğü faaliyetlerle sınırlı değil; üniversitenin neredeyse bütün birimleri bir şekilde bu sürece katkı sunuyor. Lisans düzeyinde açtığımız Kudüs ve Filistin dersleri var, lisansüstünde Türkçe ve Arapça yüksek lisans ve doktora programlarımız var. Her yıl düzenli olarak gerçekleştirdiğimiz "Akademi ve Siyonizm Sempozyumu","Siyonizme Karşı Uluslararası Cesaret Ödülleri Programı", hazırladığımız raporlar, paneller ve akademik yayınlar bu çabanın parçaları. Yani Kudüs ve Filistin davasını sadece duygusal bir dayanışma alanı olarak değil, aynı zamanda bilimsel ve entelektüel bir sorumluluk alanı olarak görüyoruz.

Ben özellikle Gazze Şüheda Defteri Projesi'ni çok önemsiyorum. Çünkü bu proje akademik üretimle toplumsal hafızayı buluşturuyor. Gazze'de yaşanan insani ve tarihsel kırılmaları belgelemeye, kayıt altına almaya çalışıyoruz. Bu, hem bir vicdan borcu hem de bilimsel bir sorumluluk. Akademisyenlerimiz ve öğrencilerimiz birlikte çalışıyor; dolayı-

sıyla bu proje aslında üniversite olarak ortaya koyduğumuz duruşun somut bir özeti gibi.

Bir de şunu özellikle söylemek isterim: Biz bu hassasiyetin sadece söylem düzeyinde kalmasını istemiyoruz. "**Gazze'ye Duyarlı Kampüs**" ifadesini bu yüzden kullanıyoruz. Yani mesele sadece birkaç etkinlik yapmak değil; kampüsün tamamında kurumsal bir bilinç oluşturmak. Öğrencinin, hocanın, idari personelin aynı vicdani zeminde buluştuğu antisiyonist bir atmosfer inşa etmeye çalışıyoruz.

Sanıyorum son yıllarda Kudüs ve Filistin denildiğinde akademi bağlamında akla gelen ilk kurumlardan biri olmamız da bu sürekliliğin ve samimi gayretin bir sonucu. Bizim derdimiz sembolik bir duruş değil; sahici, sürdürülebilir ve ahlaki temeli olan bir duruşu kalıcı hale getirmek.

S: Çok değerli eser çıkardınız. Böyle bir kitap düşüncesi nasıl çıktı ortaya? Kitabın muhtevasının, yazarlarının, görsellerinin belirlenmesi, seçimi hakkında bilgi verir misiniz? "Kudüs ve Filistin Dersleri" kitabına kimler katkı verdi? Bunu neye göre tayin ettiniz?

Kitabın ortaya çıkışı biraz sahadaki gerçeklikle akademide hissettiğimiz eksikliğin kesiştiği bir noktada oldu. Uzun yıllardır Kudüs ve Filistin üzerine dersler veriyoruz. Derslerde hep aynı sorunla karşılaşıyorduk: Öğrencilerimizin başvurabileceği, meseleyi parça parça değil bütünlüklü ele alan, disiplinler arası bir çerçeve sunan, Türkçe ve sistematik bir temel ders kitabı yoktu.

Mevcut çalışmaların çoğu ya çok dar bir döneme odaklanıyor ya da güncel siyasi gelişmeler etrafında şekilleniyordu. Oysa Kudüs ve Filistin davası sadece bugünün değil; çok uzun bir tarihsel arka planın, hafızanın ve birikimin konusu. Bu arka plan olmadan sağlıklı bir kavrayış mümkün değil. Derslerde sürekli "**parça parça bilgi**" ile yetinmek zorunda kalmak bizi ciddi anlamda rahatsız ediyordu. Dolayısıyla bu kitap biraz da bu dağınıklığı giderme ihtiyacından doğdu.

Ama şunu özellikle söylemek isterim: Biz bu çalışmayı klasik anlamda bir "**ders kitabı**" olsun diye yapmadık. Evet, lisans ve lisansüstü düzeyde okutulabilecek bir metin olsun istedik; fakat aynı zamanda bundan daha fazlasını hedefledik. Bu kitap sadece bilgi aktaran bir metin değil, aslında kolektif bir vicdanın ve duruşun ifadesi. Bir bakıma ortak bir entelektüel ve ahlaki sorumluluğun ürünü. Yani salt öğretici değil, aynı zamanda bir "**tanıklık**" ve "**eylem çağrısı**".

Muhtevanın belirlenmesinde özellikle disiplinler arası (belki de disiplinler ötesi) bir yapı

Ben özellikle Gazze Şüheda Defteri Projesi'ni çok önemsiyorum. Çünkü bu proje akademik üretimle toplumsal hafızayı buluşturuyor. Gazze'de yaşanan insani ve tarihsel kırılmaları belgelemeye, kayıt altına almaya çalışıyoruz. Bu, hem bir vicdan borcu hem de bilimsel bir sorumluluk. Akademisyenlerimiz ve öğrencilerimiz birlikte çalışıyor; dolayısıyla bu proje aslında üniversite olarak ortaya koyduğumuz duruşun somut bir özeti gibi.

kurmaya çalıştık. Tarih, siyaset bilimi, sosyoloji, hukuk, uluslararası ilişkiler, kültür çalışmaları... Çünkü Kudüs ve Filistin davasını, siyonizm sorununu tek bir disiplinle anlamak ve anlatmak mümkün değil. Görselleri de bu bütünlüğü destekleyecek, hafızayı canlı tutacak ve metnin duygusal/insani boyutunu güçlendirecek şekilde seçmeye özen gösterdik. Sadece teorik bir anlatı değil, aynı zamanda bir hafıza çalışması olsun istedik.

Biz kitabın muhatabını daha geniş düşündük. Üniversite öğrencileri, lisansüstü araştırmacılar, akademisyenler, konuya ilgi duyan entelektüeller ve Filistin meselesini daha derinlikli biçimde anlamak isteyen herkes bu kitabın doğal okuru.

Yazar kadrosu konusunda da temel ölçütümüz buydu. Öncelikle alanında yetkin, akademik birikimi güçlü isimlerle çalışmak istedik. Ama bunun yanında sadece akademik yeterlilik de bizim için tek başına yeterli değildi. Bu davayla sahici bir bağ kurmuş, entelektüel olarak olduğu kadar vicdani olarak da sorumluluk hisseden isimlerle yürümeyi tercih ettik. Çünkü bu kitap, masa başında üretilmiş teknik bir metin değil; aynı zamanda bir duruşun, bir itirazın ve bir dayanışmanın ürünü.

Dolayısıyla katkı veren herkes aslında aynı ortak zeminde buluştu: Kudüs ve Filistin davasını sadece bir araştırma konusu değil, tarihsel ve ahlaki bir sorumluluk alanı olarak görmek. Kitabın ruhunu belirleyen şey de tam olarak bu oldu.

S: Değerli hocam, kitabın formatı nedir, muhatabı ve hedef kitlesi kimlerdir? "Kudüs ve Filistin Dersleri", bir ders kitabı mıdır? Yoksa herkese hitap eden bir eser midir? Burada "Ön Söz-Ön Eylem"deki şu ifadenizi de (syf. IV) hatırlatmak isterim: "... elinizdeki kitap, Gazze soykırımı başladığı andan itibaren insanlık adına umut verici bir tutum sergileyen üniversite öğrencilerinin Kudüs ve Filistin davasına olan bağlılıklarına teorik ve eylemsel bir derinlik kazandırmayı amaçlamaktadır."

Aslında biraz önce de değindiğim gibi, "**Kudüs ve Filistin Dersleri**"ni klasik anlamda bir ders kitabı olarak tasarlamadık. Uzun süredir böyle bir ders kitabı hazırlama fikrimiz vardı; çünkü üniversitelerde bu alanda okutulabilecek, sistematik ve bütünlüklü bir temel metin ihtiyacını yakından görüyorduk. Fakat özellikle Gazze'de yaşanan soykırım süreci, konuyu bizim için çok daha farklı ve acil bir boyuta taşıdı.

Bu süreçte açıkçası akademi dünyasındaki sessizlik, korku atmosferi ve çeşitli baskılar bizi ayrıca düşündürdü. Tam da böyle bir dönemde, sadece teorik bilgi sunan bir metnin yeterli olmayacağını hissettik. Dolayısıyla kitabı hazırlarken ders kitabı formatını esas aldık ama bilinçli bir şekilde bunun sınırlarını da aştık.

Bölümleri üniversitelerde lisans ve lisansüstü düzeyde yürütülen derslerin müfredat mantığına uygun biçimde kurguladık. Kavramsal çerçeve, tarihsel arka plan ve güncel tartışmaları akademik bir disiplin içinde, sistemli bir bütünlükle ele almaya çalıştık. Bu yönüyle bakıldığında elbette derslerde rahatlıkla kullanılabilecek bir ders kitabı niteliği taşıyor.

Ama mesele sadece sınıfla sınırlı değil. Biz kitabın muhatabını daha geniş düşündük. Üniversite öğrencileri, lisansüstü araştırmacılar, akademisyenler, konuya

ilgi duyan entelektüeller ve Filistin meselesini daha derinlikli biçimde anlamak isteyen herkes bu kitabın doğal okuru. O yüzden dili akademik ama aynı zamanda erişilebilir tutmaya özellikle gayret ettik. Yani hem bilimsel hem de okur dostu bir metin olsun istedik.

"**Ön Söz – Ön Eylem**"de vurguladığımız husus da tam olarak bu. Kitap yalnızca bilgi aktaran bir metin olmasın; aynı zamanda bilinç oluşturan, sorumluluk duygusu geliştiren ve düşünsel bir derinlik kazandıran bir işlev üstlensin istedik. Özellikle Gazze soykırımı sürecinde üniversite gençliğinin ortaya koyduğu ahlaki ve vicdani duruşu çok kıymetli buluyoruz. Bu eserin, o duyarlılığa teorik ve eylemsel bir zemin kazandırmasını arzuladık.

Dolayısıyla kısaca şunu söyleyebilirim: Bu çalışma hem bir ders kitabı hem de onun ötesinde bir başvuru eseri. Teoriyle pratiği, akademik bilgiyle vicdani sorumluluğu buluşturan bir metin olmasını hedefledik. Kitabın ruhu da zaten bu ikisini birlikte düşünmekten doğuyor.

S: İlk bakışta "Kudüs ve Filistin Dersleri", akademik bir görüntü arz ediyor. Malum akademik çalışmalar zor okunuyor. Gerçi siz kitabı konuların rahatça okunması için değişik yazılar, şiirler, görsel malzemeler kullanmışsınız. Bu durum kitap için dezavantaj olabilir mi? Ne dersiniz?

Sorunuz çok yerinde. İlk bakışta "**Kudüs ve Filistin Dersleri**" gerçekten de akademik bir kitap izlenimi veriyor. Nitekim bu çalışma, Mardin Artuklu Üniversitesi bünyesinde yürütülen ders ve araştırma tecrübesinin bir ürünü olduğu için doğal olarak akademik bir omurgaya sahip. Fakat açıkçası biz en başından beri şunu düşündük: Eğer bilgi yalnızca akademik bir çevrenin anlayabildiği kapalı bir dil içinde kalıyorsa, toplumsal bir karşılık üretmesi zorlaşıyor.

Akademik metinlerin zor okunmasının temel sebebi çoğu zaman tekdüze ve soyut bir anlatı dili. Biz bu tuzağa düşmek istemedik. O yüzden kitapta sadece kuramsal ve yoğun metinler değil; denemeler, farklı türde yazılar, şiirler ve görsel malzemeler de kullandık. Bu bir "**hafifletme**" çabası değil aslında. Tam tersine, okurla daha sahici bir bağ kurma çabası.

Çünkü Kudüs ve Filistin davası sadece zihinsel bir tartışma konusu değil; aynı zamanda hafızayla, vicdanla ve insani tecrübeyle ilgili bir mesele. Sadece kavramlarla anlatıldığında eksik kalıyor. Biz istedik ki metin hem düşündürsün hem hissettirsin. Yani yalnızca akla değil, kalbe de dokunsun.

Bu yüzden edebî ve görsel unsurları bir süs ya da dikkat dağıtıcı bir ek olarak değil, konunun çok boyutluluğunu tamamlayan parçalar olarak kurguladık. Bence bu yaklaşım kitabı zayıflatmadı; tam tersine daha okunabilir ve daha etkili hale getirdi.

Kısacası ben bunu bir dezavantaj değil, bilinçli bir pedagojik tercih olarak görüyorum. Akademik ciddiyeti koruyan ama okurla arasına mesafe koymayan bir dil kurmaya çalıştık. Özellikle öğrenciler için daha erişilebilir, daha canlı ve daha kalıcı bir öğrenme zemini oluştuğunu düşünüyorum.

S: Bildiğim kadarıyla dünyada bu formatta, bu muhtevada, bu nitelikte bir eser yok. Örneği olmayan bir kitabı yazmanın zorlukları olmuştur herhalde? Bunlardan bahsedebilir misiniz? Bir de kitabı yazma düşüncesinin oluşmasıyla matbaadan çıkışı ne kadar sürdü? Bur süreçte neler yaşandı?

Söylediğiniz gibi, "**Kudüs ve Filistin Dersleri**" hem formatı hem muhtevası itibariyle literatürde doğrudan bir örneği olan bir çalışma değildi. Bu yönüyle bizim için hem heyecan verici hem de zorlayıcı bir süreç oldu. Çünkü önümüzde "*şöyle yapılmış bir model var, biz de benzerini yapalım*" diyebileceğimiz bir çerçeve yoktu. Her şeyi adım adım, tartışarak ve deneyerek inşa etmek durumunda kaldık.

En büyük zorluk da sanırım bu dengeyi kurmaktı: Bir yandan akademik derinliği koruyacaksınız, diğer yandan metin dar bir uzman çevresine hitap eden kapalı bir dile hapsolmayacak. Teoriyle güncel gerçekliği, bilim-

Bu yüzden eseri tamamlanmış bir sonuç gibi değil, bir başlangıç olarak görüyoruz. Okundukça çoğalsın, tartışıldıkça derinleşsin, yeni çalışmalara kapı aralasın istiyoruz. Eğer gençlerde ve okurlarda kalıcı bir tarih bilinci, sağlam bir kavramsal zemin ve adil bir duruş inşa etmeye küçük de olsa katkı sağlayabilirse, kendimizi bahtiyar hissederiz. Temennimiz, Kudüs ve Filistin'in sadece hatırlanan bir mesele değil, sorumluluğu paylaşılan canlı bir dava olarak kalması.

sel mesafeyle vicdani sorumluluğu aynı zeminde buluşturmak kolay değil. Sürekli "*fazla mı akademik oldu, fazla mı sadeleşti?*" diye kendimizi sorguladığımız bir süreç yaşadık.

Bir de işin disiplinlerarası boyutu var. Tarih, siyaset bilimi, hukuk, sosyoloji, kültür çalışmaları... Bu kadar farklı alanı tek bir düşünsel omurga etrafında toplamak ciddi bir editoryal emek gerektirdi. Parçalı ve dağınık bir kitap çıkmasını istemedik. Her bölüm kendi başına güçlü olsun ama aynı zamanda bütünün parçası gibi konuşsun istedik. Açıkçası en çok vakti alan şey de bu bütünlüğü sağlamak oldu.

Tabii bütün bunlar Gazze'de çok ağır bir insani yıkımın yaşandığı bir dönemde gerçekleşti. Yani biz kitabı masa başında, steril bir ortamda yazmadık; tarihin tam içinden geçerek yazdık. Bu da ister istemez insanı hem duygusal hem zihinsel olarak zorluyor. Akademik soğukkanlılığı korumaya çalışırken vicdanınızı da devre dışı bırakamıyorsunuz. Bu hassas dengeyi gözetmek gerçekten kolay değildi.

Zamanlamaya gelirsek; kitabın fikri aslında daha eskiydi ama somut olarak yazım ve editöryal süreç yaklaşık bir yıl süren yoğun ve kesintisiz bir çalışmayla tamamlandı. Bölümlerin çerçevesini defalarca gözden geçirdik, yazarlarla sürekli istişare ettik, metinleri güncel gelişmelere göre yeniden düzenledik. Dil birliğini sağlamak, kavramsal tutarlılığı korumak, görsel ve edebî unsurları metinle uyumlu hale getirmek derken gerçekten kolektif bir emek ortaya çıktı.

Sonuçta şuna inanıyorum: Bu kitap sadece bir yayın değil. Bir bakıma Mardin Artuklu Üniversitesi'nin akademik ve ahlaki sorumluluk anlayışının somut bir ürünü. Yani tek tek bölümlerden ziyade ortak bir vicdanın ve ortak bir çabanın eseri. Belki de kitabın en kıymetli tarafı tam olarak bu.

S: Kitapta Filistin meselesiyle ilgili ve kendilerini Filistin davasına adamış şahsiyetlere (Arthur James Balfour'dan Abdullah Galib Bergusi'ye kadar) yer vermişsiniz. Bununla neyi amaçladınız? Bu konuda bilgi verebilir misiniz?

Bu tercih tamamen bilinçliydi. Çünkü biz Filistin davasının yalnızca tek taraflı, sadece mağduriyet ya da sadece direniş eksenli bir anlatıyla sağlıklı biçimde anlaşılabileceğini düşünmüyoruz. Bu mesele çok katmanlı bir tarihsel süreç; hem direnenleri hem de bu trajediyi üreten siyasi ve sömürgeci aktörleri birlikte görmeden bütünü kavramak mümkün değil.

Bu yüzden kitapta, bir tarafta **Arthur James Balfour** gibi süreci şekillendiren, sömürgeci kararların mimarı olan figürlere; diğer tarafta ise **Şeyh Ahmet Yasin gibi**, **Abdullah Galib Bergusi** gibi hayatını Filistin davasına adamış isimlere yer verdik. Yani aslında aynı tarihsel hikâyenin iki zıt kutbunu birlikte okuma imkânı sunmak istedik.

Çünkü sadece direnişi anlatırsanız arka plandaki yapısal ve siyasal mekanizmalar görünmez kalıyor; sadece mağduriyeti anlatırsanız da bu süreci kimlerin, hangi zihniyetle ve hangi kararlarla inşa ettiği belirsizleşiyor. Oysa biz öğrencinin ve okurun meseleyi kişiler üzerinden

değil; yapılar, zihniyetler ve tarihsel süreklilikler üzerinden okuyabilmesini hedefledik.

Bir de işin pedagojik tarafı var. Açık konuşmak gerekirse soyut kavramlar öğrenciler için bazen havada kalabiliyor. "Siyonizm", "sömürgecilik", "manda rejimi", "direniş/cihad", "işgal" gibi kavramlar, somut hayat hikâyeleriyle birleştiğinde çok daha anlaşılır ve kalıcı hale geliyor. Şahsiyetler üzerinden ilerlemek, tarihi ete kemiğe büründürmek gibi bir şey. Okur o zaman meseleyi sadece bilgi olarak değil, bir insanlık hikâyesi olarak da kavrıyor.

Dolayısıyla burada amacımız sadece biyografik bilgi vermek değildi. Siyonist-antsiyonist, emperyalizm–antiemperyalizm, soykırım-direniş gibi temel karşıtlıkları aynı çerçevede göstererek okurun hem tarihsel bilincini hem de ahlaki muhakemesini derinleştirmek istedik.

Kısacası, bu yaklaşım kitabın genel felsefesiyle de uyumlu: Sadece "ne oldu?"yu anlatan bir metin değil; "nasıl oldu, kim yaptı ve biz bugün bunu nasıl anlamlandırmalıyız?" sorularını birlikte düşündüren bir çalışma olsun istedik.

S: Son olarak şunu sormak istiyorum: "Kudüs ve Filistin Dersleri"ni Arapça, İngilizce gibi dillerde yayınlama niyetiniz var mı?

Evet, bu konuda oldukça net ve bilinçli bir irademiz var. "**Kudüs ve Filistin Dersleri"**ni en başından beri yalnızca Türkçe okura hitap eden yerel bir çalışma olarak düşünmedik. Tam tersine, daha tasarım aşamasından itibaren uluslararası akademik dolaşıma girebilecek, farklı coğrafyalardaki öğrenci ve araştırmacılara da ulaşabilecek bir eser olsun istedik.

Çünkü konuştuğumuz mesele sadece Türkiye'nin değil, küresel ölçekte akademinin ve insanlığın ortak meselesi. Dolayısıyla kitabın tek bir dilde kalması bize eksik gelirdi. Bu nedenle Arapça ve İngilizce baskılar için somut adımlar attık. Çeviri ve editoryal çalışmalar belli bir aşamaya geldi; inşallah en kısa sürede her iki edisyonu da yayınlamayı hedefliyoruz.

Özellikle Arapça baskıyı çok önemsiyoruz. Filistin meselesinin doğrudan muhatabı olan coğrafyayla aynı dil üzerinden konuşabilmek bizim için hem akademik hem de ahlaki bir sorumluluk. İngilizce ise kitabın uluslararası akademik çevrelerde tartışılabilmesi, referans verilebilmesi ve daha geniş bir literatüre dâhil olabilmesi açısından önemli.

Bununla da sınırlı kalmayabiliriz. Kendi aramızda, acaba daha sadeleştirilmiş bir ortaöğretim formatı da hazırlanabilir mi diye istişareler yapıyoruz. Çünkü bu bilincin sadece üniversiteyle sınırlı kalmaması gerektiğini düşünüyoruz.

Kısacası hedefimiz şu: Bu kitap yalnızca Mardin Artuklu Üniversitesi'nin ürettiği bir akademik metin olarak kalmasın; farklı dillerde, farklı toplumlarda karşılık bulan ortak bir hafıza ve bilinç çalışmasına dönüşsün. Eğer bunu başarabilirsek, kitabın asıl amacına ulaşmış olacağını düşünüyorum.

S: Muhterem hocam "Kudüs ve Filistin Dersleri" kitabının hayırlı ve bereketli olmasını niyaz eder, tekrar teşekkür ederim. Rabbim, başta siz olmak üzere esere emek veren, destekte bulunan herkesten razı olsun. Eklemek istediğiniz bir şey varsa buyurunuz efendim.

Allah razı olsun, bu güzel ve içten temennileriniz için gerçekten gönülden teşekkür ederim. Böyle dualar ve iyi dilekler, açıkçası bizim için kitabın alacağı en kıymetli karşılık. Çünkü yaptığımız işi sadece akademik bir faaliyet olarak değil, aynı zamanda bir sorumluluk ve emanet olarak görüyoruz.

Son olarak şunu özellikle ifade etmek isterim: *"Kudüs ve Filistin Dersleri"* bizim nazarımızda sadece yazılmış ve raflara konmuş bir kitap değil. Bir bakıma üniversitenin, akademinin ve ilim insanlarının Kudüs ve Filistin davası karşısında nerede durması gerektiğine dair bir şahitlik metni. Yani bilgiyle vicdanı, akademiyle adaleti, eğitimle sorumluluğu birbirinden ayırmadan düşünme çabasının ürünü.

Bu yüzden eseri tamamlanmış bir sonuç gibi değil, bir başlangıç olarak görüyoruz. Okundukça çoğalsın, tartışıldıkça derinleşsin, yeni çalışmalara kapı aralasın istiyoruz. Eğer gençlerde ve okurlarda kalıcı bir tarih bilinci, sağlam bir kavramsal zemin ve adil bir duruş inşa etmeye küçük de olsa katkı sağlayabilirse, kendimizi bahtiyar hissederiz.

Temennimiz, Kudüs ve Filistin'in sadece hatırlanan bir mesele değil, sorumluluğu paylaşılan canlı bir dava olarak kalması. Bu süreçte emeği geçen bütün hocalarımıza ve destek veren herkese ben de bir kez daha şükranlarımı sunuyorum.

Tekrar teşekkür ederim, sağolun.

Cemil Meriç ve Hint Dünyasının Keşfi

Fatih TOKTAŞ

Prof. Dr.
DEÜ İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Cemil Meriç'in Hint kültürü üzerinden doğu dünyasını keşfetme yolculuğunu sunan ilk telif eseri, **Hint Edebiyatı** başlığıyla 1964 yılında okurun karşısına çıkmıştır. Düşünürümüzün oğlu Mahmut Ali Meriç, bu eserin daha anlaşılır olması amacıyla metnin yeniden düzenlemiştir. Bu Yeni dipnotların eklendiği, ilk baskıdaki bazı konuların yer değiştirdiği bu düzenleme **Bir Dünyanın Eşiğinde** başlığıyla 1994 yılından itibaren yayınlanmaya başlanmıştır. Cemil Meriç, Türk düşünce hayatında kendini düşünmeye ve düşündüklerini topluma sunmaya adayan özgün bir aydındır. Medeniyeti, Avrupa medeniyeti olarak algılayan Türk kültür dünyasının sığlığından muzdarip bir aydın olarak Hint üzerinden Doğu'yu tanımak istemiş ve bu uğurda harcadığı emeğin karşılığı olarak **Bir Dünyanın Eşiğinde** kitabı ortaya çıkmıştır. Bu kitap, Türk düşünce dünyasını Batı'nın sığ rasyonalizmine tutsak olmaktan çıkarmak adına Doğu'nun derin metafizik ormanlarına uzanan bir yolculuğun edebi-felsefi anlatımıdır. Nitekim Meriç, sürekli bir Batı mukayesesi ile Hindistan'ı alımlamış; birtakım benzetmelerle bu iki dünyanın farklılığını vurgulamak istemiştir. Onun dünyasında Batı'yı Olympos ve Doğu'yu Himalaya temsil etmektir.

Meriç'e göre Olympos, sadece kendini görmeyi odaklanan Batı'nın simgesidir. Dünyanın çatısı olan Himalaya ise her düşünceyi ve yaklaşımı kendi içinde taşımaktan kaçınmamış ve böylece özgürlüğün vatanı olmuştur. Onun gözünde Hindistan; güzele, sonsuza ve hoşgörüye bir çağrıdır ve bu nedenle ikinci vatanı olarak görmüştür. Çünkü bu coğrafya, insanoğlunun elli asırlık hayat ve ruh tecrübesini mayalandıran bir medeniyetin beşiğidir. Bu engin hoşgörüsü nedeniyle Hint, özgeci ve irfani düşüncenin merkezidir. Bu farklılığın temelinde ise bu iki dünyayı, iki farklı insanın kurmuş olmasıdır.

Batı, Promete Hindistan ise Rişiler ile sembolize edilen dünyadır.

Batı'nın insanı, Homo Faber'dir: Yıldırımı ışığa çeviren, maddeye hükmetmenin peşinde koşarken kendisi de maddeleşen bir devdir. Bu nedenle çağdaş Batı insanı, kökleri kopmuş bir ağaç gibi hem kendine hem tabiata yabancıdır. Kendi içinde Engizisyon uygulamaları ve kendi dışında sömürgecilik Batı medeniyetinin kanlı meyveleridir. Meriç'e göre Avrupa'nın aile, parti, sınıf kavramsallaştırmaları, bilimsellik şemsiyesine büründürülmek suretiyle bireysel bencilliğini ve toplumsal egoizminin üstünü örtmektedir. Bu nedenle batı; kaba ve yapmacıktır. Oysa gerçek marifet, hem dünyayı hem de ulusları köleleştirmek değil, doğayla ve insanlıkla kaynaşmak ve hayatın her cilvesine saygı göstermektir. Nitekim Meriç, Doğu'da hayatın her tecellisine saygı göstermeyi, önyargıların pençesine düşmemeyi ve özgeciliği öğretir.

Meriç'in Batı ile Doğu karşılaştırmasının, bizler için göz önünde bulundurulması gereken üç önemli sorunu bulunmaktadır. Bilgisel sorun olarak nitelendirebileceğimiz ilk sorun; Meriç'in Doğu'ya dair bilgilerini Batılı kaynaklardan okumuş olmasıdır. Esasen tek bir Batı'nın olmaması, Doğu'nun Batı üzerinden öğrenilmesi problemini bir ölçüde hafifletebilir. Nitekim Meriç, materyalist Batı içinde, 18 ve 19 yüzyıllarda özellikle Alman idealistler örneğinde Doğu'dan beslenen yeni bir Batı'dan söz etmekte ve hatta aşırı bir değerlendirme yapmaktadır. Sömürgeci Batı'nın, sömürülen Doğu medeniyetinin seçkin eserlerini Batı dillerine çevirdikçe Batı, en azından bir kısmı ikinci bir Rönesans yaşamıştır. Alman idealistleri örneğinde olduğu gibi materyalist Batı'nın içinden maneviyatı ve özgeciliği öğrenen yeni ve bir başka Batı daha ortaya çıkmıştır.

Doğu'nun seçkin eserlerinin Batı dillerine çevrilmesi ve Doğu'dan beslenen yeni bir Batı'nın ortaya çıkmış olması gerekçesiyle Meriç'in, Doğu'yu Batı'dan öğrenmesinin çok büyük bir sorun teşkil etmeyeceği söylenebilirse de sorun bütünüyle ortadan kalkmış değildir. Doğu'nun Batı dolayımıyla öğrenilmesi sağlıklı ve yetkin bir inceleme olarak görülemez. Ne var ki Türkiye'nin o dönemlerdeki kültürel yapısı; Hint ve Çin'e dair Türkçe literatürün yetersizliği Meriç'in Doğu incelemesini Batılı yazarlar ve Batı dilleri üzerinden öğrenmek zorunda kalmasını makul biçimde açıklayabilir. Cemil Meriç'in **Bir Dünyanın Eşiğinde**'nin daha temelli iki sorunu ise ideolojik bir tercihe dayanması ve bu tercihin meydana getirdiği aşırılıktır.

Meriç için Doğu, materyalist Batı'nın iflas eden bir medeniyet olduğunu ve Türkler için örnek model olarak alınamayacağını

Meriç'e göre Avrupa'nın aile, parti, sınıf kavramsallaştırmaları, bilimsellik şemsiyesine büründürülmek suretiyle bireysel bencilliğini ve toplumsal egoizminin üstünü örtmektedir. Bu nedenle batı; kaba ve yapmacıktır.

Meriç'in Batı karşısında Türk aydınının nefesleneceği bir alan sunmak adına Doğu'yu önerirken, Doğu'nun kötü hasletlerini görmezlikten gelmesi, ancak dönemin Türkiye'sinin şartları ile açıklanabilir. Türk aydınının Batı karşısında dili ve gönlü öylesine tutulmuştur ki bu yıkıcı büyüden kurtulmak için Meriç, sanki hayalinde kurduğu bir Doğu'yu kurtuluş reçetesi olarak sunmuştur.

gösteren bir kanıt mesabesindedir. Bu nedenle Meriç'in kaleminde Batı, haklı-haksız her türlü eleştirinin hedefi olurken Doğu, Türk aydının besleneceği bir medeniyet havzası olarak olumlu biçimde takdim edilmektedir. 1960'lı 1970'li yılların Türkiye'sinin entelektüel ortamı göz önüne alındığında bir entelektüel olarak Meriç'in tavrı son derece açık ve anlaşılırdır. Meriç, Türk insanının Batı karşısında ezikliğe düşmesini, Batı modernizminin kültürel hegemonyasına karşı çıkmayı kültürel bağımsızlığın bir gereği olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda oryantalizm ile oksidentalizm disiplinlerine göz atmak yararlı olacaktır.

Oryantalizmin neliğine ilişkin çok sayıda çalışma bulunmakla birlikte, Edward Said'in Orientalism başlıklı eseri, oryantalizm disiplininin ideolojik yanını deşifre etmesi açısından en etkili eser olmuştur. Bu eserinde Said, oryantalizmin üç alanını birbirinden özenle ayırmıştır. Bunlardan ilki olan bilimsel oryantalizm, İslâm medeniyetine dair literatürün toplanması-korunması ve kütüphanelerimizde bulunan kimi yazma eserlerin tahkik edilerek yayınlanmasıdır. Sözgelimi İmam-ı Mâtürîdî'nin en önemli kelam eseri olan **Kitâbü't-Tevhîd**'in dünyada yalnızca bir adet yazma nüshası bulunmaktadır ve bu nüsha, İngiltere'deki Cambridge Üniversitesi kütüphanesindedir. Bazen basımını yaparak ve bazen de haklarında akademik çalışmalar yaparak oryantalistlerin İslâm kültürüne yönelik bilimsel çalışmaları, Müslüman dünyası tarafından da saygıyla karşılanmıştır.

Oryantalizmin ikinci unsuru ise ister bilimsel isterse söylem düzeyinde olsun, oryantalistlere çalışma imkanı sunan veya bürokratik görevler veren yayın araştırma dergi-yayınları, üniversitelerin akademik birimleri ve istihbarat başta olmak üzere Batılı ülkelerin dış ilişkilerinin çeşitli birimleri ve beşinci kol faaliyetleri sağlayan basın-yayın organları olmak üzere devasa bir bürokratik yapılanmadır. Oryantalizmin en politik ve bizler için en tehlikeli unsuru olan üçüncü alanı ise söylem düzeyinde oryantalizmdir.

Edward Said'in ipliğini pazara çıkardığı söylem oryantalizmi, bilimsel oryantalizmin verilerini çarpıtmak pahasına Batı'nın siyasal ve ekonomik çıkarlarına göre hayali bir Doğu üretmekle görevlendirilmiştir. Bu hayali Doğu imgesiyle Batı'nın ekonomik-politik güçleri, bir yandan politikalarını kendi halklarına ikna edici bir biçimde sunan bir retorik üretmişlerdir. Diğer yandan ise bu retorik dil, Doğu aydınlarının ve halklarının ruhlarını satın veya esir almayı amaçlamıştır. Batı'nın bu sinsi dilini bilimsel bir gerçekliğin ifadesi olarak kabul eden bir Doğu'nun ne siyasal ne ekonomik ne de kültürel olarak bir bağımsızlık ve özgün düşüncesi var olabilir. Oksidentalizmin en merkezi sorunu tam da bu noktadan itibaren başlayacaktır.

Oryantalizmin, makine titizliği ve düzeniyle çalışan bürokratik kurumlar aracılığıyla elde ettiği bilimsel bilgi birikimi karşısında ezilen, bu birikimin siyasal-politik retorik bir söyleme dönüştürülmesiyle kimlik bunalımına düşen Doğu'nun önünde üç seçenek bulunmaktadır. Doğu; ya kendi içine kapanacaktır ya

Batı'ya teslim olacaktır ya da Batı ile kültürel-bilimsel-söylemsel bir savaşa girişecektir. Bir iç savaştan sonra Kore'nin durumu ilk iki seçeneği yansıtır. Kuzey Kore, Batı'ya karşı kendini kapatmış, kültürel-toplumsal kodlarını ve geleneği koruma altına almıştır. Güney Kore ise iç savaştan sonra kendini ABD korumacılığına teslim etmiş ve 1950'i yıllardan günümüze Hristiyan Korelilerin oranı % 25'lere çıkmış ve bunun karşılığında büyük bir ekonomik gelişme ile ödüllendirilmiştir. Bazı toplumlar ise üçüncü seçeneği tercih etmiştir; aydınıyla halkıyla Batı'ya teslim olmak yerine onunla mücadele etmeyi kararlaştırmıştır. Cemil Meriç'in bilinçli olarak Batı karşıtlığı tam da bu tercihi yansıtmaktadır.

Meriç örneğinde aydınlar, oryantalizmin öncelikle söylem düzeyine bir karşı duruş sergilemeyi bir strateji olarak benimsemişlerdir. Bu bağlamda Meriç, Türk insanına Batı'nın kölesi ya da uydusu olmamak adına Doğu medeniyetini bir çıkış yolu olarak sunmayı amaç edinmiştir. Ne var ki bu tutum, Doğu'nun kötü örneklikleri görmezlikten gelme şeklinde bir aşırılığa da yol açmış gözükmektedir. Meriç'in Hindistan'daki kast sistemini yorumlama biçimi, kanımızca bu aşırı yaklaşımın bir örneği olarak karşımızda durmaktadır.

Toplumun birtakım aşılmaz kastlara bölünmüş olması, sadece Batı'nın değil insanca her yaklaşımın karşı durması beklenen bir sosyal yapıdır. Ne var ki Meriç, kast sistemini bütünüyle eleştirmek yerine Hindistan'daki bu sınıfsal bölünmenin, Amerika'daki beyaz-zenci ya da sömürgelerdeki İngiliz-yerli ayrımından daha az sorunlu olduğunu belirtir. Hatta bu sistemin, toplama kamplarından çok daha insanca bir çözüm yolu olduğunu söyleyen Levi-Strauss'un görüşlerine atıf yaparak, toplumsal grupların çizilen sınırları aşmaması için kurgulanan bir sistem olduğunu belirtir ve böylece toplumsal ayrımı bir biçimde meşrulaştırır. Meriç'in Batı karşısında Türk aydınının nefesleneceği bir alan sunmak adına Doğu'yu önerirken, Doğu'nun kötü hasletlerini görmezlikten gelmesi, ancak dönemin Türkiye'sinin şartları ile açıklanabilir. Türk aydınının Batı karşısında dili ve gönlü öylesine tutulmuştur ki bu yıkıcı büyüden kurtulmak için Meriç, sanki hayalinde kurduğu bir Doğu'yu kurtuluş reçetesi olarak sunmuştur. Batı'ya karşı bir duruş kazanmak adına Doğu'nun kötülüğünü görmezlikten gelme, Meriç'in gözündeki Türkiye'nin durumu bağlamında ancak istisnai şartlarla anlaşılabilirse de bizler için kabullenilmesi gereken bir yaklaşım olarak gözükmemektedir.

Bu bağlamda ve **Doğu-Batı Arasında İslâm** başlıklı çarpıcı eserinden söz etmek anlamlı olacaktır. İslâm'ın Batı'daki yıkılmaz kalesi Bosna-Hersek Müslüman toplumunun bir aydını olarak İzzetbegoviç, İslâm'ın Batı ya da Doğu olarak görülemeyeceğini, onun kendine özgü değerleri olduğunu ve bu değerler çerçevesinde gerektiği kadarıyla hem Batı'dan hem de Doğu'dan yararlanabileceğini soğukkanlı bir yaklaşımla dile getirmiştir. Dönemin Yugoslavya hükümeti tarafından hapse atıldığı dönemlerde bu kitabın, ilk kez 1984 yılında ABD'de yayınlanmış olması da tarihin garip cilvelerinden biri olsa gerektir.

Aliya İzzetbegoviç, İslâm dünyasının Batı karşısında bir ezikliğe kapılmanın veya büyülenmenin yersizliğini gösteren eserler kaleme almakla Meriç ile benzer bir yaklaşımı göstermiştir. Bu açıdan bakıldığında **Doğu-Batı Arasında İslâm**, esasen **Bir Dünyanın Eşiğinde**'nin bir devamı olarak görülebilir. 1960'ların Türk insanına Doğu'dan nefes almasını öneren Meriç, 1980'lerde kendi özgünlüğünü koruyarak hem Doğu'dan hem de Batı'dan gereğince yararlanmasını öneren İzzetbegoviç, Batı karşısında yılgınlığa düşmek üzere olan İslâm toplumlarını silkelemeye çalışan iki önemli Müslüman aydını ve düşünürüdür. Rahmetle ve saygıyla anmak boynumuzun borcudur.

Cemil Meriç'in Modernleşme ve Batılılaşma Eleştirisi -II-

Hüseyin AYDOĞDU

Prof. Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi Edebiyat Fak.

**Bu makalenin ilk kısmı İnsicam Dergisi Cemil Meriç Özel Sayısı (61, Mart 2026) içerisinde yer almaktadır.*

Doğu-Batı Karşıtlığı

Meriç, Doğu ile Batı arasındaki ilişkiyi derinlemesine inceler, bu iki medeniyetin zıtlıklarını, benzerliklerini ve etkileşimlerini örnekler vererek inceler. Ona göre, Doğu'yu Batı'dan, Batı'yı da Doğu'dan ayırmak mümkün değildir. Buna rağmen ne Doğu'yu ne de Batı'yı bilmekteyiz. Yaygın inanışın aksine, Batı, fikirler açısından Doğu›nun bir uzantısıdır. "Batı'yı Batı yapan fikrî temeller, insanlığın ve İslâm'ın ortak hazinesinden alınmıştır." (Meriç, 2023: 481; 2022: 31). Dünyayı bilmek ve anlamak için ikisini de bilmek gerekir. Doğu ile Batı, insan beynin iki yarım küresidir. Doğu-Batı karşıtlığı her iki kültürün köklerini ve tarihini bilmeyenlerin yaptığı bir atıftır. Batı'ya sadece ışık değil, hikmet de Doğu'dan geldi. Beyaz ırk da Doğu'dan Batı'ya yürüyerek geçti (Meriç, 2025: 190). Düşünürümüz, Doğu-Batı karşıtlığını basit bir ikilik olarak ele almaz. O, ne Doğu'yu romantize eden bir mistik ne de Batı'yı şeytanlaştıran bir ideologtur. Aksine her iki medeniyetin de güçlü ve zayıf yönlerini analiz eder ve ortak köklerine dikkat çeker. Meriç'e göre, Batı, aklı ve bilimi yüceltmiş; ancak metafiziği, irfanı ve hikmeti ihmal etmiştir. Doğu ise irfan ve hikmette derin bir birikime sahip olmasına karşın, fikirleri, bilimi ve teknolojiyi ihmal etmiştir. Modernleşme sürecinde yapılması gereken, Batı'nın teknik birikimini alırken Doğu'nun irfan ve hikmet geleneğini korumaktır. Ancak Türk modernleşmesi bu sentezi kurmakta başarısız olmuş, bunun yerine irfan ve hikmetten arındırılmış köksüz bir batılılaşmayı tercih etmiştir.

Samuel Huntington'ın aksine Meriç, Doğu ve Batı arasındaki ilişkiyi medeniyetler çatışması merceğinden açıklamaz. Bunun yerine, Doğu ve Batı'yı kendi tarihsel ve kültürel bağlamları içinde inceler ve birbirlerini nasıl şekillendirdiklerini araştırır. Meriç'in Doğu ve Batı ikilemi hakkındaki fikirleri, Batı'nın egemenliğine karşı bir eleştiri sunarken, aynı zamanda Doğu'nun bu ikilem içindeki yerini ve zayıf noktalarını analiz eder. Düşünürümüze göre, Batı'nın kültürüne Doğu'nın irfanıyla, Doğu'nın irfanına da Batı'nın kültürüyle açılmalıdır. Çünkü irfan kültürün aksine düşüncenin tüm kutuplarını kucaklar (Meriç, 2023: 33). Doğu ve Batı karşıtlığına dair düşüncelerini ortaya koyarken Meriç, "Hangi Batı?" sorusunu sormaktan asla geri durmaz. Şımarık, egoist Batı mı, yoksa ilim, irfan, inşa peşinde koşan hak ve adalet dağıtan bir

Batı mı? Elbette her yerde ve her şeyde şımarık ve buhran dolu, şuura durmadan zehir zerk edip felce uğratan Batı'dır (Meriç, 1996a: 24).

Meriç, Doğu ile Batı arasındaki karşıtlıkları tarihsel, kültürel ve felsefi düzeylerde inceler. Ona göre, Doğu ve Batı arasındaki farklılıklar coğrafi ve kültürel farklılıklarla sınırlı değildir; her iki medeniyetin de insanlığı ve dünyayı algılama biçiminden, ahlaki değerlerinden, sosyal yapılarından ve varoluşsal anlatılarından kaynaklanır. Meriç, Batı'nın rasyonalist, bireyci ve materyalist doğasını vurgularken, Doğu'nun manevi, kolektivist ve mistik karakterini önplana çıkarır. Ona göre, Doğu hikmetin, ruhun (homo sapiens ve homo moralis) ezeli vatanıdır, bir pırıltıdır, bir özlemdir. Batı ise maddeyi (homo faber) temsil eder. Batı, yani Avrupa her şeyini Doğu'ya borçludur (Meriç, 1994: 35, 39, 87; 1993c: 180).

Meriç'e göre, Batı kendi medeniyetini üstün bir seviyeye yerleştirmiş; bilim, teknoloji, sanat ve felsefede ilerleme kaydetmiştir. Batı'nın akılcılığı, bireyselliği ve özgürlüğü onu dünya sahnesinde egemen kılarken, aynı zamanda insanı maneviyatından da uzaklaştırmıştır. Batı'nın gözünde Doğu her zaman "öteki"dir. Bu Antik Yunanlıların yaptığına benzer. Antik Yunanlılar "için barbar, Yunanca konuşmayan bütün kavimlerdir." (Meriç, 1993c: 99). Batı'nın bu yaklaşımı, Meriç'in eleştirilerinin odak noktasını oluşturmuştur. Batı medeniyeti karşısında Doğu medeniyeti, örneğin Osmanlı medeniyeti bir irfan, iman ve aksiyon medeniyetidir (Meriç, 1993b: 209). Bu açıdan bakıldığında Doğu, Batı'ya kıyasla tarihsel olarak manevi değerlere, toplumsal uyuma ve bütünlüğe ve mistik anlayışa sahip bir medeniyet olarak öne çıkmıştır.

Meriç, Batı'nın akıl ve bilim alanındaki ilerlemelerini takdir ederken, bu ilerlemelerin insanı ve ruhu göz ardı ettiğini savunur. Batı'nın araçsal akıl anlayışı, insanlığı manevi ve ahlâki köklerinden uzaklaştırmıştır. Batı, Hegel'in sisteminde olduğu gibi, her şeyi akla indirgemiştir. Çünkü ona göre, varolan her şey akla uygundur ve akla uymayan hiçbir şey gerçek değildir (Meriç, 1997: 84). Ancak her şey akılla kavranamaz. İbn Haldun'un dediği gibi, akılla kavranamayan şeyler de vardır. Aklın kavrayamadığı hakikatlere tasavvuf (iman, sezgi) ve vahiy yoluyla ulaşılabilir (Meriç, 1996a: 155).

Meriç'in Batı karşıtı duruşu, Batı medeniyetinin sadece teknik ve pozitivist bilimsel gelişmelerine karşı gelişen bir eleştiridir. Batı, insanın manevi dünyasını dışlamış ve bireysel başarıları toplumsal bağlardan ve ahlâki sorumluluklardan önde tutmuştur. Ona göre, bu durum Batı insanını yalnızlaştırmış ve onu ruhsal bir boşluk içine sürüklemiştir. Doğu uygarlığının kolektivist yapısıyla karşılaştırıldığında, Batı bireyciliği daha bencil ve parçalanmış bir benliği ortaya koymuştur. Oysa İslâm, dünyanın inşa ve ihya edilmesini teşvik eder. Fakat Müslümanlar bunu unutmuştur. (Meriç, 1997: 194).

Meriç'e göre, Doğu medeniyeti Batı medeniyetine göre daha çok manevi ve ahlâki bir yapıya sahip olup, mistik öğretileri ve toplum-

Meriç'e göre, Batı kendi medeniyetini üstün bir seviyeye yerleştirmiş; bilim, teknoloji, sanat ve felsefede ilerleme kaydetmiştir. Batı'nın akılcılığı, bireyselliği ve özgürlüğü onu dünya sahnesinde egemen kılarken, aynı zamanda insanı maneviyatından da uzaklaştırmıştır. Batı'nın gözünde Doğu her zaman "öteki"dir.

sal dayanışma gücüyle ön plana çıkar. Doğu'nun ahlâki yapısı, bireysel özgürlüklerden ziyade toplumun birliği ve barışına dayanır. Bu, Doğu'nun kolektivist yapısının temelini oluşturur. Doğu'nun kültürü ayrıca Batı'nın akılcı ve bireyci kültürüne karşı bir denge sunar. Bu denge, adalet, özgürlük ve eşitlikle sağlanır. Düşünürümüze göre, İslâm'ın temeli ve medeniyetin vazgeçilmez ilkeleri olan özgürlük, eşitlik, adalet, insan onuru ve hoşgörü olmadan Batı'ya alternatif münevver medeniyet kurulamaz. Medeniyetin ölçüsü bu ilkelerde ve insana verdiği değerdedir (Meriç, 1996a: 58; 2022: 92; 2024: 29-30). Eşitlik ancak temel hak ve özgürlüklerin, adaletin tüm vatandaşlara yayılmasıyla sağlanabilir. Bu durum söz konusu olmadığı sürece tanımlanan özgürlükler kölelikten başka bir şey değildir. Özgür olmak, "her türlü kölelikten kurtulmak demek"tir. En büyük kölelik, cehalet ve sefalette ısrar etmektir. Gerçek özgürlük, yalnızca hak değil, aynı zamanda kuvvettir (Meriç, 1997: 202-203). Ancak kuvvet gücünü salt fiziksel güçten değil, özgürlük, adalet, eşitlik, yetenek, kanun, hak ve hukuktan almalıdır. Bilgi, hukuk, kanun ve hükümet zayıfları korumalıdır. Güçlüler kendi kendilerini korur. Korunmaya ihtiyacı olanlar güçlüler değil, zayıflar ve ezilenlerdir (Meriç, 1997: 203). O zaman özgürlük demek, adalet, eşitlik, hak ve hukuk demektir. Bu da zaten İslâm'ın temelidir. İslâm, kendi kalarak batılılaşmalıdır. Bu süreçte mukaddesiyat yani İslâmiyet korunmalıdır. Meriç, Namık Kemal, Yahya Kemal Beyatlı, Abdülhak Hamit Tarhan, Ahmet Haşim, Yakup Kadri Karaosmanoğlu ve Ahmet Hamdi Tanpınar›ı, bazı sorunlarına rağmen, bu tür Batılılaşmanın örnekleri olarak gösterir. Ona göre Tanpınar, Batılılaşmış bir Doğu'dur (Meriç, 1996a: 59; 1997: 206; 1993a: 127, 139; 1993b: 304; 1996b: 122, 174; 2023: 480).

Meriç, yalnızca Batı'yı değil, Doğu'yu da eleştirir. O, sadece Batı'nın değil, Doğu'nun da kendi iç çelişkileri ve zaafları olduğunu kabul eder. Doğu'nun iç dinamiklerinden uzaklaşarak modernleşmesi O'nu özüne ve kimliğine yabancılaştırmıştır. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerde Batı'nın gerisinde kalan Doğu, yavaş yavaş kimliğini ve kültürel mirasını korumakta zorlanmış ve kendini savunamaz hale gelmiştir. Doğu'nun kendi tarihinden yabancılaşması, Batı'ya kıyasla her alanda geri kalmışlığından kaynaklanmıştır. Doğu'nun özü, yaşatmak, diriltmek, inşa ve ihya etmektir, Batı'nın ki ise yok etmek ve öldürmektir. Batı, kapitalizm ve bürokrasi yoluyla sadece kendi sınırlarının dışındaki coğrafyayı değil, tüm dünyayı, insanlığı bir köle topluluğuna dönüştürmüştür (Meriç, 1996a: 18). Buna rağmen Batı yine mutlu, huzurlu ve dengeli değildir, kendisiyle ve evrenle çatışma halindedir. Batı'yı hiçbir fikir veya ideoloji bu durumdan kurtaramaz. "Marx'ın hayalleri gerçekleşmedi. Weber'in kahramanları da ufukta görünmüyor. Sanayileşme, Pandora'nın kutusu. Batı "uygarlığı"... hasretini çektiğimiz o peri-suret, hakikatte kart bir Janus. Her iki çehresi de abus, her iki çehresi de tehditkâr." (Meriç, 1996a: 23).

Meriç, Doğu ve Batı karşıtlığının tarihsel süreçte ortaya çıktığını savunur. Ona göre, Doğu ve Batı arasındaki ilişki karşılıklıdır. Batı, modernleşmesi ve bilimsel başarılarıyla Doğu'yu etkilerken, Doğu da manevi ve ahlâki ilkeleriyle Batı'ya katkıda bulunmuştur. Ancak, bu etkileşim her iki taraf için de farklı sonuçlar doğurmuştur. Batı, Doğu'nun manevi derinliğinden faydalanmadan tamamen materyalist bir yaklaşım benimserken, Doğu ise Batı'nın teknolojik ilerlemesinden faydalanmadan kendi varlığını korumayı seçerek modernleşme yolunda geride kalmıştır. Meriç, bu ilişkinin sonucu olarak her iki medeniyetin de zarar gördüğünü ve kültürel yıkım sürecine girdiğini belirtmektedir. Doğu ve Batı asla bir karşıtlık olarak görülmemelidir. Biz Doğuluyuz, Batı değerlerini benimsemek bizi Batılı yapmaz. Bu iki durumdan birine karar verip ona göre hareket etmeliyiz. Eğer "Doğulu isek Doğuluğumuzu bilelim, Batılı isek Batılılığın gerektirdiğini yapalım." (Meriç, 1997: 267).

Meriç, Doğu ve Batı arasındaki karşıtlığı çözmek için bir sentez önerir. Batı'nın bireyci, rasyonel ve bilimsel anlayışının, Doğu'nun manevi, sosyal ve kolektivist değerleriyle bir arada var olması gerektiğini savunur. Ona göre, Batı'nın bilimsel ve teknik başarıları ile Doğu'nun manevi ve ahlâki değerleri, Batı'nın bireyci yaklaşımı ve Doğu'nun kolektivizmi aşırılıklara kaçmadan tamamlayıcı bir şekilde harmanlanmalıdır. Hem bireysel özgürlüğü hem de toplumsal dayanışmayı aynı anda kucaklayan bu sentez, insanlığı manevi ve maddi olarak tatmin eden bir medeniyetin inşasına katkıda bulunacaktır. Bunun için adanmış aydınlara ihtiyaç vardır (Meriç, 2023: 48-57). Doğu'nun manevi ve ahlâki değerleri ile

Batı'nın bilimsel ve teknik başarıları arasında böyle bir denge kurulmazsa, her iki medeniyet de zarar görecektir. Meriç'in Doğu ve Batı hakkındaki bu iyimser değerlendirmesine rağmen, Batı'nın gözünde Doğu hâlâ karanlık, tehlikeli ve düşmanca bir kitledir. Bunun üzerine Meriç şöyle yazar: "Bütün Kur'an'ları yaksak, bütün camileri yıksak, Avrupalının gözünde Osmanlıyız; Osmanlı, yani İslâm. Karanlık, tehlikeli, düşman bir yığın!" (Meriç, 1996a: 9; 1993a: 384).

3.4. Ontolojik Kırılmanın ve Epistemolojik Kopmanın Mimarı Aydınlar

Meriç'in modernleşme eleştirisinin temelinde aydın kavramı vardır. Osmanlı-Türk aydını, Batı'yı çoğu zaman eleştirel bir bilinçle değil, hayranlık ve aşağılık duygusuyla algılamıştır. Böylece aydın, kendi toplumundan yabancılaşmış; halkın dili, inançları ve tarihsel tecrübesiyle bağını koparmıştır. Osmanlı-Türk aydını Batılılaşma gibi bir tür zihinsel teslimiyet olarak ortaya çıkmıştır. Meriç, Osmanlı-Türk aydının yapay ve melez doğasına dikkat çekerek, Batı'ya duydukları hayranlığı, kültürel taklidi ve sosyal sorumluluk açısından başarısızlıklarını dile getirir. Osmanlı-Türk aydını Batı'nın gölgelerini hakikat sanmış; kendi toplumunun gerçeklerini görmezden gelmiştir. Düşünürümüze göre, aydın, toplumun vicdanı olmalı ve sorumluluklarını yerine getirmeli iken, çoğu zaman iktidarın ve ideolojilerin sözcüsü olarak hareket etmiştir. İdeolojik bir bakış açısına sahip aydın, mevcut düzeni korumak ve devam ettirmek için halktan kopmuş, kendi toplumundan yabancılaşmıştır. Meriç, bu durumu "mağaradakiler" metaforuyla açıklamıştır (Meriç, 1996a: 264; 1997: 119).

Meriç'in Osmanlı-Türk aydınlarına yönelik eleştirisinde Batı kültürüne duydukları hayranlığa, Batı düşünsel yapısının sorgusuz sualsiz kabul edilmesine ve toplumsal sorumluluklardan kaçınmalarına odaklanır. Türk aydınının Batı kültür ve medeniyetini koşulsuz kabul etmelerini eleştirir (Meriç, 1997: 56). Meriç, Türk aydınının Batı'nın kültürel ve bilimsel başarılarını taklit etme kopyalama girişimlerinin, Türk toplumunun değerlerini ve kimliğini kaybetmesine yol açtığını ileri sürer. Ona göre, Türk aydını, toplumundan kopuktur; Batılı dostlarını gücendirmemek için hazinelerini saklar, düşmanlarının putlarını kutsar, onlara büyük bir hayranlık duyar ve yalnızca entelektüel düzeyde var olmaya çalışır. Bu bağlamda Meriç, Lozan Antlaşması'nda İtilâf Devletlerini naif, uysal ve dostane bulmalarını bir aptallık olarak görür (Meriç, 1996a: 9; 1996b: 161). Düşünürümüz buna ek olarak şu değerlendirmeyi de yapar: "Bizim intelijansıyamız Batı'nın yeniçerisidir. Yeniçeri müthiş buluş. Türk, Avrupa'nın çocuğu ile Avrupa'yı vurdu. Ama önce onu hidayete erdirdi. Şimdi Avrupa bizim intelijansıyamızla bizi vuruyor." (Tekin, 2003: 59).

Meriç'in Osmanlı-Türk aydınlarına yönelik yaptığı eleştirilerden en çok dikkat çekenlerden biri, onların Batı kültürü ve medeniyetine duydukları hayranlık ve bu hayranlığın yol açtığı taklitçiliktir. Türk aydını kendini Batı'ya göre şekillendirmiş ve her yönüyle onu taklit etmeye çalışmıştır. Meriç, Batı'nın kültürel, bilimsel ve entelektüel alanlardaki başarılarını takdir ederken, Türk toplumunun bu başarıları taklit etmesinin hem bireyde hem de toplumda kimlik krizlerine yol açtığını savunur. Ona göre, Türk aydını "körlerin mağarasında" yaşamaktadır. Egemen gücün, hâkim sınıfın, efendilerinin ve köksüz sözlerin kölesidir; kavramlarda ve düşüncelerde aydınlanmaya ulaşmamış, maaşlı bir işçidir. Aydın, kelimelere yabancıdır ve kelimeler de ona yabancıdır (Meriç, 1993c: 194; 2024: 177-178). Türk aydını aynı zamanda "geçmişinden ve şanından utanan, Avrupalı dostlarını gücendirmemek için hazinelerini gübreyle gizleyen naif bir çocuktur" (Meriç, 1993c: 253). Türk aydınını eleştirirken sağ ve sol aydınlardan herhangi birini yermez, haklılaştırmaz veya yüceltmez; aksine, her ikisini de şöyle eleştirir:

"Sağ adı verilen bu bedbaht topluluk, solun kusuntuları ile yaşar. Misafirler gittikten sonra sofra döküntülerini yalamaya gelen bedbaht bir sokak kedisi. Kendine mahsus hiçbir fikri, daha doğrusu hiçbir fikri yoktur. Batılı dili bilmez. Osmanlıca bilmez. Ebediyyen vesayet altındadır. Huysuzluğu intibaksızlığından gelmektedir. İntibaksızlığı tembelliğinden. Sağın cilasını kazıyın, altından kıskançlık çıkar. Üzümle tilki hikâyesi.

Sol, papağandır. Öğretilenleri tekrar eder. Topaldır, koltuk değnekleri ile yürür. Hareket etmek için mutlaka bir batılıya muhtaçtır. Dost olmanız için dilini konuşmanız lazım. Dilini, yani seçtiği pirin, mürşidin dilini. Sembollere ve sloganlara mahpustur. Reçete ister." (Meriç, 1993b: 197-198).

Osmanlı-Türk aydınının Batı'ya duyduğu bu kör hayranlık, halktan kopuk bir entelektüel elitin ortaya çıkmasına yol açtı. Aydınlar, toplumun derinliklerine inmeden Batı'nın düşünsel yapısını ve yaşam biçimini kendi değerleriyle harmanlamadan kopyalamaya çalıştılar. Bu taklitçilik, toplumda kültürel kimlik krizine yol açarak, kendi değerlerinden yabancılaşmaya neden oldu. Türk aydınları bununla yetinmediler, Cemalettin Efgani ve diğerlerinin yaptıkları gibi, "düşmanları dost, dostları düşman tanımış"tır (Meriç, 1996a: 77). Meriç, Cemalattin Efgani'nin Sorbonne Üniversitesi'ndeki bir konferansta "İslâm dini, ilmin gelişmesine manidir", diyen Renan'ı dost edinmesine ve onu Peygamber'den daha çok önemsemesini yadırgar. Buna karşılık Meriç, Namık Kemal'in Renan'a karşı çıkmasını ve onu eleştirisini takdir eder. Benzer şekilde, Cemalettin Efgani'yi öven ve peşinden giden Türk aydınlarını eleştirmekten de çekinmez: "Zavallı Türk intelijansiyası! Kimlerin peşinden gitmemiş. Düşmanları dost, dostları düşman tanımış. Peygamber'in adını anmağa cesaret edemeyen bir Efganlı'yı peygamber kadar saygıya lâyık görmüş." (Meriç, 1996a: 77).

Meriç, aydınların toplumsal sorumluluklarını yerine getirmekte başarısız oldukları konusunda ısrarcıdır. Ona göre, aydın sınıfı entelektüel faaliyetlerini toplumdan kopuk bir şekilde yürütmekte ve halkla bağ kurmakta başarısızdır. Aydın yalnızca entelektüel dünyada varlık göstererek halkın içinde bulunduğu toplumsal, kültürel ve ekonomik sorunlara duyarsız kalmıştır. Aydınlar, akademik başarılara odaklanmak yerine, kamuoyunu bilinçlendirmeye, halkla doğru bir ilişki kurmaya ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirmeye daha çok gayret etmelidirler. Gerçek bir aydın, hiçbir grubun hizmetkarı olmayan, bir dönemin bilincini somutlaştıran, tüm gerçekleri araştıran, tüm yalanları ortaya çıkaran, kitlelere gerçeği söyleyen, tüm görüşlere saygı duyan, tarafsızlık için çabalayan, ülkesinin haklarını tüm dünyaya karşı savunan ve hiçbir sınıfın ideoloğu veya demagogu olmayan kişidir (Meriç, 1993b: 208-209; Meriç, M. A., 1996b: 16-17).

Meriç, aydınların burjuva sınıfı gibi yalnızca kendi çıkarlarına hizmet ettiklerini ve toplumsal değerlerle bağ kuramadıklarını savunur. Aydınların toplumdan yabancılaşarak kopması, halkın onlara olan güvenini ve saygısını zedelemiştir. Bunu aşmak için Meriç, aydınların yaşadıkları toplumun değerleriyle ilgilenmeleri, toplumsal sorunlara duyarlı olmaları ve halkla yapıcı iletişim kurmaları gerektiğini öne sürer. Aydınlar toplumun aydınlanmasına hizmet etmekle yükümlüdürler. Meriç, Türk aydınlarının Doğu ve Batı değerlendirmelerinde adil olmayan tutumlarını da eleştirir. Türk aydınları Batı'ya hayranlık duyarken, Doğu'yu tam olarak anlamadıklarını ve değerlerine yabancılaştıklarını belirtir. Batı'ya duyulan bu aşırı hayranlık ve Doğu'ya karşı kayıtsızlık, Türk aydınlarının kendi kimliklerini oluşturmalarını engellemektedir. Meriç, bu durumu Refik Halit Karay, Halide Edip Adıvar, Reşat Nuri Güntekin, Orhan Veli, Ümit Yaşar, Burhan Felek, Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi örneklerle anlatır. Düşünürümüze göre, bu kişiler Yahya Kemal, Ahmet Haşim ve Ahmet Hamdi Tanpınar'ın entelektüel coşkusundan yoksundurlar. Aksine Orhan Veli ve takipçilerinde görüldüğü gibi çabalarında başarısız olmuşlardır. Batı'ya koşulsuz teslim olan Cumhuriyet aydınları (Orhan Veli, Burhan Felek, Ümit Yaşar) yabancı dil bilmedikleri gibi kendi dillerini de bilmemektedirler; ufukları, geçmişleri ve gelecekleri olmayan ölü doğmuş ceninler gibidirler (Meriç, 1993a: 138-140). Bu aydınların hâyâsızlık ve el çabukluğundan başka yetenekleri yoktur. Onlar hiç düşünmedikleri için burunlarının dibindeki felaketi göremediler. Sadece birer hilkat galibesi olarak dolaşıp durdular. Fikir yoksunluğu nedeniyle şiir kadar nesir de üretemediler (Meriç, 1993a: 244; 1993b: 248).

Meriç, Osmanlı-Türk aydınlarının toplumsal sorumluluklarını yerine getirmedikleri için başarısız olduklarını belirtir. Ona göre aydınlar sadece bireylerin ve toplumun entelektüel gelişimine katkıda bulunmakla kalmamalı, aynı zamanda toplumsal sorunları doğru bir şekilde anlamalı ve bunlara çözüm üretmelidir. Dahası, aydınlar toplumda farkındalık yaratmalı, halkla doğru bir ilişki kurmalı ve toplumun gelişimine katkıda bulunmalıdır. Çünkü aydınlar "toplumun öğretmenleri"dir. Meriç, Osmanlı-Türk aydınlarının Batı'ya duydukları hayranlık ve toplumsal sorumluluklardan kaçınmaları nedeniyle yaşadığı rahatsızlığı sık sık dile getirir. Bu hayranlık, bireyin ve toplumun kendi kimliğini inşa etmesinin önünde bir engeldir (Meriç, 1997: 56). Osmanlı-Türk aydınları Batı'yı taklit ederek kendilerine bir kimlik yaratamazlar. Aydınlar toplumsal sorumluluk-

lardan kaçındıkları sürece topluma yabancılaşırlar. Bu nedenle Türk aydını sadece entelektüel olarak değil, sosyal sorumluluklar açısından da kendini aydınlatmalıdır. Bir aydın hem kendini hem de çevresini aydınlatma arzusuyla yanıp tutuşmalıdır (Meriç, 1996b: 270). Buna karşılık Türk aydını, Batı'nın kurduğu düzeni onaylayan sıradan bir noter haline gelmiştir. Artık kurulu düzenin yalanlarını entelektüelleştiren ve "gerçeği çarpıtan" bir memurdur. Oysa aydın, ezilenlerin yanında durmalı, tüm haksızlıklara karşı çıkmalı, her yalanı bilgisiyle susturmalı ve tüm samimiyetsizlikleri ortaya çıkarmalıdır (Meriç, 1997: 38).

4. Sonuç

Sonuç olarak, Cemil Meriç'in modernleşme ve Batılılaşmaya bakış açısı, tüm düşüncesi gibi, çok yönlü bir entelektüel birikimin ürünüdür. Fransız edebiyatından Hint düşüncesine, İslam klasiklerinden sosyolojiye kadar geniş bir yelpazedeki okumalar, entelektüel dünyasını şekillendirmiştir. Özellikle Doğu düşüncesine odaklanması, Batı merkezli epistemolojinin sınırlılıklarını fark etmesiyle derinleşmiştir. Görme kaybı, Meriç'in entelektüel yoğunluğunu artırmış ve onu kelimeler, kavramlar ve metinlerle daha derin bir ilişki kurmaya yöneltmiştir. Meriç kendini herhangi bir ideolojik kampa yerleştirmez. Ne muhafazakâr nostaljiye ne de ilerlemeci Batıcılığa boyun eğmiştir. Düşüncesi, "aidiyet" ve "eleştiri" arasında kurulan gergin ama verimli bir çizgi boyunca ilerlemiştir.

Meriç'in düşüncesinde, modernleşme ve batılılaşma açıkça birbirinden ayrılmış iki kavramdır. Batılılaşma genellikle kültürel taklit, entelektüel bağımlılık ve kimlik kaybı gibi olumsuz çağrışımlar taşır. Modernleşme ise kendi uygarlık değerlerini korurken çağın taleplerine uyum sağlama çabasıdır. Meriç'in eleştirileri, Türkiye'nin modernleşme yolculuğunda yapılan hataları anlamada büyük önem taşımaktadır. Düşünürümüz ne Batı'nın düşmanı ne de Doğu romantizmine hapsolmuş biridir. Düşüncesi, eleştirel akla odaklanan seçici ve bilinçli bir modernleşme çizgisi boyunca gelişmiştir. Bu, bugün de geçerliliğini koruyan entelektüel bir uyarıdır. Başkası gibi modernleşmek imkansızdır; modernleşme ancak kendimiz kalarak, yani İslâmi kalarak başarılabilir.

Meriç'in modernleşme ve Batılılaşma eleştirisi, Türk entelektüel yaşamında derin izler bırakmış ve tartışılmaya devam eden bir bakış açısı sunmaktadır. Eleştirisi, Batı'ya yönelik içe dönük bir reddiye değil, Batı'yı mutlaklaştıran zihniyete karşı bir uyanış çağrısıdır. Meriç, modernleşmenin kaçınılmazlığını kabul ederken, bunun kendi kültürel ve tarihi mirasımızla uyumlu bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Aksi takdirde, modernleşme ilerleme değil, yabancılaşmadır. Bu açıdan Meriç, yalnızca kendi zamanının değil, bugünün ve geleceğin de önemli bir düşünürüdür. Onun modernleşme ve batılılaşma eleştirisi bugün de geçerliliğini korumaktadır. Küreselleşme çağında yaşanan kültürel homojenleşme, kimlik krizleri ve değerlerin aşınması, düşünürümüzün uyarılarını anlamlı kılmaktadır. Düşüncesi ne geçmişe körü körüne dönüşü ne de modern dünyaya tamamen kapanmayı kapsamaktadır. Meriç, eleştirel bir bilinçle kendi köklerine dayanarak dünyaya açılmayı önermektedir. Bu açıdan yaklaşımı, özgün ve yerel bir modernleşme biçimi arayışı için entelektüel bir temel sağlamaktadır ve Türk düşüncesine alternatif bir yol çizmektedir.

Kaynakça

Dağ, Ahmet (2018). "Cemil Meriç'in Doğu-Batı Bağlamında Modernleşme ve Sömürgecilik Eleştirisi". Asım Öz (Hazırlayan), *Cemil Meriç Kitabı: Ülkeyi Yeniden Düşünmek*, İçinde (s. 551-555), İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.

Meriç, Cemil (1993a). *Jurnal*, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (1993b). *Jurnal*, Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (1993c). *Sosyoloji Notları ve Konferanslar*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (1994). *Bir Dünyanın Eşiğinde*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (1996a). *Umrandan Uygarlığa*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (1996b). *Bu Ülke*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (1997). *Mağaradakiler*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (2022). *Kırk Ambar*, Cilt 1, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (2023). *Kültürden Irfana*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (2024). *Kırk Ambar*, Cilt 2, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Cemil (2025). *Işık Doğudan Gelir*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Meriç, Mahmut Ali (1996). "Entelektüel Bir Otobiyografi". Cemil Meriç, *Bu Ülke*, İçinde (s. 7-17), İstanbul: İletişim Yayınları.

Tekin, Mehmet (2003). *Cemil Meriç ile Söyleşiler*, Konya: Çizgi Kitabevi.

70'lerden Bugüne Sosyal, Kültürel ve Siyasî Gelişmeler Ortamından Kesitler -I-

Yusuf YAZAR

Genel Atmosfer

'Neden 70'li yıllar?' sorusunun cevabını, o yılları hatırlatacak birkaç cümleyle başlamak iyi olacaktır.

Yetmişli yıllar, devletle millet, daha doğrusu yeni kurucu kadro, anlayış ve politikalarla kendisine mesafeli durulan, hatta söz konusu yeni anlayışlar çerçevesinde tedip edilip biçimlendirilmek istenilen dindar kesimler arasındaki kopukluğun ya da güvensizliğin, olumlu anlamda ciddî kırılmalar yaşamaya başladığının görünür hâle geldiği ve dolayısıyla aralarında temas ve yakınlaşmanın ve güven alanlarının ortaya çıkmaya başlamış olduğu dönemdir. Ne de olsa, üst şemsiye siyasî anlayış olarak, ümmet yaklaşımından ulus-devlet yaklaşımına geçilmiştir. Belli anlayış dönüşümlerini ve kabûlleri zorunlu kılan o geçiş ya da dönüşüm döneminde belli sosyal gerilimlerin zuhur etmesinden daha doğal birşey olamazdı. Söz konusu ettiğimiz yakınlaşmanın test kabilinden de olsa bazı öncü işaretlerinin daha önceki dönemlerde; 60'lı ve hatta 50'li yıllarda görülmüş olduğu söyleyenebilse de, geri döndürülemez ve bir toplumsal yüzleşme ve uzlaşı ortamının şekillenmesi bağlamında ilk köklü gelişmelerin 70'li yıllarda gerçekleşmiş olduğu tespiti daha doğru görünmektedir. Yani, toplumumuzda uyanış ve dirilişin ilk çiçeklenmelerinin 60'larda başlamış olduğunu söylemek mümkünse de, o yıllar bizim gözlemimize göre, Cumhuriyet reformlarına olan ilk hissî ve afakî tepkilerle gölgelenmiştir; söz konusu tepkilerin, yerli kökleri arayan bir kimliğin tanımlanması ve sınırlarının gösterilmesi yönündeki çabaların parçası olduğu çıktır. Bu tepkiler Necip Fazıl'da (ve dolayısıyla Büyük Doğu dergisi kapaklarında) net görülür; ve dolayısıyla bu hissî tepkiler dolayısıyla belli bir rota belirsizliği söz konusudur; sağlanmış olan şey daha çok bir özgüven tazelemesi, kendi köklerine sahip çıkma duygusunun tahkimi ve 'biz buradayız ve

varız' diyebilen bir edayla dindar kesim adına bir 'el yükseltme'dir. Asında bir buluşma noktasına doğru gidecek olan diklenmelerle, Osmanlı son dönemini temsil eden sultan isimlerine ve Cumhuriyet dönemi kurucu isimlerine ilişkin hamasî bir söylem gelişir: Kurucu kadroların güdümündeki kalemler dilinde 'Kızıl Sultan' olan Abdülhamid, ve 'vatan haini' olan Vahdettin, Necip Fazıl dilinde 'Ulu Hakan sultan' ve 'vatan dostu sultan'dır; Osmanlı döneminin son büyük komutanlarından olan ve bizzat Vahdettin'in görevlendirmesiyle Anadolu'ya görevli gönderilen ve Cumhuriyet döneminin kurucu ismi olan Mustafa Kemal Paşa da aynı afakî zıtlaşmadan nasibini fazlasıyla alır. Gerçeklerse tam olarak, ne o, ne de budur. Dindar kesimin 'Osmanlı' saltanat ve hânedanlık sistemine dair bir hassasiyete sahip olmadığının, hassasiyetlerinin İslâm dininin kendisine karşı bir tutum sergileyen keskin seküler anlayış konusunda odaklandığının görülmesi zaman almıştır; sekülerlik ise kolaylıkla 'hangi laiklik?' sorusuyla göğüslenip tartışmaya açılabilecek birşeydi. Hilafet kurumunun ne ölçüde gerçek 'hilafet'i temsil ettiği ve Asr-ı Saadet'ten beri yüzyıllardır genellikle siyasal bir araca dönüştürülmüş olduğu (ve nadiren saf ve sahih temsilciler bulduğu) ise zaten yaygın biçimde tartışılan bir konuydu. İslâmî duyarlılığı yüksek kesimleri siyâsî arenada ve sistemin kuralları içerisinde temsil niyetli girişimler, sözünü ettiğimiz yüzleşme ve uzlaşma sürecine, inişli çıkışlı da olsa ivme kazandıran bir rol oynamıştır.

Bu dönem (70'li yıllar), yeni cumhuriyetin kendi iç yüzleşmesini ya da hesaplaşmasını henüz tamamlamamış olduğu yıllar gibi görünmüş olsa da, açıkça görülen şey çelik çekirdeğin çatlamış olduğuydu. 'Koruma' duvarları hâlâ yüksekti ve 163. madde giyotini bir şekilde işlemeye devam ediyordu. Toplumun yabancılaştırılmış olduğu İslâm düşünce ve geleneği içinden süzülüp bir şekilde miras olarak tevarüs etmiş olduğumuz inanış ve düşünüş üzerine kurulu bir perspektifle bakışın temsilcisi olan bizim dergilerin ise isimleri bile bir iddia ve meydan okuyuşun sahibi olunduğunun açık işaretlerini taşıyordu ve 163 maddenin işleyişinin müzahiri 'zinde'lerin penceresinden tabii ki irite edici

Yetmişli yıllar, devletle millet, daha doğrusu yeni kurucu kadro, anlayış ve politikalarla kendisine mesafeli durulan, hatta söz konusu yeni anlayışlar çerçevesinde tedip edilip biçimlendirilmek istenilen dindar kesimler arasındaki kopukluğun ya da güvensizliğin, olumlu anlamda ciddî kırılmalar yaşamaya başladığının görünür hâle geldiği ve dolayısıyla aralarında temas ve yakınlaşmanın ve güven alanlarının ortaya çıkmaya başlamış olduğu dönemdir.

bulunuyordu: 'Diriliş! Neyin dirilişi? Bunlar neyin peşinde?'

İstiklal Savaşı'na dair K. Mısıroğlu gibi isimlerin değerlendirmeleri önyargılarla mâlûl olduğundan herhangi bir değer ifade diyor değildir. Benzeri olan ve doğru bir perspektif de öngörmeyen o tür yaklaşımların kuruluş döneminin çatışma potansiyeline hitap ettiği, dindar kesimin doğru ve mâkûl bir yakın tarih görüşü edinmesini geciktirmiş olduğu da bir diğer gerçektir. Ve tabii karşı kampın, resmî tarih oluşturma adına ve o günlerin siyasî otoritesini ve yaptıklarını yüceltmeye ve dindar yapıyı sindirmek için tahkir ve tezyif dilini kullanmaya memur kalemleri de aynı çatışma potansiyeline hitap eden bütünün diğer yarısını oluşturmaktaydı. İlerleyen on-yıllarda, kendisini yeni rejimin ve yapılmış devrimlerin sahibi ve koruyucusu addeden kesim karşılarında gerçek bir tehdit kaynağının varlığı konusunda tereddütler yaşayıp haddi aşan üslûp ve söylemlerini yumuşatırken, dinî hassasiyet sahibi kesim de, kendi söylemi içinde bulunan ve anlamsız sahiplenişler ima eden söylemlerinde bir tasfiye süreci yaşayacak ve sahih bir gerçekliğe dayanmayan keskinlikleri ya tümüyle bir kenara bırakacak ya da da törpüleyecekti. Aslında, her iki kamp da, birbirini gözlemleyip süzdükleri on yıllara yayılmış bir süreç içerisinde, yavaş yavaş üslûpsuzluk ve rotasızlık içerisinde kendilerini yoran bir öfke ve nefret söylemini oldukça düşük bir düzeye indirecekti.

**

Yetmişli yıllarda, Müslümanların hemen her coğrafyada (Pakistan'da, Mısır'da, Cezayir'de, vd.) kendi öz kimliğini vurgulayan tutum ve aktiviteleri arasında, iz bırakan (ve umut doğuran) önemli gelişmelerden biri ise, Mısır ve Suriye'nin (Suudi Arbistan, Irak, Cezayir ve Libya'nın da katkılarıyla), ABD istihbaratının bile ruhu duymadan gizli bir plânla Yom Kippur günlerinde İsrail hazırlıksız bir durumdayken saldırarak onu köşeye kıstırması olmuştur (6 Ekim, 1973, 'Yom Kippur Savaşı'). Saldırı karşısında tam bir bocalama içerisinde kendisini çaresiz hisseden İsrail savaşın ilerleyen günlerinde, ancak ABD yardımı, desteği ve müdahalesiyle belini doğrultabilmiştir. Suudi Arabistan ve Libya öncülüğündeki Arap devletleri bununla da kalmamış, ABD'nin İsrail'i koruyup kollamadaki gayretkeşliği ve müdahalesine karşılık özellikle ABD ve diğer batılı ülkeler üzerinde etkili olan ve petrolü politik bir silah olarak kullandıkları bir 'Petrol Ambargosu' başlatmıştır ve Suudi Arabistan ABD'ye olan tüm petrol sevkiyatını durdurmuştur (20 Ekim, 1973). Avrupa ülkeleri ve Japonya gibi petrolde ithal bağımlısı ülkelerde günlük hayat altüst olur, fiyatlar uçar, petrol istasyonlarında ve marketlerde uzun kuyruklar oluşur. ABD, kendi hinterlandı olarak baktığı bir ülkenin bu cüretkâr insiyatifini cevapsız bırakmayacak ve Kral Fahd'ı bizzat kendi yeğenine öldürtecektir (25 Mart, 1975). Konuya ABD açısından bakarsak, 70'li yıllar uzayda yarışı önde götüren ABD'nin, yerküre üzerinde, başta Vietnam'da olmak üzere, önemli çuvallamaları yaşamış olduğu, ve dolayısıyla hem ABD içinde ve hem de uluslararası plânda meşruiyetinin yara almış olduğu bir dönemdir. Başkanların siyâsî hayatına mal olan bu çuvallamalardan birisi de 80'lerin başında yaşanacak ve 'Watergate' başlığıyla kayıtlara geçecektir. Bilindiği gibi, ABD'nin 1955 Kasımında başlamış olan Vietnam'daki savaşı, ABD'nin 1973 yılında, 60 bine yakın askerini kaybetmiş olarak ve Amerikalılar arasında savaş karşıtlığının yükseldiği bir ortamda geri çekilmeye başlamasıyla sona erer (çekilme 1975 Mayısında tamamlanır). Bu savaş sonucu, halkın güvensizliğini zirveye taşıyan Watergate skandalı ve ABD'nin Şili darbesindeki rolü ile birleşince Başkan Nixon'ın 1974 itifasına yol açmıştı. 70'ler aynı zamanda boksörümüz Muhammed Ali'nin de altın dönemidir; hatta ağır siklet boks tarihinin altın dönemidir . Ve tabii ki o da Vietnam savaşına katılmayı reddetmiş ve savaş karşıtlığının bir sembolü hâline gelmişti; gerekçesini ifade ederken söylediği söz meşhurdur: "Vietkong bana birşey yapmadı". (Bu tutumu nedeniyle Muhammed Ali'nin boks lisansı iptal edilmiş ve 3 yıl ringlerden uzak kalmıştı).

ABD'nin başarısızlıkları, pişmanlıkları ve memnuniyetsizlikleri tarihinde kuşku yok ki 70'li yıllar özel bir yer edinmiştir. Dönemin son safhasında İran'da İmam Humeyni liderliğinde devrim gerçekleşir (Şubat, 1979), Amerikancı Şah Pehlevi ülkeden kaçar; İran yönetim çevrelerinde ABD artık 'büyük şeytan'dır. Ve rejim değişikliğini takip eden günlerde İranlı öğrenciler ABD elçiliğini işgal edip 52 amerikalı diplomatı rehin alır (4 Kasım, 1979); talepleri kaçak İran Şahı'nın ülkeye geri getirilmesidir; rehine olayı 444 gün sürecek ve bu olay ABD Başkanı Carter'ı yıpratacak ve

seçimi kaybetmesinde ana rolü oynayacaktır. (1980 Eylülünde başlayıp yaklaşık 8 yıl sürecek olan İran-Irak savaşında, ABD ve Batılı ülkelerin silah ve lojistik desteğine rağmen Irak'ın üstünlük sağlayamaması, aynı zamanda ABD için de bir başarısızlık olarak kayıtlara geçer.)

**

60'lı yıllara damgasını vuran büyük faaliyetlerden birisi uzay yarışıydı; dönemin başlarında Sovyet kozmonot uzayda dünya çevresinde yaptığı 1,5 saatlik tur sonrasında 'burada bir tanrı filan göremiyorum' demişti; belli ki Sovyet yurttaşı olmanın materyalist ruhuna uygun bir şeyler söyleme beklentisini karşılama çabası içindeydi. Dönemin sonunda (1969) Amerikalı astronot Armstrong'un Aya ayak basışı görüntüleri ABD'nin yarışı önde götürdüğünü gösteriyordu. Aslında olay, dünya siyasî kutupları olan iki süper gücün yeryüzünde devam eden rekabet ve nüfuz alanlarını genişletme çabalarının dünya 'yakın göğü'nün en yakın kısmına yansımasıydı. Ama seksenli yıllarda alarm vermeye başlayan Sovyet sistemi 90'lı yılların başında çökünce doğal olarak uzay yarışı da bitmiş olacaktı.

İş yerlerinde maaşların elden alındığı, kredi kartının ve bankamatik makinelerinin bilinmediği, evlerde telefonun yaygınlaşması ve bilgisayar için 80'li yılların, internet içinse 90'lı yılların beklenecek olduğu yıllardı 70'ler.

Ve, Türkiye'nin kendine özgü rotasını bulmasında da önemli bir katkısı olacak olan, 1974 Kıbrıs Türk çıkartmasını bahane ederek 'stratejik müttefik'imiz ABD'nin uyguladığı silah ve askerî teçhizat konulu ambargonun savunma sanayii yatırım düşüncelerinin gerçeğe dönüşümüne kapı açması da akla gelen ve sonraları hayırla yad edilecek 70'li yıllar gelişmelerindendi.

**

Resmî bakış ve kurumların dinî hassasiyetin küçük bir yansıması –sahici ya da kurmaca- karşısında bile rejimi tehdit altında hissederek alarma geçmesinin artık yavaş yavaş gülünç bir durum olarak telakki edilir olduğu zamanlardı. Tabii bir de her gün birkaç gencin canına mal olan terör durumu vardı; birilerinin işine gelen, birilerine gerekçe olan, birilerinin de hem Türkiye'nin ve hem de bölgenin geleceğine ilişkin büyük hesapları için kullanabileceği ve muhtemelen de kullanmış olduğu. Dinî hassasiyetleriyle tanınan kesim ise neredeyse bütün gruplarıyla, birilerinin kurgulayıp zemin hazırladığına kuşku duymadıkları ve halk nezdinde 'sağ-sol' çatışması olarak nitelenen bu kavga ortamında taraf olmamakta dikkatliydi. Terör deyince, bugün hemen akla gelen PKK terörü 70'li yıllarda henüz doğmamıştır; var olan şey, genel Marksist hareket içerisinde Kürt kimliğinin ve Kürtçü hissiyatın vurgulanışıydı. Güney doğu bölgesi PKK terörüyle olmaktan çok kaçakçılıkla ünlüydü; kaçak çay ve sigaradan kaçak Avrupa ürünü tabak, çanak-çömlek, radyo ve çakmağa kadar akla gelebilecek herşey, Suriye ve Irak sınırı boyunca yürütülen bu 'kaçakçılık' faaliyetinin konusuydu.

70'li yıllara dair benim gözümde bariz ayırt edici niteliklerinden birisi de, modern Batılı düşünce yapısının ve hayat tarzının baskın unsurlarından birisi olan feminizmin herhangi bir versiyonunun Türkiye'de henüz dikkat çekecek bir düzeyde seslendirilmediği ve etkinlik düzeyine ulaşmış olmadığıydı. Ama nüfusun kadın kesiminin hem çalışma hayatında ve hem de lise ve üniversite öğreniminde (hem öğrenci ve hem de hoca olarak) yer alış oranlarındaki hızlı yükselişin sonraki on-yıllarda yükselecek olan ve Türk aile yapısında derin farklılaşmaları zorlayacak olan feminist duyarlığın habercisi olduğuna kuşku yoktu.

Bu arada, 70'li yıllar, F.G. isminin ve çevresinin daha çok öğrencilere hitap eden faaliyetleriyle tanınır olduğu yıllardır; bu çevrenin ve öncülerinin yıldızı, yabancı mecralardan güç devşirmesi sağlanarak siyasî iddialar da taşıyan bir 'proje' olarak, 80'li yıllarla birlikte parlatılmaya başlanmış olacaktır.

**

Aslında, yetmişli yıllarda belki de en dikkat çekici olmuş olan durumlardan birisi, önceki onyıllarda belli bir sindirilmişlik hâli yaşayan dinî hassasiyete sahip kesim içinde 'İslâmcı' nitelemesiyle tavsif edilen ve her alanda tezahürleri görünen canlanışın yankılanışıydı; bu yankılanışa temel teşkil eden şey İslâm'ın, modern Batı düşünce ve onun dünyaya bakışında bulduklarıyla tatmin bulamamış görülen insana (doğulusuyla batılısıyla; çünkü 'doğulu' sanılanlar da artık bir ölçüde batılılaşmıştı) gerçek bir alternatif olarak sunuluyor oluşuydu. 'İslâmcılık' diye isimlendiriliş üzerine içeriden dışarıdan

epeyce yazıldı. Bendeki izlenim ise, Osmanlı'nın son döneminde bazı Müslüman düşünürlerce dünya Müslümanlarının modern Batılı siyasî ve kültürel tutum ve değerleri karşısında direnmelerini motive etmesini ve İslâm'ın, içinde yaşanılmakta olunan siyasal sisteme ilişkin mülahazalarını gündeme getireceğini umarak kullanmaya başladıkları bu isimlendirme, tarihsel kullanılışından bağımsız olarak 60'lı ve 70'li yıllarda, hissettikleri İslâmî canlanışa katkı yapanların ve kendisini bu canlanışın bir parçası olarak hissedenlerin İslâm'ın, biraz da resmî anlayışlar baskısı ve Batılı etkiler altında keyfî ve zülf-ü yâre dokunmayacak yorumlarla dünyaya bakışını ve hayatını tanzimde pek mahzur görmeyen ve 'câmi cemaati' olarak tasavvur edilen toplulukla olan bakış ve duruş farklılıklarını ortaya koyma arzu ve ihtiyacının gereği ve yansımasıydı. Onların itirazları vardı; genel konuşmalarda sık sık ülke nüfusunun yüzde doksandokuzunun sahip olduğu belirtilen ve yakın geçmişte siyasi baskı altında kalmış olan inanç ve anlayışın kendilerinin inanış, bakış ve duruşunu tam ve doğru olarak ifade etmediğini düşünüyorlar ve çok özetle, İslâm inancının ve dünya görüşünün hayatın tüm veçhelerine ve renklerine hitap ettiğinin, o yıllarda bu inancın 'sağcılık' ya da 'anti-komünizm' ile özdeşleştirilmesinin suyun fazlasıyla bulandırılması demek olduğunun, İslâm temelli kültürel köklerin yeniden keşfinin ve bu özgün inancın batılılaşma gibi bir kızıl elmasının olamayacağının altını çiziyorlardı. Ve doğal olarak, Rönesansla birlikte ve sonrasında, önce Hristiyanlık karşıtı ve daha sonra kökeni vahiy olan tüm inanışları çağdışı, ilkel, arkaik ve geri olarak niteleyen yaklaşımlar üzerine geliştirilmiş modern Batı düşünce ve uygarlığıyla gerçek bir yüzleşmenin gereğini görmüşlerdi. Ve tabii ki, bu 'İslamcılık' kavramının kullanılışına, İslâm'ın bir 'ideoloji' düzeyinde algılanmasına ve modern siyaset düşünce kalıpları içerisine sıkıştırılma riskine işaret edişler de çok yersiz ve yanlış değildi ve dolayısıyla, belki 'İslâmî hareket' gibi bir isimlendirmeler daha doğru görülebilirdi; orada da itiraz, önüne 'islâmî' tabirinin eklenmesinin bir şeyin islâmî olmasına yetmeyecek olduğu itirazıydı. (Geçen on yıllar içerisinde bu kavramın kullanılışı da, bu konudaki mülahaza ve itirazlar da rafa kalkmış görünüyor; bugün içinde bulunduğumuz şartlarda, galiba artık o derinlikte bir titizlenmenin gereği de pek anlamlı görünmüyor).

Yetmişli yıllarda bu 'İslâmcı' anlayış ve kavrayış bilincine sıçrayışın bir yansıması dinî hassasiyetleri yüksek kesim tarafından izlenen gazeteler göz önüne alındığında da fark edilir; aslında bu durumun da ilk ham yansımaları 60'lı yıllarda görülür. Altmışlı yılların ikinci yarısında, daha önce ağırlıklı olarak Tercüman gazetesini (daha çok 'sağ' nitelemesi altında düşünülecek bir düşünce yapısını öngören bir yayın politikasına sahipti) izleyen dindar kesimin düşünce dünyasındaki bu hareketlilik, Yeni İstiklal, Bugün ve Babıali'de Sabah gazetelerini (ve diğer bazı cemaat bazlı tabana hitap eden bazı gazeteleri) izlemeye başlamak şeklinde tecelli eder; aynı kesimler tarafından 70'lerde izlenir duruma gelmiş olan ise, o günün fikri canlanışı ve İslâmî değerleri canlandırma çabasını paylaşan ve belli ölçüde entelektüel bir tavrı da ön plânda bulunduran tutumuyla daha çok Yeni Devir gazetesi olur (tabii, yine bazı cemaat tabanlı ya da siyasî hareketleri merkeze alan bir yayın politikası izleyen bazı diğer gazetelerle birlikte).

Ve o yıllar, bu canlanışın gerçekleşmesindeki vasatın hazırlanışında etkin olmuş olan, kişinin kendi içinde bir saflaşma yürüyüşü gerçekleştirebilmesine – kısaca ifadeyle nefs tezkiyesine- odaklanan hikmet ve marifet ocaklarının dünyevîleşme karşısında direniş ve uyanıklığının henüz kırılmış olmadığı yıllardı. (80'li yıllarda bu direniş ve uyanıklığın ciddi biçimde kırılmaya başlayarak bir dünyevîleşme sarmalı içerisinde aşındığına tanık olunacaktır). 80'li yıllarla birlikte tanık olunan aşınıp zayıflama sürecinde siyasî güç alanlarıyla temasın ve o alanın temsilcilerinin himayesinden medet umuşun çürütücülüğü ne ölçüde bir rol oynamıştır sorusu, cevabının mutlaka netleştirilmesi gereken bir sorudur ve sonraki on yıllardan söz etmek, bir ölçüde bu sorunun da cevabını irdelemek anlamına gelecektir. 70'li yıllara kadar bu hikmet ve marifet ocakları ateşlerini harlı tutmakta başarılı kalmıştı (her ne kadar Cumhuriyet'in ilk yıllarında tekke ve zaviyelerin fizikî mekânlarına kilit asılmış olsa da); bu saflığın ve masumiyetin –ve dolayısıyla hâlisliğin- korunmasında siyâsî alanın ve ilişkilerin uzağında kalmış / bırakılmış / tutulmuş olmanın sağladığı zorunlu masumiyet atmosferi dışına taşma imkânı olmayış ve bunu aramayış önemli bir faktör olarak rol oynamış olsa gerektir. (Modernleşmenin geleneksel ayarları bozucu olumsuz etkilerine karşı panzehiri ise bu vakte kadar bu ocak-

lar kendi tarz ve yolları içerisinde bulmuş ve ondan yeterli koruyucu sonucu almıştı.)

Kişilerden ve dönemlerden bağımsız olarak, siyasete uzaklığın tehdide açık olma ihtimalini güçlendirdiği ve dolayısıyla, sistem tarafından potansiyel tehdit olarak algılanılmasının ocaklara ruhunu veren tasavvufî gelenekleri –yapıları- bir şekilde etkilemesi; siyasete çok yakın olmanın ise genellikle, en azından müptediler üzerinde dünyevi arzu ve beklentileri tetikleme ihtimali dolayısıyla bozucu ve hatta yozlaştırıcı etkiler doğurması tarihsel olarak çok da görülmemiş şeyler değildir. Siyasetle yakın olunduğu hâlde bu, gönüllere hitap eden nefs tezkiye ocak ve yollarının kendi hasletlerini ve duruşlarını –aynı şey siyasî yapı için de geçerli olmak üzere- muhafaza etmiş olduğu dönemlerin ne kadar kısa sürdüğü ve 'yıldızın parladığı anlar' olarak ne kadar nadir görülmüş olduğu da ehline malûm bir vakıadır.

80 sonrası dönem ise yavaş yavaş, ilgi ve ilişkilerini küçük çevrelerle sınırlamış ve görece olarak sahih görüntü veren ocakların kamu ilgisine kendilerini mesafeli tutmaya ve hatta kendilerini görünmezleştirmeye başladığı bir dönem olarak kendisini hissettirecektir. Kamu ilgisine mazhar olmuş, niceliksel olarak ilgi ve ilişki ağı genişlemiş ve geleneğin öngördüğünün dışında bir durum olarak 'örgütlü' hâle gelmiş büyük ocakları ise, taşınması zor bu yük altında o güne kadar izlemiş oldukları varsayılan çizgi ve rotalarının bulanıklaşmış göründüğü bir gelecek bekliyor olduğunu söylemek kötümserlik olarak yorumlanmamalıdır. Vurgulamış olduğumuz bulanıklaşmada etkin olacak olan diğer ana faktör ise, tabii ki, bir şekilde etkili olmaya devam eden modernite ve dünyevîleşmedir. Kaldı ki, 'dünyevîleşme' ve 'siyasete yakın olma' durumlarının iç içe geçmiş iki olgu olduğu, fazla açıklamaya ihtiyaç duyulmayacak bir gerçekliktir.

İnancı kimlik belirleyici olarak gören ve, genel olarak 'islâmcılık' (her ne kadar tartışılır bir kavram olsa da) olarak isimlendirilen yaklaşımın siyasî arenada, benimsenen kimliğin ve anti-Batı tutumun özellikle vurgulanarak temsil iddiası bağlamında ilk ciddî girişimlerin[1] gerçekleştirildiği (ve tabii ki, bir kısmı parti kapatma olarak tezahür etmiş keskin resmî tepki ve gözdağı verişlerin de ortaya konulduğu) dönemdir yetmişli yıllar.

Yetmişli yıllar, gençlik örgütlenmelerinin ve dolayısıyla eylemlerinin gündemde hep ilk sıralarda yer aldığı bir dönem olmuştur. Özellikle üniversite öğrencilerini dikkate aldığımızda, İslâmî canlanışı bire-bir yansıtan bir tarihçeye sahip olan MTTB (Millî Türk Talebe Birliği), dönem itibariyle konumuz bağlamında anmadan geçemeyecek olduğumuz bir önem ve işleve sahipti. Dinî hassasiyet sahibi öğrencilerin sığındığı limanlardan birisi olarak 70'lerin MTTB'si ilgililerinin, üniversite ve ilerleyen yıllarda da lise gençliğine hitap ederken düşünce adamı olarak rehber edinmiş ve ismini ön plâna çıkarmış olduğu öncü isim esas itibariyle Necip Fazıl Kısakürek'tir. MTTB'nin, yazımızın odağına aldığımız 70'lere ruhunu veren İslâmî canlanış konusunda kendi ölçüsünde katkı yapmış olduğu bir gerçektir. Yetmişli yılların MTTB yönetici kadro isimleri daha sonraki dönemlerde de, özellikle siyâsî faaliyetler bağlamında gündemde yer alacak isimler arasında olmaya devam etmiştir. (Yetmişli yılların hareketli günlerinde gençler arasında olduğu kadar işçiler, öğretmenler, polisler, vd. arasında da olan örgütlenmeler toplumdaki kamplaşma ve bölünmeleri keskinleştiren durumlar olarak önemli olmakla birlikte bu yazının ana çizgisi uzağına düşüyor olduğundan ayrıntılı değerlendirme konusu edilmemiştir.)

Bu büyülü atmosferiyle 70'li yıllar tabii ki, düşünce dünyasındaki hareketlilik ve o dünyanın ana mecrası olan dergiler açısından da, özel bir yere sahip olmuş olduğu bir dönemdir; belki de dergiciliğin altın dönemidir. Hemen belirtelim, o yıllarda bizim çevremizde dergilerden beklenen şey, bir 'dergi'den beklenebilecek ya da beklenmesi gereken şeyin çok ötesinde bir şeydi.

Ama bu ve ötesi olan konular, bu yazının İnsicam'ın gelecek sayısında yayınlanacak olan ikinci kısmında yer alacak olan konular olarak kalmak durumunda.

1 Millî Nizam Partisi 1970 yılında kurulmuş ve 1971 yılında kapatılmış, onun yerine 1972 yılında kurulmuş olan Millî Selamet Partisi 1981 yılında kapatılmış ve açma-kapatma girişim olayları daha sonraki yıllarda da devam etmiştir.

Samiha Ayverdi'nin Başörtüsüzlük Mücadelesi

Kâmil YEŞİL

İlk örneği 1969'da Ankara İlahiyat'ta yaşanılan başörtüsü yasağı, 12 Eylül askeri darbesinden sonra öğrencilerle sınırlı kalmamış, halka kadar inmiştir, yaşlı kadınlar hastanelerde muayene edilmemiş, saç peruk mu yoksa gerçek mi diye kontrol edilmiştir. Başını, inancının gereği örttüğünü söyleyenlere bu kez baş örtüsünün Allah'ın bir emri olmadığı söylenmiştir. Baş örtüsünün dinî bir emir olmadığını ispatlayan ! ilahiyatçılara şahit olunmuştur. Bir kısım idareciler başörtüsünü siyasi bir sembol olarak tarif etmiştir. Siyasi bir sembol kabul edilmesine rağmen bu kez demokratik hak olarak kabul edilmemiştir; o da yasaklanmıştır. Yasak, 28 Şubat sürecinde en dramatik tarihini yaşamıştır. Türban şekli alan başörtüsü yine yasaklanmıştır. Başlardan çözdürülmüştür. Adalet mekanizması bütün yolları kapatınca son çare AİHM görülmüştür. Fakat bu baskı ve zulüm AİHM'in de onaylanmış, insan hak ve özgürlüklerine aykırı bulunmamıştır.

Samiha Ayverdi'nin Mektuplar'ını okuyunca baş örtüsünün bu kez Müslümanlar tarafından başka bir boyut ve bağlamda tartışıldığını öğrendim.(Mektuplar-10, Kubbealtı Neşriyat, 2020, İst.) Bu kez baskı (mobbing) Müslümanlar tarafından yine bir Müslüman kadına yapılıyor. Baskının sebebi kadının başını örtmemesidir. Madem Müslümansın, üstelik bilge kabul ediliyorsun, başını niye örtmüyorsun, denilmektedir. Mektuplar 28 Şubat 1997'den önce yayınlansaydı başörtüsü sanırım bu boyutu ile de tartışılacaktı.

Samiha Ayverdi'nin başını örtmemesi ile yürüyen tartışmanın sebebi üzerinde durmalıyız.

Bir edebiyatçının başını örtmemesi, namaz kılıp kılmaması okuyucuyu ve dindar çevreyi niye ilgilendirmiş denirse şöyle cevaplar buluyoruz. Çünkü Samiha Ayverdi sadece romancı, hikayeci, edebiyatçı

değil; ondan önce dinî, tasavvufî bir kimlik sahibidir. Kenan Rıfai Hz.lerinin topluma bakan yüzü ve konuşan dili mesabesindedir. Ayverdi'nin edebi eserleri vasıtasıyla etrafında toplanan epey okur-muhip vardır. Kenan Efendi'nin vefatından sonra cemaatin öncüsü durumundadır. Bir bilirkişi (mürşid) olarak yer edinmiştir. Bunun sebebi bellidir: 1923-50 arası dinî, ahlakî söz ve yazılarda büyük kıtlık yaşandığı için Ayverdi'ye, onun eserlerine, sohbetleri vasıtasıyla Kenan Rıfai Hz.lerine büyük rağbet olmuştur. 50'den sonra kitaplar, dergiler, İstanbul merkezli toplantılar, sohbetler ve üniversite gençliği vasıtasıyla Anadolu'ya yayılmışlardır. Artık Müslüman okur yazar çevresinde takip edilen, konuşulan, okunan bir Kenan Rıfai gerçeği ve Samiha Ayverdi vardır. Kubbealtı, Yahya Kemal Enstitüsü, kadınlarla ilgili platformlarla kayda değer bir cemaat meydana gelmiştir.

Fakat bu cemaatin öncüsü Ayverdi'nin ve diğer kadınların başlarını örtmemesi sorun olarak görülmüştür. Bunu sorun olarak konuşanlar Allah'ın emir ve yasaklarını hatırlatarak bir tebliğ ve irşad vazifesini yerine getirdiğini düşünüyorlar. Bu ikaz ve uyarılarından faydalanacak kişi, öncelikle söze muhatap olan kişidir. Bir zaman sonra bu tebliğ ve irşadı aşar, sorgulamaya dönüşür. Konuşmalar itham, iddia, sevap dağıtmak, ceza vermek sınırlarında dolaşır, provokasyonlara sebep olur. Haberleşmenin (tenkit, uyarı, cevap) daha çok gazete ve dergilerle sağlandığı (1940-80) dönemde; haberlerin doğrulanamaması, doğrulansa da esas olay kadar yayılma imkanının bulunmaması vs sebeplerle insanlar birbirlerini yanlış, eksik anlamıştır. Doğrular aynı hızla yayılmadığı için bazı insanlar bu süreçten menfi etkilenmiştir.

Bu dönemde yazılı basında, basını takip edenler arasında sözlü olarak dolaşıma giren tartışmalı konuların başında yazar Samiha Ayverdi'nin başını örtmemesi, namaz kılıp kılmadığı sorunu(!) geliyor. Kim veya kimlerin, hangi vesilelerle bu durumu Müslümanların sorunu olarak gündeme taşıdığını bilmiyoruz. Bizim önümüze Samiha Ayverdi'nin Mektuplar serisi getirdi.

Mektuplardan anlaşılıyor ki Ayverdi'nin başının açıklığını dinî, itikadî sorun olarak tartışanlar arasında bir gençlik teşkilatı MTTB, (bazı) Yüksek İslam Enstitüsü öğrencileri ve hocaları, Diyanet mensupları ve bu tartışmalara şahit olan kişiler var. Mektuplardaki ipuçlarını birleştirdiğimizde şunu görüyoruz: 1970 öncesinde Kayseri Yüksek İslam Enstitüsüne Kubbealtı mensubu Nazik Erik, edebiyat öğretmeni olarak tayin edilir. Okul müdürü Ethem Ruhi Fığlalı'dır. Fığlalı da karısı Semiha Fığlalı da Ayverdi'nin has talebelerindendir. Nazik Erik eli kalem tutan, eserler yazan iyi bir edebiyat öğretmenidir fakat Samiha Ayverdi gibi başını örtmemektedir. (İnternette görülen ve Mehmet Ersal tarafından yazılan "Nazik Erik : Hayatı, Eserleri ve Fikir Dünyası" kitabın kapağındaki fotoğrafında başı açıktır.) Enstitü müdürü Ruhi Fığlalı, ilahiyat mezunu olmasına rağmen camilerde, mescitlerde pek görünmemektedir. Nazik Erik'in derslerinde Samiha Ayverdi ve Kenan Rıfai'den bahsedebileceğini göz önüne aldığımızda Enstitüden bazı hocaların ve öğren-

Samiha Ayverdi'nin Mektuplar'ını okuyunca baş örtüsünün bu kez Müslümanlar tarafından başka bir boyut ve bağlamda tartışıldığını öğrendim. (Mektuplar-10, Kubbealtı Neşriyat, 2020, İst.) Bu kez baskı (mobbing) Müslümanlar tarafından yine bir Müslüman kadına yapılıyor. Baskının sebebi kadının başını örtmemesidir. Madem Müslümansın, üstelik bilge kabul ediliyorsun, başını niye örtmüyorsun, denilmektedir.

Ayrıca Samiha Ayverdi'nin ilahiyat ve imam hatip liseleri öğrencileri üzerindeki tesirini dönemin şartlarından ayrı düşünemeyiz. Zira 60'li yıllara kadar okumuş yazmışlar arasında dini bilen, yaşayan, anlatan ve eğitim camiası içinde bu konuda hizmet veren kadın öğretmen sayısı çok azdır. Yani derslerinde, sohbetlerinde İslami bilgisinin genişliğini ve derinliğini gösteren bir hanım öğretmen (Nazik Erik), hem sevilecek hem takdir edilecektir. Birçok kadın öğretmenin tamamen din dışı zihniyet ve yaşayış içinde olmaları; başı açık da olsa dini bilgiye, ahlaka ve değerlere sahip kişilerin kıymetini artıracaktır.

cilerin hem Nazik Erik'in hem Samiha Ayverdi'nin başını örtmemesini tenkit etmiş, bazı provokasyonlara gelerek hocayı okulda istememiş, dersleri boykot etmiş olmalılar. İtiraz ve tenkitleri Enstitü müdürü Fığlalı'ya götürdüklerinde ondan da destek bulamamış olmalılar. Hem dine dair konuşup, sufi sözler söyleyip hem namaz kılmayan (namazlarda görülmeyen) Müdür Fığlalı'ya hem onun himayesindeki edebiyat öğretmeni Nazik Erik'e karşı gösterilen tepkinin maksadını aştığını, aşmış olabileceğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Çünkü bu dönemin en faal gençlik teşkilatı MTTB'ye, "İslamcı" İsmail Kahraman başkan seçilmiştir. (1968). Sosyalist gençliğe karşı MTTB'nin bu yeni çizgisi "milliyetçi" başkan Rasim Cinisli'den sonra yeni bir rotaya girmiştir. Enstitünün yüksek öğrenim gençleri üzerindeki tesiri büyüktür. Bu gençliğin önemli bir kesimi YİE ve İmam Hatipli öğrencilerdir. "İslamcı" gençlik bu dönemde Bugün, Babıalide Sabah, Büyük Doğu gibi yayın organlarını takip etmektedir. Kadınların mücadele sembolü de Şule Yüksel Şenler'dir.

1969'da Ankara İlahiyat Fakültesinde Hatice Babacan Olayını yaşanmıştır. Hatice Babacan, başörtüsü taktığı için fakülte yöneticisi ve hocası Neşet Çağatay tarafından dersten atılmış, okula alınmamış ve bazı hocalarının desteği ile öğrenciler okulda protesto gösterileri yapmışlardır. Bütün bu olayların uçlarını birleştirdiğimizde Kayseri YİE'de bir hocanın başını örtmemesi -belki de bu tercihini dinî kaynaklara dayandırma teşebbüsü- sebebiyle Enstitüde sevimsiz olaylar yaşanmıştır. Birkaç provokatörün dersleri sabote etmesi, bazı hocaları tartaklaması da gazetelere yansımış olmalıdır.

Bu olay İstanbul'dan Ayverdi ve çevresi tarafından takip edilmektedir. Gerek basından öğrendiklerine gerekse çevresinden duyduklarına bir anlam veremeyen "sağduyulu" kişiler de vardır. Onların, bildikleri din, nass, sünnet uygulaması ile Ayverdi'nin (ve çevresinin) bu tercihlerini sorguladıklarını görüyoruz.

Mektuplardan en önemlisi MTTB Başkanı Burhaneddin Kayhan'a (1971-73) yazılmış mektuptur.

Ayverdi'nin ilgili satırları şöyle:

"Kayseri'de, münevver, idealist ve medenî din adamlarına bir suikast kampanyası açılmıştır. Bu fitne, tezvir, iftira ve fesat hareketi, gerçekler gerçeği, îman, irfan ve ihlâs âbidesi olan Hocamı İngiliz casusluğu ile damgalamak isterken, Milliyetçi Türk gençliğinin merkez yerinde bulunan siz, Kayseri hareketinin yanında olduğunuzu "Haklı mücâdelenizi teşkilâtım adına bütün samimiyetim ile destekler, elimizdeki imkânları haklı direnişinizde size yardımcı olmak için kullanacağımızı ve o mikroplar temizleninceye kadar mücâdele edeceğimizi bildirir, bütün kardeşlerimizin muzaffer olmasını Cenâb-ı Hak'tan niyaz ederim" demek suretiyle belirtmiş bulunuyorsunuz."[1] Oysa yazar, İmam Hatip ve Yüksek İslam mekteplerini bir "uyanış" vasıtası, "vicdanî ve içtimaî hayâtın emniyet sübabı" olarak görmektedir. Fakat Kayseri'deki olay "onların taassubun pençesine düştüğünü" göstermektedir.

1 Mektuplar 12, s. 71-76

Ayverdi bu tür olayların dış kaynaklı olduğunu, gençlerin de bu tuzağa düştüklerini söylüyor:

"Kayseri'ye çektiğiniz telgrafta Yeni Asya gazetesinin 31 Mayıs 1970 tarihli nüshasında sizin gibi Kayseri hâdiselerini destekleyen Mücâdele Birliği hakkında, teşkilâtın sağcı olmadığını, mensuplarından ekserisinin aldatılmış gençler olduğunu; mücadelecilerin îtikat bakımından yanlış yolda bulunduklarını beyan ediyorsunuz?"(...)"Efendimi İngiliz casusu töhmeti altında bırakıyor ve 1968'de yayınlanan "Misyonerlik Karşısında Türkiye" adlı kitabımı göz ardı ediyorsunuz" demektedir. "Kayseri YİE'de aleyhlerine boykot yapılan yakınlarım ve fikir beraberliği içinde bulunduğum bu kıymetli hocalar "kökü dışarıda olan bir cemiyet nâmına faaliyette bulunan kimseler" cürmü ile nasıl itham edilebilirler?" Ayverdi, "**namaz kılmıyor" isnadına "Allah'ıma hamdederim, on dokuz yaşımdan beri, bir gün namazlarımı edâ etmeden yatağa girmedim." şeklinde cevaplıyor.** Bir kadının namaz kılıp kılmadığı ta Kayseri'ye kadar nasıl ulaşmış olabilir, anlaşılır gibi değil. "Maksadım, müdâfaa değil, tavzihtir.."[2]

Burhaneddin Kayhan bu mektuba nasıl bir cevap verdi, kani oldu mu bilmiyoruz. Mektuplardan Samiha Ayverdi'nin (ve onun muhitindeki kadınların) baş örtüsü kullanmadıkları, biraz makyaj yaptıkları ve bunun bazı İmam Hatiplerde ve Yüksek İslam Enstitülerinde tartışıldığı anlaşılıyor. Bunun sebebi ne olabilir? Bir yazarın ve onu takip eden diğer hanımların başını örtmesi ile niçin ilgilenilsin?

Mektuplardan; Ayverdi'nin kitaptan dostları, onun başının açık olmasını, eteğinin topuklara kadar inmemesini ve ima edilen makyajı ona, o büyük eserlerin sahibi, mücahide, sufi kişiliğine yakıştıramadıkları anlaşılıyor, İnsanlar Ayverdi'nin sadece eserlerini değil onun meşrebini, tuttuğu yolu da tasvip etmekte fakat şekline getirilen tenkitler sebebiyle gönül rahatlığıyla tavsiye edememektedir. Bu konuda getirilen tenkitlere ikna edici cevaplar verememektedirler. Bir de kadınlardaki bu tutum Ayverdi ile sınırlı değildir; tarikatin kamuya bakan öncü kadrosundaki bütün kadınlar Safiye Erol, Nezihe Araz, Sofi Huri, İlhan Ayverdi, daha önce vefat eden Safiye Cemal de Ayverdi gibi başını örtmemekte, "asri" denilebilecek bir görüntü ile halk arasına katılmaktadır. Başlangıçta başını örtmek şartı olmasa da zamanla, kalp mutmain olunca kendiliğinden, yolun büyüklerine özenerek örtünülseydi, bu örtünün yola has bir bağlama şekli, bir rengi olsaydı bu kadar tenkide gerek kalmazdı. Sanıyorum bu konuda muhiplerin gözlerini çevirdiği kişi Ayverdi idi.

Ayrıca Samiha Ayverdi'nin ilahiyat ve imam hatip liseleri öğrencileri üzerindeki tesirini dönemin şartlarından ayrı düşünemeyiz. Zira 60'li yıllara kadar okumuş yazmışlar arasında dini bilen, yaşayan, anlatan ve eğitim camiası içinde bu konuda hizmet veren kadın öğretmen sayısı çok azdır. Yani derslerinde, sohbetlerinde İslami bilgisinin genişliğini ve derinliğini gösteren bir hanım öğretmen (Nazik Erik), hem sevilecek hem takdir edilecektir. Birçok kadın öğretmenin tamamen din dışı zihniyet ve yaşayış içinde olmaları; başı açık da olsa dini bilgiye, ahlaka ve değerlere sahip kişilerin kıymetini artıracaktır. Bu ortamda Necla Pekolcay, Emel Esin, Fevziye Abdullah Tansel gibi üniversite hocaları, Nazik Erik, Semiha Fığlalı gibi lise öğretmenleri büyük hizmetler görmüştür. Dolayısıyla 60'lı yıllarda bayan hocalarının başını örtmemesi sorun olarak görülmeyebilirdi. Bu durum 28 Şubat sürecinde de yaşanmış, başını açarak derse giren bayan öğretmenlere hiçbir öğretmen, öğrenci ve veliler dinden uzaklaşmış olarak görmemiştir.

Ayverdi'nin bu tercihi niye rahatsız etmiş olabilir? Çünkü 68 Kuşağının Türkiye'de estirdiği sosyalist hava, serbest hayatı normal hâle getirmişti. Mini etek, moda, Batı'ya özenti üniversite gençliği arasında hayli yaygın idi. Bu rüzgâr 70-80 arasında sinema, tv, boyalı basın tarafından teşvik ediliyordu. Şule Yüksel Şenler'in öncülük ettiği bir tesettür bilinci gençlere kazandırılıyordu. Şule Yüksel bu mücadelesinde o günkü şartlarda başarılı da oldu. Şule hanımın örtüsünden hareketle bu harekete "sıkma baş"lar dendi. Oysa aynı dönemde Müslüman kadının ayırt edici özelliği tesettürüdür, anlayışı Samiha Ayverdi'nin tercihi ile kırılıyordu. Müslüman olmak için tesettür şart değil anlayışının yerleşmesi endişesi vardı. Öyle anlaşılıyor ki bu mücadeleyi verenler de kendi aile çevresinde böyle bir zorlukla karşılaşmakta idi. Oysa onlar hem entelektüel hem sûfi kimliği ile Ayverdi'nin kendilerine yardımcı olmasını bekliyordu. İşte bu olmadı. Burada dinî-tasavvufî kimliği ile öne çık-

2 Mektuplar 12, s. 71-76

manın belirleyici bir durum olduğunu söylememiz gerekir. Çünkü aynı dönemde "muhafazakâr" kabul edilen fakat bir tarikat ile yan yana anılmayan kişilerin bu anlamda bir tenkit ile karşılaşmadığını en azından yazıya geçmediğini görüyoruz. Halide Nusret Zorlutuna, Emel Esin, Necla Pekolcay, Fevziye Abdullah Tansel vs. Akademyada ve edebi sahada eser veren bu hanımlar kendi şahsî hayatlarında dindar idiler fakat bu konuda takipçisi olan kişiler değildiler. Yani Ayverdi'nin tesettürlü olmasını isteyen çevreler onun bu temsil gücünün geçişken ve yayılgan olacağı endişesiyle hem onu takip edenleri hem dini yeni yeni tanımaya çalışanları menfî etkileyeceğini düşünmüş olmalıdırlar.

Günümüzde de Ayverdi ismi zikredildiğinde bu burukluğun yaşandığı inkar edilemez. Çünkü insanlar hâlâ bir sebeple bu yoldan tam istifade edemiyor. Öyle anlaşılıyor ki Ayverdi'nin bu tutumu Kenan Rıfai Hz.lerinin yolundan istifadenin genelleşmesini engellemektedir. İnsanlar şekle ait bu tutumu başka tarikatların, şeyhlerin; örtü tutumu, kadınlarla bir arada bulunmak, onlarla yüz yüze konuşup sohbet etmek usulü ile karşılaştırmakta, bu konuda 'sıkı' olanları şer'i; esnek olanları da "ehven olmamak"la tarif etmektedir. Bu konuda sahabiye ait istisnai bir olayı değil de İslam'ın ilk yıllarından Hz. Peygamber aleyhisselamın sünnetinden delil getirmektedirler. Denilmektedir ki Akabe Biatlerinde, Mekke'nin Fethinden sonra Müslüman olan kadınların Biatlerinde Hz. Peygamber aleyhisselam yüz yüze değil; bir sütre arkasından Biat almıştır. El, ele değmemiş, kadınlar Hz. Peygambere ya söz ile ya da ellerini bir kaptaki suya sokarak biat etmişlerdir. Vs.

İyi niyetle şöyle diyebiliriz: 70 sonrası İslamcıları radikal bir anlayışla Samiha Ayverdi'nin dindarlığında -kendince- eksiklikler görmekte, onun Allah katındaki vebalini azaltmak niyetiyle "doğru yola" davet etmektedir. Çünkü 70 öncesinde Samiha Ayverdi'nin epeyce okuru, takipçisi, muhibbi var. Ayverdi, 50'de Kenan Rıfai'nin vefatından sonra sorumluluk yüklenmiş ve konuşmaları, toplantıları, diğer faaliyetleri sebebiyle bir kanaat önderi mevkiindedir. Kırsal kesiminin kadınlarından farklı olarak dindar bir kimlikle takip edilmektedir. Bu hali ile kabul görmektedir. Bu yeni tip, Anadolu kadınından farklıdır. Samiha Ayverdi bu görünüşüyle (başı açık, eteğinin topuklara kadar inmemesi, hafif makyajı) 80'li yıllara kadar köylüler nezdinde sosyete kimliği temsil etmektedir. Köylü, Anadolu kadın ve kızları dindar olmasa da evden dışarı çıkarken başını örter, diz üstü etek giymez, makyaj yapmaz kuralını "çiğnemektedir.".

Bazı insanlar da kadınların bu şekle ait tutumlarını Kenan Rıfai Hz.lerinin şer'i onayı olarak yorumlamaktadır. Bu zann da yol'a ait o mükemmel eserlerin önüne geçmektedir. Acaba Kenan Rıfai Hz.lerinin Ayverdi ve diğer Hanımefendilere başörtüsü ile ilgili bir yönlendirmesinin olmuş mudur sorusunun cevabı da merak edilmektedir.

Rıfai Hz.lerinin Sohbetler'i dahil bu konuda müspet veya menfi bir yönlendirmenin olmadığı görülüyor. Kenan Rıfai Hz.leri, Sohbetler'inde ana ilkelerden bahisle sık sık âyetlere ve hadislere başvuruyor. Bu tutum, Samiha Ayverdi ve diğer hanımlara âyet ve hadislere dikkat ediniz anlamında yeterli bir yönlendirmedir. Zaman zaman hanımlar okudukları, duydukları konuları, akla takılanları soruyorlar. Bu konuda fiili bir durum ortaya çıktığı için başörtüsü ile ilgili bir soru sorma ihtiyacı duymuyorlar. Bundan olsa gerek başörtüsü konusuna değinilmiyor Sohbetler'de. Ayverdi'nin şeriat bilgisi zaten şüphe götürmez şekilde açık ve yeterlidir. Böyle olunca bilen kişiye ayrıca bir şey söylemeye gerek yoktur. Öyle sanıyorum ki Ayverdi ve diğer hanımlar başörtülü gitselerdi sohbetlere ve huzura, bu konuda da bir söz duymayacaklardı Kenan Efendi'den. Dolayısıyla baş örtüsü konusunun Kenan Rıfai Hz.lerinin yanında, yakınında fakat dışında olan bir husus olarak düşünüyorum. Acaba bu konu, Kenan Efendi'nin melami meşrep biri kişi olması ile açıklanabilir mi diye akla geliyor. Bütün tarikatler az veya çok melamidir, çünkü kendini gizlemek esastır. Bazıları bu hali zahirde takvaya, tarikate ve şeriate uymayan sözler, kıyafetler ve işlerde görünmek suretiyle kendilerini (nefislerini) halkın teveccühünden uzak tutmuşlardır. Çünkü bu konuda şöhret afettir. En çok zararı da şöhret sahibi görür.

Bilindiği gibi tekke ve zaviyelerin seddi öncelikle erkeklerin kıyafetini değiştirdi. Şeyh, medrese hocası, mevlithanlıkla şöhret sahibi bazı kişilere, şapka kanununa aykırı kitap yazdığı gerekçesiyle idam edilen Atıf Hoca'nın akıbeti tekke mensuplarını çok etkilemiş görünmektedir. Bazıları havayı kokladığından bazı-

ları gazete ve mecmualarda karikatürize edilen tiplerden olmadığını göstermek gibi gerekçelerle tekke ve medrese kisvelerini değişmiştir. Sakal tamamen kesilmiştir, bıyık kalmıştır. Sarık çıkarılmış, başa fötr şapka konmuştur. Bazıları elinde gezdirmeyi, başı açık dolaşmayı tercih etmiştir. Cüppe çıkarılmış, setre ve takım elbise giyilmiştir. Buna mümasil, kadınlarda başörtüsü çıkarılmış, saçlar omuzda, ensede kesilmiştir. Çarşaf yerine yakalı döpiyes tercih edilmiştir. Bu kıyafete uygun olarak kısmi bir makyaj da yapılmıştır. Erkeklerdeki bu değişikliklere bakarak kimse Sadetten Kaynak, Kenan Rifai, Muzaffer Özak, Veled Çelebi İzbudak, Ali Rıza Sağman vb eşhastaki kıyafete bakıp onlara kafir demedi, Şeyhlikten düşürmedi. Ama kadınlar söz konusu olduğunda tenkit dili devreye girmiştir. Samiha Ayverdi'nin, Münevver Ayaşlı'nın tercihlerinin gerisinde böyle "yazılı olmayan bir kanun"a uyma temayülü olsa gerek. Kadınların bu konuda Saray çevresinde, Meşruiyet dönemi ilim adamı, şair, muharrir muhitinin hanımlarında ve kızlarında örnekleri zaten vardı. Ayverdi de bu uygulamanın dışında değildir; itikadi bir esas olmadığı için her durumda tevhid dairesinde yer alıyor. Asli-fer'i ayrımı fıkhen doğru ve geçerlidir. Amele ait hususlar fer'i kabul edilir. İnkar olmadığı müddetçe kişinin imanı tartışılamaz. Dolayısıyla Samiha Ayverdi'yi sadece baş örtüsünden dolayı eleştiri onun ahlakı, ihlası, imanı konusunda şüphe sebebi olamaz. Kaldı ki Ayverdi bu konuda yalnız değildir. Osmanlı Saray kadınları, Ahmed Cevdet Paşa'nın kızları, Mehmet Akif, Yozgatlı İhsan Efendi, Necip Fazıl, Mahir İz gibi İslamcıların eşleri, kızları, torunları bir dönem başı açık idi, bu halleriyle fotoğraf çektirmekten imtina etmemişlerdir.

Bahsettiğimiz bu kişilerin imanlarını, niyetlerini, mücadelelerini, ihlaslarını sorgulamıyoruz.

Kenan Efendi'nin bizzat kendisi bu Melamiliği 1925'ten sonra kılık kıyafet değiştirerek göstermiştir denilebilr. Hanımların baş örtüsü takmaması, hafif makyaj yapması, tepeden tırnağa örtünmemesi de melamilik cümlesinden kabul edilemez mi sorusu da cevap beklemektedir.

FIKHİ ARAYIŞLAR

Konuya bütün bu tartışmaların ışığında baktığımızda Samiha Ayverdi'nin iki hareket tarzı geliştirdiğini görüyoruz. 1. İslami kaynaklarda meşruiyet aramak 2. Şahsi sorumluluğu üstlenerek meseleyi kapatmak

Samiha Ayverdi'ye muhip, talebe dahası evlat makamında oldukları için onun başörtüsü takmaması sorununa öncelikle talebeleri muhatap olmuştur. İmam Hatip ve İlahiyat eğitimi almış nesil grubundan meydana gelen bu kişiler arasında Ruhi Fığlalı, Semiha Fığlalı, Nazik Erik, Ruhi Şar, Fevzi Özçimi, Mustafa Küçükaşıcı, Necati Tahralı, Mustafa Tahralı, Hayri Bilecik, Ali Yardım gibi isimler var. Kayseri YİE özelinde konu ile muhatap kişiler Nazik Erik, Semiha Fığlalı ve Ali Yardım'dır. Müfettiş veya idari soruşturmadan geçtiği anlaşılan Ali Yardım'ın; Ayverdi, başının açık oluşunun da şeriatte yeri olduğuna dair bir delili olduğu söylenmiş olmalı ki Ali Yardım hakkında soruşturma açılmıştır.

Ali Yardım konu ile ilgili bir hadisi "Şihab'ül Ahbar" adlı hadis kitabında bulur. Bu hadis Ayverdi'yi çok rahatlatmış görünüyor. Çünkü Ayverdi, hem kendini ikna etmek istiyor hem bu konuda gelen tenkitlere İslami bir kaynak göstererek cevap vermek niyetindedir.

Ali Yardım'ın yazdığı mektupta Mescit'te Hz. Ömer'e soru soran uzun boylu, esmer bir kadından bahsedilmektedir. Kadının saçları başörtüsünün dışına taşarak bir kısmı göründüğünü söyleyen metin, bu kadının saçın görünmesinin sahabe döneminde fıkhi, ahlaki ve itikadi bir tartışma konusu olmamasını, Hz. Ömer'in de bir şey dememesini bir cevaz olarak kabul etmektedir. Bu ayrıntı Ayverdi'nin en önemli dayanaklarından biridir.. Kendisine yöneltilen baş örtüsü tenkidine karşı hemen bütün mektuplarda ve konu açıldığında hep bu delili kullanıyor. [3]

İkinci kaynak yine bir kadının yolda Hz. Ömer'i bir konuda sigaya çeken kadının saçlarını birazının görünmesidir.

Ayverdi'nin okurlarına verdiği cevabın onları ikna edip etmediğini bilmiyoruz. Çünkü verilen cevaplarda bazı boşluklar var. Çünkü kadınların saçlarının görünebileceği ile başın tamamen açık olabileceği arasında bir fark var. Hz Ömer'e soru soran kadınların görülen saçı, başörtüsünün altından, kenarından çıkmış bir parçası olabilir. Bu örneklerin mektup sahibini ve cevap bekleyenleri ne kadar ikna etti bilinmiyor. Çünkü muterizler doğrudan âyetlerle karşı çıkmaktadır Ayverdi'ye.

3 Mektuplar 10. S. 38-40

Diğer önemli bir soru şudur: Acaba aradaki mesafeyi açan engellerden biri milliyetçilik anlayışı olabilir mi? Zira Ayverdi'nin yakın durduğu milliyetçilik, siyasi bir teşekkül olarak MHP çizgisine yaklaşıyor. Mektuplaştığı Alparslan Türkeş, Agâh Oktay Güner, Türkeş'in eşi vs bu yakınlığı açıkça gösteriyor. Partilerin birbiriyle rakip olduğu düşünülürse MSP çizgisi bu yakınlığı hazmedememiş olabilir. Siyasi rekabetin dinî anlayış ve yorumlarla desteklendiğini de düşünürsek bu tartışma pekala siyasi bir renk de kazanmış olabilir.

Ayverdi'nin bu konudaki delillerinden biri de hac'da, Kâbe'yi ve Mescid-i Nebi'yi ziyaret eden kadınların durumudur. Onlar "Tavaf esnasında erkek ve kadınlar beraber bulunuyorlar. Namaz vakti gelince tavaf bitiyor ve namaz safları teşekkül ediyor. Mahalli giysilerle gelen ve bazı yerleri görülen Nijerli kadınlar var. Bazı kadınlar bir kenarda çocuklarını emziriyorlar bunlar da şeriate aykırı görülmüyor." demektedir.

Ayverdi bu tür konuların konuşulmasını Müslümanlar arasında fitne çıkarmak olarak yorumlamaktadır ki gerçekten bir fitne çıkmıştır. Çünkü konu Türkiye dışına çıkmış, Mekke'de konuşulur hale gelmiştir. Bunu Mustafa Fayda'nın mektuplarından öğreniyoruz. Hicaz'da talebe olarak bulunan Mustafa Fayda, akrabası Ali Ulvi Kurucu ile de görüşmekte ve ilim almaktadır. Bu görüşmelerde Samiha Ayverdi de söz konusu olmaktadır. Ali Ulvi Kurucu, Ayverdi'nin bilgisine, kültürüne, mücadelesine hayrandır. Fayda'ya gönderilen bir kitabı birlikte okumuşlardır. Fakat Ayverdi'nin başörtüsü takmamasından "bir hayli sarsılmıştır." Fayda bir mektubunda "Sizin îman ve mücâdele azminize hayran oldu. Ama bu arada kendilerinin ve sizin beraberce bulunan çerçevedeki resimlerinize serzenişte bulunmadan duramadı. Artık bağışıklık peyda ettik efendim. Bizim bu mesele çilemiz oldu." demektedir. Diğer bir yazışmada, Ali Ulvi Bey'in mektubu çok beğendiğinden fakat "içinde dert olan tesettür mevzuunu onun için bir noksanlık olduğunu ikrar ettirdiğinden" bahsetmektedir. [4]

Ali Ulvi Bey'in bu hassasiyetinden anlıyoruz ki kimse onun ihlas ve istikametinden şüphe etmemekte, Ayverdi'deki bu noksanlıktan dolayı üzülmekte, onun söylediklerinin ve mücadelesinin başörtüsü kullanmaması sebebiyle nakıs kalacağından endişe etmektedir.

Gelen mektuplara verilen hemen bütün cevaplarda Ayverdi, başım açık ama ahlaklıyım ima ve ihsasında bulunmakta kendisine tenkit getirenlere "başlarını örtüyorlar, çarşaf giyiyor, sakal bırakıyor, namaz kılıyorlar ama ticaretleri hile, zekattan haberleri yok, İslam dünyasının, toplumun sorunları ile ilgilenmiyorlar" anlamında sözler söyleyerek saded dışına çıkmaktadır. Bu sözler Ayverdi'nin sûfî kimliğinin dışında seyrediyor.

"Makine mühendisi olan dürüst ve ahlâk sahibi bir dostumdan dinledim. Dindar geçinen bu bir kısım müslümandan biri diğerine: "Sana öyle bir oyun oynayacağım ki batacak, on paraya muhtaç kalacaksın. Ama bu iş bana bir hacca patlayacak..."demiş. Zihniyete bakın, evvela kulu mahvet sonra Allah'ı aldatmaya, hac ile günah temizlemeye kalk. Bu adamlar, kadınlarını tepeden tırnağa örtülü gezdirmelerine rağmen Müslümanlık vasfına hâiz sayılabilirler mi? [5]

Ayverdi'nin saded dışı genelleme yapıp insanların niyetlerine dair söylediklerine katılmıyoruz.

Bu ifadeler öfkeli, kastı aşan,

4 Mektuplar 10, s.281

5 Mektuplar 12, s.302-305

saded dışı ve esas konuyu kamufle etmeye yönelik bir akıl yürütmedir. Doğrusu Mülâkatlar'da gördüğümüz sûfi duruşun da epey dışındadır. Bu kontrolsüz üslup : "Kendi hanımlarını tepeden topuğa kadar örttüren **bu sözde din adamları**, o fesat hâdisesini Yüksek İslâm Enstitüsü'ne baş örtüsüz gelen bir hanım hoca (Nazik Erik) ile dördüncü asırdan sonra kasten unutturulan ve kadınların münevver yetişmeleri hususunda Resûlullah Efendimizin buyurmuş oldukları "sahih hadis"lerini ilmî metotlarla senet ve isnat silsilelerini göstererek ispat eden bir hadis hocasına olan kinleri yüzünden çıkarmışlardır." iddiasına uzanabilmektedir. Ayverdi'nin bahsettiği "münevver din adamı, Şihab'ül Ahbar'da zikrettiğimiz olayları bulup nakleden (Merhum) Prof. Dr. Ali Yardım'dır. [6]

Edebiyat öğretmeni Nâzik Erik de böyle bir kişidir fakat başı açık olduğu için bâzı üzücü hâdiselerin çıkmasına sebep olmuştur. "**Bu hâdiseleri körükleyen taassup ehli, Nâzik Erik Hanım'ın evi önüne odun yığıp ateşlemek suretiyle evdekilerin diri diri yanmalarını planlayacak kadar İslâm ruhundan uzak, gözü dönmüş kimselerdir."**
Görüldüğü gibi fitne sisli zamanlarda kendini göstermektedir.
Nazik Erik'in evinin önüne odun yığıp ateşe verenlerin gerçekten dinî endişeler ve baş örtüsü hassasiyeti ile mi hareket ettikleri, aralarında provokatörlerin olup olmadığı sorgulanmalıdır. Bu satırlarda Ayverdi'nin acele ile hüküm verdiği görülmektedir.

6 Mektuplar 10, s. 23,29-31,114-211

Ayverdi, başka bir delil olarak İslam'ın, zamanın gereklerine uyduğunu göstermek istemektedir. Bunun için Fâtih Sultan Mehmet'in kendi portresini yaptırmak için İtalya'dan Bellini'yi getirtmesini delil olarak sunmaktadır. Fakat aynı dar düşünceliler, evlerine resim sokmayı günah sayarken tasvirli kâğıt ve madenî paraları ceplerinde ve cüzdanlarında taşıyarak namaz kılmalarını sorun etmemektedirler. Keza nüfus cüzdanına fotoğraflarını yapıştırmaktadırlar.

BU TARTIŞMA SİYASİ Mİ DİNİ Mİ ?

Mektupların tarihlerinden anlıyoruz ki tartışmalar 1970'li yıllarda gündeme gelmiştir ve 1971'in siyasi teşekkülü MNP-(MSP-RP) çizgisinden ve daha çok MTTB çevresinden doğmaktadır. Tartışmayı bu çevre çıkarmaktadır. Kendilerini İslamcı olarak tarif eden bu gençler, Ankara İlahiyat Fakültesinde, Hatice Babacan'ın dersten çıkarılmasına boykot ve protesto gösterileri ile cevap vermiştir. Dönemin başörtüsü kahramanı Babacan'dan sonra Şule Yüksel Şenler'dir. (İlginçtir mektupların arasında Şule Yüksel Şenler'den gelen bir mektup veya Samiha Ayverdi'den yazılmış bir cevap göremiyoruz. Kaybolmayı az da olsa hesaba katmakla beraber meşrep farklılığından dolayı böyle bir iletişimin olmadığını düşünebiliriz.)

Başörtüsü dışında Samiha Ayverdi'din görüşleri ile Necmettin Erbakan ve arkadaşlarının (MTTB'nin) söylem, iddia ve hedefleri aslında tam bir uyum halindedir. Galiba sorun MSP çizgisinin dil, üslup ve siyaset etme biçiminden kaynaklanıyor. Bu siyaset etme biçimini sadece Samiha Ayverdi ve çevresi sorun olarak görmüyor aynı dönemin etkili kişileri olarak Nurettin Topçu, 76'dan sonra Necip Fazıl ve İstanbul YİE hoca ve idarecileri de tasvip etmiyor. Necmettin Erbakan ve arkadaşlarının genel beklentisi bu kişilerin ve çevrelerinin kendilerine kayıtsız şartsız destek olmalarıdır. YİE, imam hatipler ve Diyanet'i kendilerine destek vermekle yükümlü kabul ediyorlar. Halbuki okullar, devlet kurumları böyle bir angaje içinde olamaz, olmamalıdır. Konu ile ilgili tartışmaların detayı için Hayrettin Karaman, Tayyar Altıkulaç, Süleyman Ateş gibi öncü neslin hatıralarını tavsiye ederim.

Diğer önemli bir soru şudur: Acaba aradaki mesafeyi açan engellerden biri milliyetçilik anlayışı olabilir mi ? Zira Ayverdi'nin yakın durduğu milliyetçilik, siyasi bir teşekkül olarak MHP çizgisine yaklaşıyor. Mektuplaştığı Alparslan Türkeş, Agâh Oktay Güner, Türkeş'in eşi vs bu yakınlığı açıkça gösteriyor. Partilerin birbiriyle rakip olduğu düşünülürse MSP çizgisi bu yakınlığı hazmedememiş olabilir. Siyasi rekabetin dinî anlayış ve yorumlarla desteklendiğini de düşünürsek bu tartışma pekala siyasi bir renk de kazanmış olabilir.

Ayverdi'nin düşüncelerini MHP çizgisine taşımak imkan ve fırsatı varken MSP çizgisinden uzak durmasını normal kabul etmek gerekir. 9 IŞIK gerçekten Alparslan Türkeş tarafından yazılmış ise kitabındaki yaklaşımın islami renk taşımadığı fakat Ayverdi ve onun talebeleri tarafından bu gençliğin İslamileştirilmesinin mümkün olduğu söylenebilir. Çünkü bazı siyaset bilimcileri, MHP'nin; üniversite

Mektupların bir yerinde bu konuda net bir duruş var : "Bunun hesabını Allah'a ben vereceğim, bu başkasının sorunu değildir olmamalıdır."

gençliği komünizmden uzaklaşırken, İslamcıların eline düşmemesi için kurdurulmuş bir parti olduğunu söylemektedir. Necip Fazıl'ın da ülkücü gençliği İslami hassasiyetlerle yetiştirmek için MHP'ye yaklaştığı söylenir.. Siyaset bilimcilerin bu tespiti kısmen tartışmaya açık olsa da pratik, teoriyi doğruluyor. Ayverdi bütün mektuplarda hiçbir partiye angaje olmadığını yazmasına rağmen Mehmet Dülger'e bir itirafta bulunuyor ve "MHP'ye yakınım", diyor. Fikrî yakınlığın, islamî anlayış bakımından ayrışmaya yol açtığı görülüyor. Samiha Ayverdi'nin MHP'ye yakın duruşu, 'karşı' tarafta fark edilmiş onlar da bu mesafeyi açacak hamleler yapmış olabilir. Mesela, yayın organlarında Samiha Ayverdi ve eserleri pek öne çıkarılmamıştır. Ayverdi ve çevresinden bahsedildiği yerlerde baş örtüsü kullanmadığından hareketle tenkit edilmiş, namaz kılmadığına dair rivayetler dolaşıma girmiş olmalıdır. Tahmin etmek zor değil, hissî davranan bazı kişiler tekfir bile etmiş olabilir.

Parti üst yöneticilerinin bu tür bir aşırı yoruma nasıl baktıklarını bilmiyoruz. Erbakan'ın eşinin başörtüsünü sonradan takmaya başladığı bilinmektedir. Bu noktada parti hep tutarlı olmuştur; nitekim yıllar sonra Oya Akgönenç, Nazlı Ilıcak gibi portreler partide milletvekili, üst yönetici olmuştur. Öyle anlaşılıyor ki partinin üst yönetiminde görev alan bazı radikal unsurlar, kadınları başörtüsü ile sigaya çekmiş ve parti yöneticileri bu çıkışları engellememiş ve düzeltmemiştir.

Parti (MSP) ve çevresi ve gençlik teşkilatında (80 sonrasında) bu hassasiyetin korunmadığını mı söylemeliyiz. Yoksa o zamanlar siyaset bunu gerektiriyordu mu demek gerekiyor? Bu partilerin yönetim kademesi dahil diğer kademelerinde kadınların başörtüsü takmaması sorun olarak görülmüyor bugün.

12 Eylül öncesi İslamcı hareket, siyaset olarak değil dinî anlayış olarak da parçalanmış durumdadır. Samiha Ayverdi bu bağlamda mektuplarda Nurculuk, Süleymancılık, Işıkçılık, Selametçilik, MSP gibi ifadeler kullanıyor. Milliyetçi (Ülkücü) gençliğe daha yakınlık duyduğundan Alparslan Türkeş ile mektuplaşıyor fakat Erbakan ve çevresi ile irtibat kurmuyor.

Samiha Ayverdi bu konuda kendini savunmak adına İslam'da başörtüsü yoktur, demiyor. Ben böyle bir ortamda yetiştim, Şeyhim de beni böyle kabul etti gibi bir gerekçe göstermiyor. Kimseye de bu konuda kendisini örnek almayı tavsiye etmiyor. Bu tercihinde İslam tarihindeki bazı olayları dayanak gösteriyor.

BU BENİMLE ALLAH ARASINDA BİR MESELE

Turgut Haktanır, Ereğli'den, Ağustos 1973'te Ayverdi'ye şöyle bir mektup yazar :
"Muhterem Sâmiha Anne; sizin hakkınızda söylenen sözlerden birisi yirminci asırda hanımların başlarını örtmeye lüzum olmadığı hakkındadır. Ben bunu sizin hakkınızda uydurulmuş bir iftira olduğuna inanıyorum. Çünkü Kur'an-ı Kerim'in Nur sûresinin 31. âyetinde meâlen "mümin kadınlara da söyle ziynetlerini açmasınlar, bunlardan görünen kısmı (yüzler ve eller müstesna), baş

örtülerini yakalarının üstünü kapayacak surette koysunlar. (...)" Âyeti açıktır denmektedir. Bir de hanımlar için yüze sürülen boyanın zararsız ve günah olmadığını söylüyormuşsunuz. Bunun da iftira olduğuna inanıyorum. Çünkü Peygamberimiz "Hangi kadın Allah'ın verdiği güzellikle yetinmeyip, çeşitli boyalarla kendini güzelleştirmeye kalkarsa Allah'ın laneti onun üzerine olsun" (Zannedersem sürme ve kına hâriç)" demektedir. Muhterem Sâmiha Anne; bana açıklayıcı malûmatı yazmayı esirgemezseniz çok memnun olacağım."[7]

Ayverdi, 1 Eylül 1973'te yazdığı cevabî mektubunda âyet ve hadislerin mânâsı, bağlayıcılığıyla ilgili bir söz söylememekte; "ben ne müftüyüm ne de vaizim, her koyun kendi bacağından asılır" fehvasınca, kimsenin tutumuna, gidişine ve giyim kuşamına karışmamak şiârımdır." diyerek tercihine saygı duyulmasını ve sonucunun Allah'a bırakılmasını söylemektedir.

İkna olmayacaklar için de sorumluluk şahsidir diyerek konuyu kapatmak istiyor:

"Bir çocuğumuz doğar doğmaz hemen bankaya gidip hesap açtırıyoruz. Halbuki banka, bir faiz alıp verme müessesesidir. Lâkin devlet olarak da cemiyet ve fert olarak da dünyânın bu iktisadî ve mâlî çarkının içine girmiş bulunuyoruz. Keza, evlenme akitleri talâk ve miras taksimi gibi içtimaî ve hukukî meselelerde de gene şeriat hükümleri dışında hareket etmekteyiz. Şu bir hakikattir ki iklim, coğrafya ve etnolojik tesirler yüzünden kavimlerin hususiyetleri, bünye ve şahsiyetleri arasında beliren farklar, hayat ve beka kânunlarına, dolayısıyla da cemiyet normlarına da müessir olagelmiştir."[8]

Mektupların satır aralarında başörtüsü takmamasını, baştan aşağı kapanmamasını, azıcık makyaj kullanmasını zamanın gerekleri olarak görmesinin faydaları da olmuş olabilir. Çünkü onun bu esnek, zamana uyuş halini tasvip eden birçok kadın; evden dışarıda başı açık olsa da namazlarını kılan, orucunu tutan, dini değerlerine bağlı olmak yolunu tutmuştur.

Sonuç itibariyle ikna olmayanlara, olmayacaklara "Örtünene de saygı duyarım, örtünmeyene de." diyerek kendi bildiği doğrudan ayrılmamaktadır.

Mektupların bir yerinde bu konuda net bir duruş var : "Bunun hesabını Allah'a ben vereceğim, bu başkasının sorunu değildir olmamalıdır."

"Az evvel de söylediğim gibi kimsenin örtünmesine, boyanmasına karışmam. Ben başımı örtmemekle günah işliyorsam, bu, Allahımla benim aramda bir meseledir, hesabını verecek olan başkaları değil benim. Kaldı ki tesettür kafayı sımsıkı sarmak değil iffet ve edep dâhilinde giyinmektir. Bilindiği gibi Hz. Ömer zamanında, halîfeden bâzı müşküllerini çözmesi için mescide bir kadın gelir. Kitap, kadını esmer, uzun boylu, kır saçlı diye tarif eder. Hulefâ-yı râşidin devrindeki kadınların saçları görünür günah olmaz da bugünküler gösterince mi günah olur?"[9]

"Ama bu demek değil ki kadın, plaj kıyafetine benzer kılıkta gezip dolaşsın; haya, edep ve terbiyeyi bir tarafa atıp üryan olsun.(...) Bugün İslâm'da en mühim mesele, giyim işi değildir. Allah'ın emirleri ve nehiyleri, libasa taalluk eden keyfiyetlerle hudutlandırılamaz. Kavuk, sarık, şapka, şalvar, hırka ve her çeşit libas, bu dünyâda kalacak nesnelerdir. Amma bir de bizimle beraber gidecek olan kıymetler var ki onun için de kalbimizin giyimli olması lâzımdır. O soygun, o çıplak olursa işte bu müşkül. Maamâfih ruhun giyimli olması, yalnız şekilde kalmış bir ibâdet ile de temin edilemez, Kin, kibir, yalan, riya, hîle, kalp kırmak, ara bozmak gibi nefsin yedi başlı ejderi içimizde yaşar. İçini çıplak bırakırken, istediğimiz kadar carlara, feracelere sarılalım, ne fayda?" [10]

Samiha Ayverdi, baş örtüsüzlüğü sebebiyle yaşadıklarını tuttuğu sufi yolda çekeceği bir çile, bir imtihan olarak değerlendirmiyor ama mektupların bir yerinde :

Aşk yolu belâlıdır
Her kârı cefalıdır
Canından ümidini kes
Canâne irem dersen
dörtlüğünü zaikrediyor.

Onun verdiği mücadeleyi aşk yolunun bir belası olarak da görülebilir.

7 Mektuplar 12, s. 300-310

8 Mektuplar 12, s. 300-310

9 Mektuplar 12, s. 155-163

10 Mektuplar 12, s. 155-163

Filistin Topraklarının İşgali: Nedir Bu Transfer Meselesi?

Elif ATABAŞ

Yazar,
https://balkandays.blogspot.com/

İnsicam Dergisi 58.Sayı ile başlamış olduğumuz Filistin Tarihi makale çalışmasına bu sayıda transfer konusu ile devam ediyoruz.

"Ben zorunlu nakli destekliyorum.
Bunda gayri ahlaki hiçbir şey görmüyorum."
David Ben-Gurion

19. yüzyılda Batı'da çoğu ülkede özgürlükler adı altında arşiv belgelerinin gizliliğinin kaldırılmasından sözde İsrailli yetkililer de etkilenmiş, 1980'lerin sonunda çok sayıda arşiv belgesinin gizliliği kaldırılarak, tarihçilerin erişimine açılmıştır. Böylelikle "yeni tarih yazımı" adı verilen bir döneme girilmiş; Ilan Pappé, Avi Shlaim gibi yeni tarihçiler üzerinden daha doğru bilgilere ulaşma imkânımız oluşmuştur. 1947-56 arasında 140.000 dosyanın sadece %10'u incelenmiş olup geride kalanlar araştırmacıları beklemektedir. Yeni açılan arşiv belgeleri Filistin halkının topraklarından sürülmesinde Siyonistlerin ne kadar etkili olduğunu göstermiş ve 1948 öncesindeki on yılda Siyonist liderler arasındaki nakil düşüncesini açığa çıkarmıştır. Siyonizm'in doğası gereği ve 1948'den sonra yaşananlara baktığımızda bunun çok önceden planlanmış olduğunu anlamak hiç de zor olmasa gerek.

Nakil Düşüncesi (1937 – 1947)

En başından itibaren Siyonistler Filistin topraklarını bir Yahudi devletine dönüştürmek istemiş, bunun için de birçok çözüm ortaya atmışlar-

dır. Bunlardan ilki ve en önemlisi bir önceki yazıda bahsettiğimiz aliya yani Yahudi göçleridir. Arapların yüksek doğum oranları nedeniyle bu çözümü bulan Siyonistler göçler sayesinde Yahudi azınlığın demografik olarak Filistin halkını alt edeceklerine inanmışlardır. Devamında ise Yahudiler çoğunluk haline geldiğinde Yahudi devletinin kendiliğinden ortaya çıkmasını beklemekteydiler. Lakin yine bahsettiğim üzere bir müddet sonra Osmanlı, Yahudi göçlerini yasaklamış ve öte yandan Siyonizm de henüz yeterince popüler olmadığı için Yahudilerin çok azı Filistin'e göç etmeyi kabul etmiştir. Çoğu Yahudi dönemin yükselen gücü Amerika ile Batı Avrupa ve İngiltere'ye göç etmeyi tercih etmiştir. Dolayısıyla bu ilk plan görece işlevsiz hale gelir.

İkinci çözüm ise Güney Afrika apartheid modeliydi. Güney Afrika Cumhuriyeti'nde yürürlükte olan, ırk temelli sistematik ayrımcılığa dayanan resmî bir devlet politikasıdır. Apartheid kelimesi "ayrılık" anlamına gelir. Bu sistem, beyaz azınlığın siyah çoğunluk üzerinde sosyal, ekonomik, siyasi ve coğrafi kontrolünü kurumsallaştırmayı amaçlamıştır. Yalnız bu fikir kendilerini batılı ve demokrat gösteren Siyonist elitin çoğunluğunun desteğini alamamıştır.

Üçüncü çözüm ise nakil yani transferde yatıyordu. Madem yeterli sayıda Yahudi gelemiyordu, o zaman Filistin haklı gitmeliydi. Arapların çoğunu naklet-mek suretiyle homojen bir Yahudi devleti kurulabilirdi. 1948'de tam olarak da bu gerçekleşecekti. Sözde devletin ilk başkanı David Ben-Gurion tarafından birinci Arap-İsrail savaşından tam on yıl öncesinde desteklenen bu üçüncü çözüm, konunun önemine binaen alenen ilan edilmiyordu. Bu ketumluğu iki kitabında da konudan hiç bahsetmeyen ama günlüğüne de not düşmekten kendini alamayan Theodor Herzl üzerinden tespit etmek mümkün:

"Usul usul istimlak etmeliyiz… Sınır boyundaki beş parasız nüfusu, kendi ülkemizde onları işten yoksun bırakırken, geçiş ülkelerinde onlara iş sağlayarak heveslendireceğiz…Hem istimlak süreci hem de yoksulların ihracı, ihtiyatlı ve temkinli bir şekilde yürütülmelidir."

Tüm bu sürece dönemin süper gücünün bölgede araştırma yapması için gönderdiği Peel Komisyonunun transferi destekleyen önerileri de eşlik etmektedir. Komisyon başkanı Lord Peel, tavsiyelerini sunmadan önce 1937 yılında Filistin'i üç kez ziyaret etti. Komisyon, Filistin'in Ürdün'e ilhak edilmesini ve en az 225.000 Arap'ın kurulması planlanan sözde devletin merkez şehirlerinin dışına çıkarılmasını tavsiye ediyordu. Yalnız raporun bu çok küçük bir bölgeyi kapsayan kısmı tam da Siyonist akla istediğini vermiş ve vur değince öldüren bu akıl, kastedilen nakli tüm Filistin toprakları için uygulayabileceği fikrine kapılmıştı bile. Ben – Gurion bunu günlüğüne şöyle yazacaktı: "Yahudi devleti için önerilen vadilerden Arapların zorunlu nakli… Eğer Arapları aramızdan uzaklaştırmak konusunda bir kraliyet komisyonu "onları" Arap bölgesine nakletmeyi önerirken başarılı olamazsak, devlet kurulduktan sonra bunu başarmak kolay olmayacak… Bu şey şimdi yapılmalı…"

Tüm bu sürece dönemin süper gücünün bölgede araştırma yapması için gönderdiği Peel Komisyonunun transferi destekleyen önerileri de eşlik etmektedir. Komisyon başkanı Lord Peel, tavsiyelerini sunmadan önce 1937 yılında Filistin'i üç kez ziyaret etti. Komisyon, Filistin'in Ürdün'e ilhak edilmesini ve en az 225.000 Arap'ın kurulması planlanan sözde devletin merkez şehirlerinin dışına çıkarılmasını tavsiye ediyordu.

Siyonizm, Filistin topraklarını sahiplenmeyi "eve dönüş" kavramı üzerinden haklı çıkarmaya çalışmıştır. Bu bakış açısına göre Filistin, Yahudiler oraya yerleşip egemenlik kurana kadar "tarihsiz" ve "boş" bir yerdir. Meşhur "halksız toprak, topraksız halk" sloganı aslında büyük bir silme operasyonudur: Bu söylemle hem Filistin'in mevcut halkı ve tarihi yok sayılmış hem de Yahudilerin sürgündeki yüzyılları değersizleştirilmiştir.

"Yüz bin Arap ailenin Filistin'den Irak'a nakli için Irak'a 10 milyon Filistin poundu önereceğiz." (Ben – Gurion)

İngiltere'nin 1938'de nakil fikrinden cayması Siyonistler için bir şey ifade etmiyordu. Zira bu fikri veren İngiltere idi ve nasıl devam edeceği hiç de önemli değildi. Önemli olan devam etmesiydi. Bunun için ufuktaki 2.Dünya Savaşı ve Nazi Almanya'sı büyük bir fırsat olabilirdi. Çünkü savaşlar demografik ve coğrafi değişime hizmet eden en güçlü aktörlerdi. Lakin batıda gereksiz yere düşman kazanmamak adına bu nakil meselesi açıkça telkin edilmemeli ve savunulmamalıydı. Bu konuda karda yürüyüp izini belli etmeyen diğer bir Siyonist lider de Chaim Weizmann idi. Savaş sonrası düzen üzerine yapılan bir görüşmede, Sovyet elçiye başlangıç olarak, yarım milyon Arap yerine iki milyon Yahudi'nin yerleştirilebileceğini yazacaktı.

İngiltere'nin yaktığı bu kıvılcım, 1948'de sözde devlet sonrasında olacak gelişmelere de önceden ışık tutmuş oldu. Zira sözde devletin ilk dışişleri bakanı ve ikinci başbakanı olacak Moshe Shertok bu konuda şu cüretkâr cümleyi kuracaktı: "Yahudi devleti kurulduğunda sonucun Arapların nakli olması oldukça muhtemeldir."

Sözde İsrail'in ilk içişleri bakanı olacak Yitzhak Gruenbaum:

"...Yahudi olmayanları (goyim) o zamana dek farkında olmadıkları şeyler konusunda zaman zaman bilinçlendirmek Yahudilerin işlevidir...Mesela, eğer Filistinli Arapları çekerek Irak'a göç ettirecek koşulları suni olarak yaratmak mümkünse, bunda bir haksızlık veya suç görmüyorum..."

İsrail'in kuruluş mantığı, kökenlerini Avrupa'daki dışlanmışlığa bir tepki olarak doğan Siyonizm'den alır. Tarihçi Ilan Pappé, Siyonizm'i başlangıçta savunmacı bir milliyetçilik olarak görse de Filistin topraklarına yerleşme kararıyla birlikte bu sürecin yerleşimci sömürgeciliğe dönüştüğünü savunur. Bu dönüşümün temel sebebi, yeni bir vatan kurma çabasının o bölgedeki yerli nüfusu görmezden gelmeyi ve sistematik olarak yerinden etmeyi zorunlu kılan bir yapıda işlemesidir. Siyonizm, Filistin topraklarını sahiplenmeyi "eve dönüş" kavramı üzerinden haklı çıkarmaya çalışmıştır. Bu bakış açısına göre Filistin, Yahudiler oraya yerleşip egemenlik kurana kadar "tarihsiz" ve "boş" bir yerdir. Meşhur "halksız toprak, topraksız halk" sloganı aslında büyük bir silme operasyonudur: Bu söylemle hem Filistin'in mevcut halkı ve tarihi yok sayılmış hem de Yahudilerin sürgündeki yüzyılları değersizleştirilmiştir. Toprağın ancak Yahudi yönetimi altında "canlanacağı" inancı ve bu doğrultuda yürütülen göç (aliya) politikaları, bölgedeki gerilimi tırmandırarak 1948'deki toprak gaspını hazırlamıştır.

Siyonist düşüncede 19. yüzyılın sonundan İsrail'in kuruluşuna kadar süren Yahudi göçleri (aliya), dini bir kökeni olan "sürgündekilerin bir araya getirilmesi" kavramıyla açıklanır. Ancak bu ideal, uygulama aşamasında bölgedeki Arap nüfusun hem topraklardan hem de iş hayatından sistemli bir şekilde uzaklaştırılmasına neden olmuştur. Siyonizm'in asıl stratejisi, içinde hiç Filistinlinin bulunmadığı, tek

tip (homojen) bir toplum inşa etmektir. Yerel halkın dışlanmasıyla şekillenen bu hedef, doğal olarak Filistinlilerin topraklarından zorla çıkarılmasını öngören ve yukarıda açıklamaya çalıştığımız "transfer" meselesini doğurmuştur.

Yazarın Notu:

Siyonist ideoloji ne yaparsa yapsın Filistin halkını topraklarından çıkarmayı başaramayacaktır. Bu bölümde sizleri Filistinli sanatçı Ahmed Muin[1] ile tanıştırmak istiyorum. Onu ilk olarak üzerlerinde durmadan uçan dronların sesine odaklanarak bestelediği o muazzam direniş şarkısı ile tanımıştım. Ahmed beyin açıklaması hala kulaklarımda çınlıyor: "Dron seslerine konsantre oldum ve bu şarkıyı besteledim" İşte Sumud[2] budur...

Meet the Gaza music teacher behind viral drone song

Today I visited a new girls choir in Khan Younis – South Gaza,
under the supervision of Mr. Jihad Hassan.
Beautiful young voices, full of positive energy and hope.
This is just the beginning for them, and they really need support.
They still don't have a name,
so let's choose a name for this choir together.
Write your suggestions in the comments,
support them,
and please share this video so their voices can reach everyone.
Music is still alive in Gaza,
and in Khan Younis there is amazing energy. 🎶
Wishing them all the success.

طيري طيري يا عصفورة 🕊️
لسه ما إلهم اسم... خلينا نسميهم مع بعض
وأنا أول الداعمين لهم
اليوم زرت جوقة جديدة من الطالبات في
خان يونس – جنوب قطاع غزة
تحت إشراف الأستاذ جهاد حسن.
أصوات جميلة جداً وطاقة إيجابية رائعة،
وهذه مجرد البداية لهم، ويحتاجون إلى دعم وتشجيع.
لسه ما سفوا حالهم،
وخلينا نسميهم مع بعض.
اكتبوا اسم في التعليقات،
وادعموهم،
والشكر الكبير للاستاذ/جهاد حسن مدرس الجوقة
وانشروا الفيديو على أوسع نطاق حتى يصل صوتهم لكل الناس.
الموسيقى في غزة ما زالت بخير،
وفي خان يونس في طاقة جميلة جداً.
كل التوفيق لهم ❤️ 🎶

Fakat ben sizlere başka bir şarkıdan bahsetmek istiyorum. Han Yunus'taki koro öğrencilerinin tüm gönüllere umut ve güzellik saçan şarkıları. Sözleri ve bestesinin yanında, gözleri ışıl ışıl öğrencileri tüm dünyaya umut olsun:

Uç uç küçük kuş,
Ben de senin gibi güzel ve küçüğüm.
Çiçeklerin kenarında koşarım,
Nehrin sularına taş atarım,
Saçıma küçük bir süs takarım,
Uç uç küçük kuş,
Ben de senin gibi güzel ve küçüğüm.

(Bir sonraki sayıda Filistin tarihine 1. Dünya Savaşı süreci, Sykes-Picot Anlaşması ve Balfour Deklarasyonu olarak bilinen mektupla devam edeceğiz, nasipse.)

Referanslar:

1. Tuğçe Ersoy Ceylan, "1948: Mekân-kırım Yoluyla Unutma Rejiminin Kuruluşu",

FAD - Filistin Araştırmaları Dergisi, sy. 9 (Yaz 2021).

2. Shleim, Avi. Filistin Uğruna, Çeviren Suna Gülfer Ihlamur-Öner. İstanbul: Küre Yayınları, 2018.

3. Al Jazeera English: https://www.youtube.com/watch?v=MtodtEKmYSE

4. Harmony Post: https://www.youtube.com/shorts/GhXv-0yafrYY

1 https://www.instagram.com/ahmedmuin_abuamsha?igsh=MWd1c3VqZWc3a2N1Yw==

Ahmed Muin: Founder Gaza Birds Singing Palestinian from Gaza Musician, Choir trainer Edward Said Institute Singer, Composer, Sound engineer.

2 https://insicam.net/2024/10/05/sumudun-tezahuru/

ABD ve İsrail'in İran'a Saldırısıyla Bombalanan Bir Ölçüde Bizim Tarihimizdir ve Bir Seyahatname

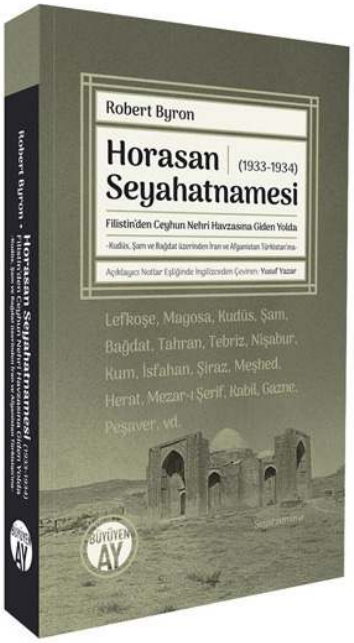
Yusuf SELMAN

Başlığın içerdiği, kimi okuyucuların vukufu dışında kalan net bilgi, İran topraklarının büyük bir kısmının, çok yakın dönemlere kadar aralıklarla Türk devletlerine ya da da Türk hanedanlıklarına yurt olmuş olduğudur. Hemen zikredelim; bugünkü Tahran'ın yer aldığı mahâl, Büyük Selçuklu devletine başkentlik etmiş olan Rey şehrinin mahallidir; Nişabur ve İsfahan da bir dönem başkentlik etmiştir. Daha sonraki dönemde Moğollara (İlhanlı Devleti) uzun bir süre başkentlik eden Tebriz ise etiyle kemiğiyle ve tüm dokusuyla zaten tam bir Türk şehridir. Yarı Moğol kökene sahip olsa da kendisini 'Türk' olarak tanımlamaya özen göstermiş Emîr Timur'un ve ahfadının izleriyle Nişabur, İsfahan, Yezd ve Meşhed ise Tarihî Horasan Türk kültürünün en önemli eserlerinden birçoğunun hâlâ ayakta olduğu şehirlerdir. Ya Şiraz!! Gülüyle, bülbülüyle Yahya Kemal'in şiirine konuk olan Şiraz'da da kültürümüzün izleri daha mı az gözlenir?

Geçtiğimiz ay (Mart, 2026) içinde vefat etmiş olan İlber Ortaylı Hoca İsfahan'ın bombalanması karşısında hasta yatağında isyanlardaydı. Bir yerde kayıtlı mıdır bilmiyorum ama bir sözünü zikrederek kendisini yad edelim: '«*İsfahan›ı görmeden hayat ve ölüm anlaşılmaz*'; kast ettiği şey İsfahan (ve aslında Horasan)'ı tanımanın Türk tarih ve kültürünü anlamadaki önemiydi; nitekim bunu bu şekilde net ifade eden sözlerini de görmek mümkündür: "*İran›ı görmeyen bir insan Türk tarihini kavramamış demektir*".

Bu vesileyle, yakınlarda yayınlanmış olan bir seyahatnameden söz etmenin uygun olacağını düşündüm: Horasan Seyahatnamesi (1933-1934)[1].

1 Horasan Seyahatnamesi (1933-34), Büyüyen Ay Yayınları, 2025. Çev. Yusuf Yazar.

Bu seyahatname ile Türklerin İslâm sonrası anayurdu olarak görülebilecek olan ve sınırları batıda Hazar Denizi'nden doğuda Tienşan'a ve Moğolistan sınırına uzanan büyük Türkistan coğrafyasının bir parçası olan Horasan'ın İran ve Afganistan sınırları içinde kalmış olan kısımlarını, 1933-34 yıllarında, entelektüel derinliği ve duyarlığı ile göz doldurmuş bir İngiliz yazarın gözlem ve izlenimleriyle tanıma imkânı buluyoruz.

Eserin yazarı, seyahat yazılarıyla ünlü bir İngiliz olan ve henüz genç denebilecek bir yaşta, Dünya Savaşının civcivli bir zamanında (1941), Mısır'a gitmek için çıktığı yolculukta, içinde bulunduğu geminin bir denizaltıdan atılan bir torpidoyla batırılması sonucu hayatını kaybetmiş olan Robert Byron'dır.

Byron'un seyahat süresinin önemli bir kısmı (yaklaşık 6 ayı) İran topraklarında geçmiş, bu süre içerisinde Tahran'ın yanı sıra İsfahan, Meşhed, Tebriz ve Esterabad gibi diğer birçok şehirlerde de sosyal hayata dair gözlemlerde bulunmuştur. Ama tabii ki onun İran'da asıl odaklanmış olduğu yerler İslâm mimarisinin önde gelen örneklerinin büyük bir kısmının bulunduğu yerler (Meşhed, Nişabur, Isfahan, Şiraz, vd.) olmuştur; örneğin, yalnızca İsfahan'da kalış süresi 2 haftayı aşkın uzunlukta bir süredir.

Seyahatnamenin ürünü olarak ortaya çıktığı seyahat İkinci Dünya Savaşı'nın çok yaklaşmış oluşunun huzursuzluk olarak hemen her coğrafyaya, özellikle de Ortadoğu'ya yansımış olduğu bir dönemde (1933-1934) yapılmış. Ve bu seyahatname içeriği, sahip olduğu nitelikleri itibariyle kolaylıkla bir kaos ortamına döndürülebilecek olan bir coğrafya olan Ortadoğu ve onun organik uzantısı olan bölgeleri kapsadığı için dikkate değer ve önemlidir. O yıllarda henüz bir İsrail devleti vücut bulmuş değildi, ama bilindiği gibi, 1917 yılında Siyonist Yahudi örgütleri, o günün dünya süper gücü İngiltere'den Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması sözünü almak (Balfour Deklarasyonu) şeklinde önemli bir dönüm noktası sonrasında ABD ve Fransa gibi ülkelerin de destekleriyle Filistin'e Yahudi göçünü önemli ölçüde organize etmiş durumdaydı[2] ve dolayısıyla İngiliz manda yönetiminin gözetiminde olan Filistin bölgesinde İsrail devleti'nin kuruluşu bağlamında büyük bir hareketlilik devam etmekteydi. Bu seyahatnamenin yazarı Byron, seyahatinin yaklaşık bir haftasını geçirmiş olduğu Kudüs ve genelde Filistin bölgesine dair de ilginç denebilecek gözlemlerde bulunur.

Bu seyahatname ile Türklerin İslâm sonrası anayurdu olarak görülebilecek olan ve sınırları batıda Hazar Denizi'nden doğuda Tienşan'a ve Moğolistan sınırına uzanan büyük Türkistan coğrafyasının bir parçası olan Horasan'ın İran ve Afganistan sınırları içinde kalmış olan kısımlarını, 1933-34 yıllarında, entelektüel derinliği ve duyarlığı ile göz doldurmuş bir İngiliz yazarın gözlem ve izlenimleriyle tanıma imkânı buluyoruz.

2 Filistin'de 1890 yılında 43 bin olan Yahudi nüfusu (o sırada toplam Filistin nüfusu 532 bindir) 1914 yılında 60 bini, 1930'da 250 bini, 1960'da 1.2 milyonu aşmıştır.

Seyahatname, İslâm mimarisinin en özgün örneklerine ev sahipliği yapan İran'ın Nişabur ve Meşhed bölgesinden Afganistan'daki Mezar-ı Şerif'in doğusundaki bölgelere kadar uzanan ve Türkmenistan'ın Merv bölgesini de kapsayan ve çocukluğumuzdan itibaren büyülü bir kelime olarak ismiyle zihinlerimizde kendisine yer açan tarihî Horasan bölgesine, ve İslâm uygarlığında bir altın çağ olarak değerlendirilen bir dönemde İslâm mimarisinde ortaya çıkmış özgün eserlere odaklanmış olduğu için önemli ve dikkate değerdir.

Ve bu seyahatname[3], İkinci Dünya Savaşı sırasında işgal altına girmiş olacak olan komşu ülke İran'ın geçirdiği ve yaşayacak olduğu ve çoğunlukla Batılılaşma ve modernleşme yönünde zoraki dönüştürme çabalarının sergilendiği bir dönemde o coğrafyayı ağırlıklı bir biçimde kapsıyor olduğu için dikkate değerdir. (Bu seyahatname, daha sonra yaşayacak olduğu, iz bırakıcı büyük toplumsal ve siyasî gelişmelerle sık sık gündemimize girecek olan Afganistan'ın İkinci Dünya Savaşı öncesi yıllarındaki kültürel ve siyasî durum ve pozisyonuna da ayrıntılı sayılabilecek ölçüde ışık tutmaktadır.)

Seyahatname, İslâm mimarisinin en özgün örneklerine ev sahipliği yapan İran'ın Nişabur ve Meşhed bölgesinden Afganistan'daki Mezar-ı Şerif'in doğusundaki bölgelere kadar uzanan ve Türkmenistan'ın Merv bölgesini de kapsayan ve çocukluğumuzdan itibaren büyülü bir kelime olarak ismiyle zihinlerimizde kendisine

3 Kitabın orijjinal ismi *The Road to Oxiana*'dır. Ceyhun nehrinin eski ismi, ilk yüzyıllarda Oxus, sonraki yüzyıllarda ise Amuderya'dır. Açıkça görülen şeyse, Oxiana isminin Oxus isminden türetilmiş ve Ceyhun çevresini, bölgesini ya da havzasını ifade eden bir isimlendirme olduğudur. Bilindiği gibi Ceyhun nehri Afganistan'da, Pamir ve Hindikuş dağlarının kesiştiği yerde doğar. Pamir Vahan Suyu ve Kızılsu gibi kollarla beslenerek, Afganistan'ın kuzey sınırları boyunca batıya doğru akar ve Türkmenistan sınırında seksen Kilometre kadar ilerledikten sonra kuzeye-batıyaa doğru yönelip Aral Gölü'ne dökülür. Yazarın seyahatinin gerçekleştiği dönemde Ceyhun nehrinin kuzeyi (batıda Hazar Denizi'nden doğuda Moğolistan sınırlarına kadarki isimlendirmeyle Türkistan) Sovyet Rusya işgal ve kontrolunda olduğundan yazarın mümkün olan hedefi ancak Ceyhun (Amu Derya) nehrinin kendisi ve güneyinde kalan Afganistan Türkistan'ıdır. Ceyhun nehrinin kuzey tarafı ise Maveraünnehir (Nehrin Öte Tarafı)'dir ve buradaki nehir Ceyhun nehridir. (Önceki yüzyıllarda Türkmenistan sınırları içinde nehir yatağı batıya doğru akışını devam ettirip Hazar Denizi'ne ulaşmaktaydı; ama 18.nce Yüzyıla varıldığında çeşitli etkiler (sulama, şehir ihtiyaçları için kullanılma, vd.) altında nehrin Hazar'a doğru olan mecrası değişmiş ve kuzeye Aral Gölü'ne yönelmiştir.) (Çev.)

yer açan tarihî Horasan[4] bölgesine, ve İslâm uygarlığında bir altın çağ olarak değerlendirilen bir dönemde İslâm mimarisinde ortaya çıkmış özgün eserlere odaklanmış olduğu için önemli ve dikkate değerdir.

Sözünü ettiğimiz bu seyahatnamede, 1. Dünya Savaşı sonrası dönemde, kültürel ve tarihî irtibatlarımızın bulunduğu yakın coğrafyalarda gerçekleşen ve bugünlerimize kadar derin izler bırakacak olan ve 'batılılaşma' ve 'modernleşme' olarak isimlendirilebilecek bir sürecin en önemli kısmında İran ve Afgnistan'daki kültürel dönüşümlere ivme kazandıracak gelişmelerin seyahat yılları (1933-34) itibariyle seyyahımızın dikkatine çarpmış bazı yansımaları da dikkatlerimize sunulmuştur.

Eleştirmenler Robert Byron'u tanımlarken, onun yalnızca bir seyahat yazarı olmadığını ama aynı zamanda bir estetik düşünür, kültürel eleştirmen ve ayrıntılarda dikkatli bir gözlemci olduğunu vurgular. Dahası onun, mimariyi sadece teknik bir alan olarak değil, ruhsal ve kültürel bir ifade biçimi olarak gördüğünü söylemek de mümkündür. Byron'ın, geleneksel İslam mimarisi ve Pers kültürü karşısında belli bir hayranlık duyduğunu söylemek abartı olmaz. Orijinal ismiyle *The Road to Oxiana*, birçoklarınca hem seyahat edebiyatı hem de mimari eleştiri açısından yeni bir tarzın öncüsü olarak kabul edilir. Bir eleştirmeninin kelimeleriyle, Byron›ın üslûbu, ironi, mimari hassasiyet, kültürel gözlem ve mantık sınırlarını zorlayan ya da tanımayan şiirsellik pırıltılardan dokunmuş 'zengin bir duvar halısı' gibidir. Seyahat kitapları eleştirmenleri arasında bu kitabı, 20. yüzyılın en iyi seyahat kitabı olarak nitelendirenler de bulunur. Bakışında estetik düşkünü bir yazar dikkati kadar bir kâşif merakı da dikkat çeker.

Eleştirmenler Robert Byron'u tanımlarken, onun yalnızca bir seyahat yazarı olmadığını ama aynı zamanda bir estetik düşünür, kültürel eleştirmen ve ayrıntılarda dikkatli bir gözlemci olduğunu vurgular.

4 Horasan: Tarihî Horasan bölgesinin sınırları zaman içerisinde farklı algılanmış olmakla birlikte esas itibariyle Nişabur Meşhed, Herat, Belh, Mezar-ı Şerif ve Merv şehirlerini içinde bulunduran ve bugün kısmen İran (kuzey-doğudaki Rey, Taberistan ve Cürcân bölgeleri), kısmen Afganistan (kuzey ve daha çok da kuzey-batı bölgesi) ve kısmen de Türkmenistan (Merv bölgesi) sınırları içinde kalmış olan topraklardır. Bazı kaynaklar Horasan sınırlarını doğuda Tacikistan (Kulab çevresi) sınırları içine kadar götürmektedir. Dolayısıyla, tarihî Horasan bölgesi, Ceyhun nehrinin kuzeyinde olan ve esas olarak Maveraünnehir coğrafyasının bir parçası olan Merv bölgesini de kapsamaktadır. Farsça bir kelime olan Horaan, 'güneşin yükseldiği yer' anlamına gelmektedir ve bu anlamla daha çok 'İran'ın doğusu' kastedilmiştir.

İstanbul-Tiran Arasında Kardeşlik Köprüsü

Zübeyir ŞEKERCİ

Yaklaşık 3- 3.30 saatlik yolculuğun ardından Tiran'a varmıştım. Otobüs terminalinde indikten sonra internetim olmadığı için bir süre iletişimde sıkıntı yaşadım. Daha sonra bir otobüs firmasının ofisine girip durumumu henüz izah etmemişken interneti paylaştılar. Çocukluk yıllarımızda bizlerle ilgilenmiş, gençlik faaliyetlerinde çalışmalarda bulunmuş ve şimdilerde Tiran'da ikamet eden Nail Ayaş Abi ile iletişime geçtikten bir süre sonra terminalin üst katında buluştuk. İstanbul'dan Tiran'a samimi bir kardeşlik köprüsü kurulmuştu bile.

Arnavutluk'un başkenti Tiran, ulaşım ve altyapı olarak bir hayli zayıf. Şehirdeki trafik nüfusa göre oldukça yoğun. Nail Abi ile bu durumu konuşurken kısa mesafe bir metronun bile birçok sorunu çözeceğini söyledi. Nitekim koca başkentte metro gibi bir raylı ulaşım bulunmuyor. Nail Abi ile otobüse bindik. Otobüse binerken aldığınız bileti daha sonra bir başka görevli gelip kontrol edip yırtıyor. İstanbul'daki akbil sisteminin nimet olduğunun idrakine varıyorsunuz adeta. Uzun yıllardır Maarif Vakfı'nda çalışan Nail Abi üç senedir de Tiran'da faaliyet gösteriyor. Arnavutluk'un ahvalinden ülke halkının Osmanlı'ya bakışına değin yol boyu birçok şey konuştuk. Osmanlı'ya karşı halk tarafından bir "sömürgeci" bakışın olduğundan bahsetmişti ki bunu İskender Bey Meydanı'nı gezerken idrak edecektim. Sömürgeci İtalyanlar özelinde Batı'ya öykünme söz konusu. Şehirde "helal" gıda ve "alkol" ürünün satılmadığı işletme bulmanın zor olduğunu ve kendisinin uzun

bir süre bu durumdan muzdarip olduğunu dile getirdi. İndikten sonra yeni açılan bir Türk dönerciye girmiş ve yemeğimizi yemiştik. Yaklaşık bir hafta sonra çorba içebilmenin keyfine varmıştım. Daha sonrasında Maarif Vakfı'nın Tiran'daki şubesine geçmiştik.

Tiran'da Maarif Vakfı eğitim alanında önemli çalışmalar yapıyor. Nitekim bir süredir FETÖ'den devir Tirana New York Üniversitesi'ni uhdesinde bulunduruyor. Vakfa geldiğimizde Nail Abi ile çay eşliğinde uzunca hasret gidermiştik. Ardından şehri gezmeye başladık. Tiran uzun yıllar Ateizmin bir devlet dini olarak kabul edildiği Arnavutluk'un başkentliğini yapmış ve mimari olarak Sovyet/komünizm soğukluğunu günümüzde hala hissedeceğimiz bir şehir. Geçmişten günümüze tarihi serencamına baktığımızda uzunca bir süredir Arnavutların ikamet ettiği bir belde olmasına karşın 15.yüzyılda bir Venedik hakimiyetinden ve sonrasında 1614 itibariyle Osmanlı şehri olarak karşımıza çıkmaktadır. Süleyman Paşa'nın himayesinde bayındırlık faaliyetleri hız kazanmıştır. Kendisi adına yaptırılan camii Enver Hoca döneminde yıktırılmıştır. 19. yüzyıla geldiğimizde Müslüman Arnavut nüfusun baskın olduğu ve bununla birlikte Ortodoks ve Katolik nüfustan da söz edebiliriz. Bununla birlikte Bektaşilerin merkezi buradadır. Bununla ilgili Edi Rama'nın Vatikan benzeri bir "Bektaşi Dini Devleti" açılımı bulunmaktadır. Nitekim kırktan fazla cami ve hamam gibi İslam mimarisiyle donatılan şehir bilhassa Enver Hoca döneminde ciddi bir mimari erozyona uğramıştır. Şehrin tarihi ve kültürel merkezi iki ana cadde üzerinde teşekkül etmektedir. Oldukça uzun olan bu iki cadde sizi şehrin tarihinde yolculuk yaptırır.

İlk durağımız Osmanlı'dan kalan bir iki eserden biri olan Ethem Bey Camii'ydi. Camiinin banisi Molla Bey olsa da 1808'de vefat etmesi hasebiyle daha sonra oğlu Ethem Bey tarafından 1822-23'te inşası tamamlanmıştır. Tek kubbeli ve kubbe yanındaki ahşap çatısıyla beraber Osmanlı mimarisinin Balkanlardaki temsiline güzel bir örnektir. Elbette geç dönem eseri olması hasebiyle Barok etkisi de kendini göstermektedir. Camiinin özellikle iç kısmında kalem nakışların yoğunluğundan söz etmek mümkün. Ahşap minber ve mahfili bulunmaktadır. Enver Hoca döneminde diğer eserler gibi "yıkım"a uğramasa da uzun süre kapalı tutulmuş ve bir süre kültürel faaliyetler için kullanıma açılmıştır.

Günümüzde TİKA ve Arnavutluk iş birliğinde yakın zamanda restorasyondan geçmiştir. Caminin önüne geldiğimizde oldukça yoğun bir ilgi vardı. Kapının önünde duran bir görevli "turistik mi ibadet mi?" kabilinden soru yöneltiyor ve ona göre içeriye alıyordu. Caminin içerisine girdikten sonra hemen soldaki merdivenler abdesthaneye çıkarıyor. Abdesti aldıktan sonra namazı kılmış ve sonrasında içeriyi incelemiştim. Ertesi gün geldiğimde görevliye namaz kılacağımı zikrettikten sonra içeriye girmiştim. Namaz kıldıktan sonra bir süre kuran okumuş ve camiyi seyretmiştim. Video aldığım sırada aynı görevli ciddi bir ikazda bulunmuştu: "Sadece ibadet edilebilir, çekim yasak" Müslüman bir Türk olarak ziyarete geldiğim bir yerin hatırasını kayda almamın mahsuru olmamalıydı.

Camiden çıktıktan sonra etrafı incelemeye başladım. Bulunduğumuz meydana İskender Bey Meydan'ı ismi verilmiş ve merkezine de mezkûr tarihi şahsiyetin büyük bir heykeli dikilmiş. Karşısında da Arnavutluk tarihine dair ulusal bir müze bulunmakta. İskender Bey, asıl ismi Gergi, Arnavutlar tarafından milli bir kahraman olarak anılmaktadır. Babası İvan (Yuvan), Fetret Dönemi sırasında Osmanlı'ya karşı mücadelede bulunmuş ancak daha sonrasında tabii olmuştur. Oğlu İskender'i Osmanlı'ya "iç oğlan" olarak göndermiştir. Sarayda iyi bir eğitim

alan İskender Bey uzun bir süre Osmanlı'ya hizmet etse de daha sonrasında babasının mülkü olarak addettiği yerleri himayesi için istemesine karşın reddedilince isyan etmiş ve Osmanlı'ya karşı ölümüne değin mücadele etmiştir. Osmanlı kaynaklarında "Hain İskender" olarak bilinen İskender Bey, civardaki Arnavutları da isyana teşvik etmeye çabalamıştır. Napoli Krallığı himayesine girmiş ve Papa tarafından taltif edilmiş ve süreç içerisinde irtidat etmiştir. İsyan sürecinde Osmanlı'ya baya zorluk çıkarsa da isyanı bölgeye yayamadığı gibi 17 Ocak 1468'de bir Venedik kalesi olan Leş'te vefat etmiştir. Kültürel bağlamda "ulusal kahraman" olarak ilan edilen birinin esasında Osmanlı yerine bir başka gücün himayesinde mücadele etmesi oldukça ironiktir. Kaldı ki Osmanlı Dönemi sonrasındaki Arnavutluk'taki İtalyan faşizmine ve Enver Hoca dönemine baktığımızda "soru/n/un" Osmanlı ile ilgili olmadığını görmekteyiz.

Ethem Bey'den sonra bir sonraki güzergâh noktamız Namazgah Camii'ydi. 1912'de Arnavutların bağımsızlıkları sonrasında Tiran'daki Müslüman nüfusun bir ulu camii projesi olsa da İtalyan işgali ve sonrasındaki Enver Hoca yönetimi projeyi kesintiye uğratmış ancak Türkiye'nin katkılarıyla 2015'te inşasına başlanmış ve temel açma törenine katıldığı gibi yine Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın tensipleriyle 10 Ekim 2024'te açılmıştır. Günümüz teknolojisiyle bir klasik dönem Osmanlı mimarisi olarak inşa edilen Namazgah Camii 56'şar metrelik dört minare, 36 metre yüksekliğinde ana kubbe ve 18 küçük kubbesiyle ve sekiz bin kişilik cemaat kapasitesiyle

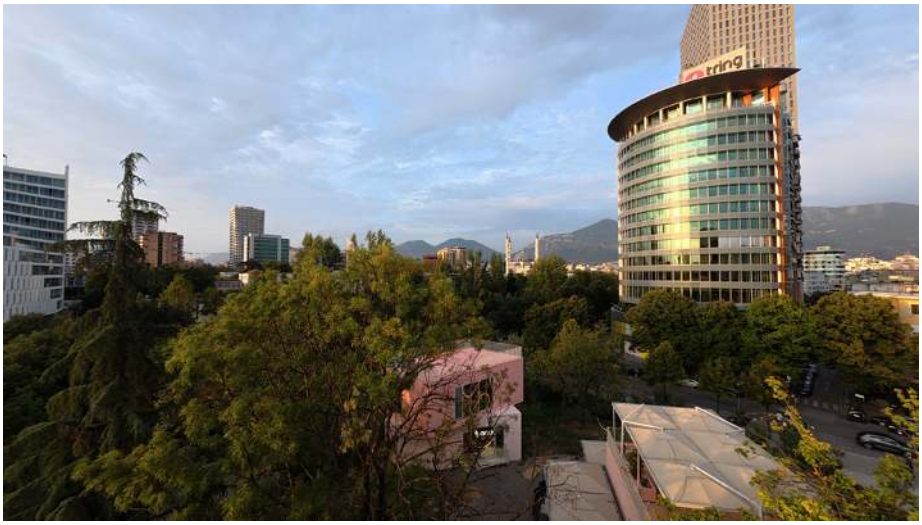
bir selatin camiyi andırmaktadır. Konferans salonları, derslikler, kütüphane ve kültür merkezi gibi farklı alanları da ihtiva etmesiyle bir külliye özelliğine sahip diyebiliriz. Camiinin alt katında vakfın himayesinde kafe ve restoran da bulunmakta. Helal gıda konusunda sorun yaşanılan Tiran'da böyle bir seçenek nimet denebilir. Nail Abi, camiyi gören yabancı turistlerin "Osmanlı eseri" sandıklarını dile getirmişti. Osmanlı bakiyesi olan Türkiye'nin balkanlardaki kültürel varlığına güzel ve yeni bir kazanımı olması bu anlamda takdir edilesi. Camiinin netameli açılış sürecinde Arnavutluk ve Türkiye diyanetinin ortaklığında ikişer hoca tayin edilmiş.

İkindi namazına doğru camiye girmiştik. Oldukça heybetli bir eser. Tezyin kullanımında sadelik tercih edilmiş. Camii'ye tayin edilmiş Türk hocalarla tanıştık. Namaz sonrasında müezzinliği ifa eden Bursalı hoca ile tanıştık. Hocanın sesi oldukça güzel. Muhabbetin ardından Nail Abi ile kafe bölümüne geçtik. Kafede Nail Abi ve ailesiyle oturmuş ve muhabbet ettik. Daha sonrasında akşam namazı için camiye geçmiş ve ardından Nail Abi beni yurda bırakmıştı. Bir abi refleksi olarak "ihtiyacı"mı sormayı da ihmal etmemişti. Yurtta bi süre dinlendikten sonra şehri akşam gözüyle görmek için tekrar dışarı çıktım. Cadde boyu yürümek yerine ara sokaklardan geçip öyle gezmeyi tercih ederken karşılaştığım tablo klasik bir batılı şehrin tezahürüydü sanki. Ethem Bey Camii'nin oraya geldiğimde meydan yine kalabalıktı. Bu sefer caminin yanındaki Ethem Bey'in yaptırdığı saat kulesine göz attım. Ethem Bey himayesinde 1822'de yapımına başlanan eser dönemin zenginlerinin katkısıyla 1830'da tamamlanmıştır. Gövde kısmı başta olmak üzere Osmanlı mimarisini ihtiva eden eser 1928'de Venedik tarzı bir çatı ile yenilenmiştir.

Eseri inceledikten bir süre sonra yurda geçmeye niyetlendim. Dönüş yolunda görünüşü oldukça garip bir Kilise'ye rastladım. Uzaktan cami kubbesini ve minaresini andıran eser bir modern dönem Katolik kilisesi. Aziz Pavlus Katedrali, 1993'te dönemin papası 2. John Paul himayesinde inşasına başlanmış ve 2002'de açılmıştır. Katolik kili-

selerine nazaran oldukça sade bir mimariye sahip. Ertesi gün içerisine de göz atacaktım. Yurda gelmiş ve yorucu bir günün ardından dinlenmeye koyulmuştum.

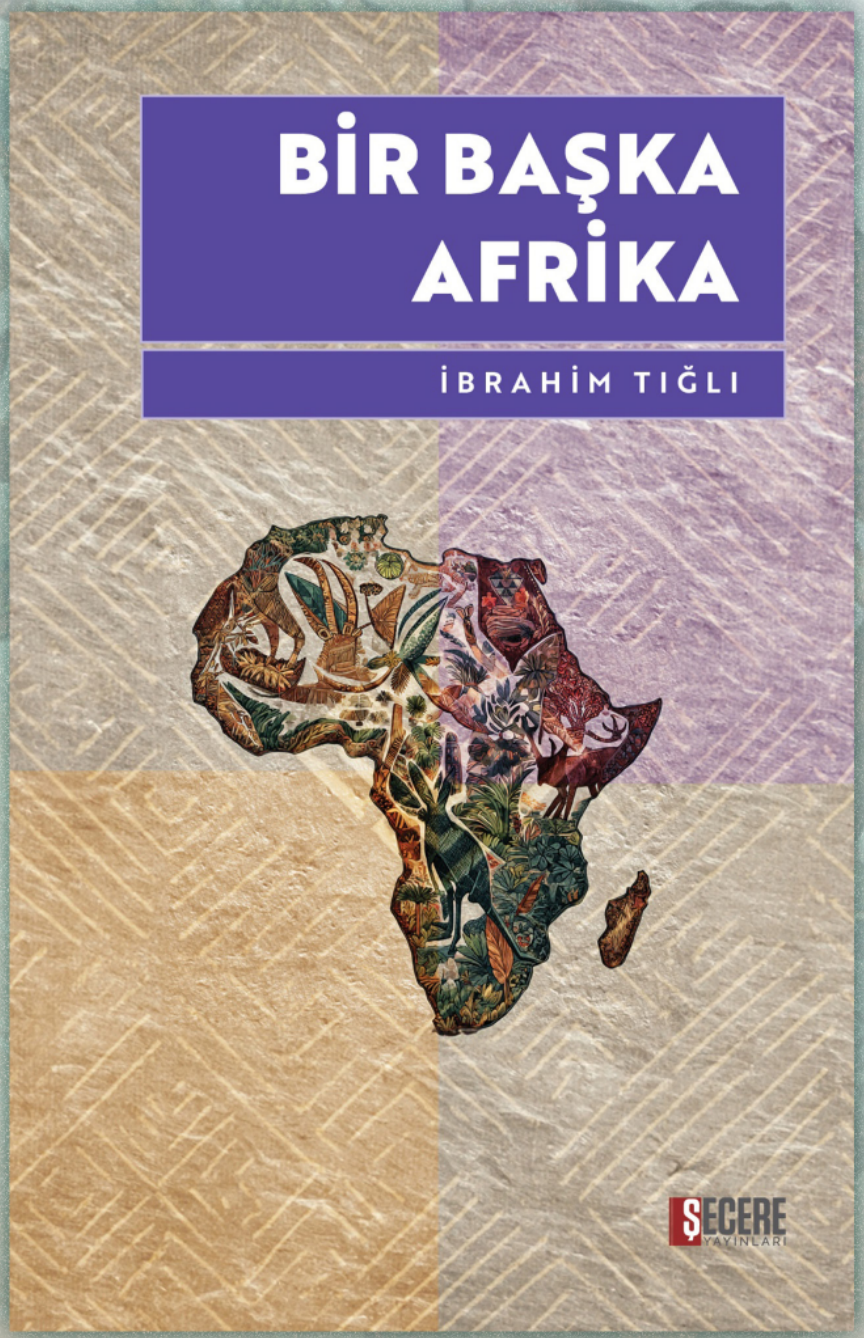
Ertesi gün kalktığımda Nail Abi vakfa kahvaltıya çağırmıştı. Kahvaltı ederken öte yandan geçmişi yad ediyorduk. Üç senedir vakıf adına burada hizmet veren Nail Abi daha evvelinde Pakistan ve Romanya'da da görev almış. Vakfın işleyişinden geçmişteki gençlik faaliyetlerine değin güzel bir muhabbetin ardından şehrin keşfine devam etmek için müsaade istedim. Binadan tam çıktığım sırada otomatik kapı hızlıca kapanırken sol elimin orta parmağı arasında kalmıştı. Yoğun bir acı bütün bedenimi sarmış ve gitgide şiddetini artırıyordu. Yurdun oradaki görevli çocuklara elimi gösterip durumu anlatmaya çalıştığımda hemen yardım etmişlerdi. Nitekim yarım saat boyunca bir iki kez bayılacak gibi olmuştum. Orges ve Sabien ihtimam göstermişlerdi. Daha sonrasında Sabien ile muhabbet etmiştik. Kendisi liseyi Konya'da üniversiteyi ise Karabük'te okumuş. Kadir Mısıroğlu'nu bilecek kadar da ülke dinamiklerine hâkim. Kendisiyle Enver Hoca döneminden konuşurken tarih hocalarının kendilerine "resmi tarih" anlatısı dışında şeyler anlattığından bahsederken öte yanda döneme dair ailesinin tanıklığından söz açmıştı. Babası Enver Hoca dönemine tanıklık etmiş ve bir Ramazan günü görevli bir devlet memurunun üstü kapalı anlamda oruca teşvikinden ötürü ortadan kaybolduğundan bahsetmişti. Babasının otuzlu yaşlara kadar "Allah- kitap" nedir bilmediğini dile getirmişti. Sohbetin ardından bir süre yurtta dinlenmiş ve

ardından tekrar yola koyulmuştum.

Ethem Bey Camii'nin yakınından geçerken Osmanlı'ya ait izlerin kaybolması adına sanki süreç içerisinde hassas bir mühendislik yürütülmüş. Cami çevresini sarmalayan İtalyan tarzı modern binalar... İşin bir başka ironisiydi bu. Osmanlı, İtalyanlardan daha mı "despot"tu Arnavut halkına? Oysa Osmanlı himayesinde kiliseler varlığını devam ettirirken İtalyan işgalinde halk hürriyet mücadelesi vermek zorunda kalmıştı...

Namazgah Camii'nde bir süre soluklandıktan sonra Enver Hoca'nın evine doğru geçtim. Hayattayken kullandığı iki katlı geniş bahçeli müstakil bir ev. Bahçe kapısı dahil her yer kilitli. Giriş yok. Komünizmi telkin ederken oldukça konformist bir hayatın tercihi... Dikta yıkıldıktan sonra metruk halde bırakılmış ev. Bugünse tam karşısında bir Amerikan bankasının olması sanki tarihin bir kara mizahı... Hoca'nın evinden sonra şehir merkezine inşa ettirdiği kocaman sığınağa (Bunk'art) geçtim. Dış müdahalelere önlem olarak inşa ettirdiği sığınakta dersliklerden hücrelere, konferans salonundan Hoca'nın özel odasına birçok oda bulunuyor. Histerik bir diktatörün halkı adına (!) sunduğu çözümün bugün ibret olarak ziyaret açık olması bir hayli düşündürücü. Sonra yurda geçip dinlenecektim ki bir süre sonra Nail Abi yemek için aramıştı. Namazgah Camii'nin alt katındaki restorana geçtik. O sırada sığınak girişinde tanıştığım bir çifte denk gelmiştim. Kendilerini buraya yönlendirmiştim ben de. Güzel bir tevafuktu. Yemekten sonra Nail Abi beni yurda bırakmıştı. Sabah Nail Abi terminale bırakırken hem ona hem de Tiran'a veda edecektim. Ülgün'e doğru yola çıkarken ikircikli bir tarihe sahip Tiran'dan ayrılmıştım bile.

Yeni Kitabımız Çıktı

ŞECERE YAYINLARI